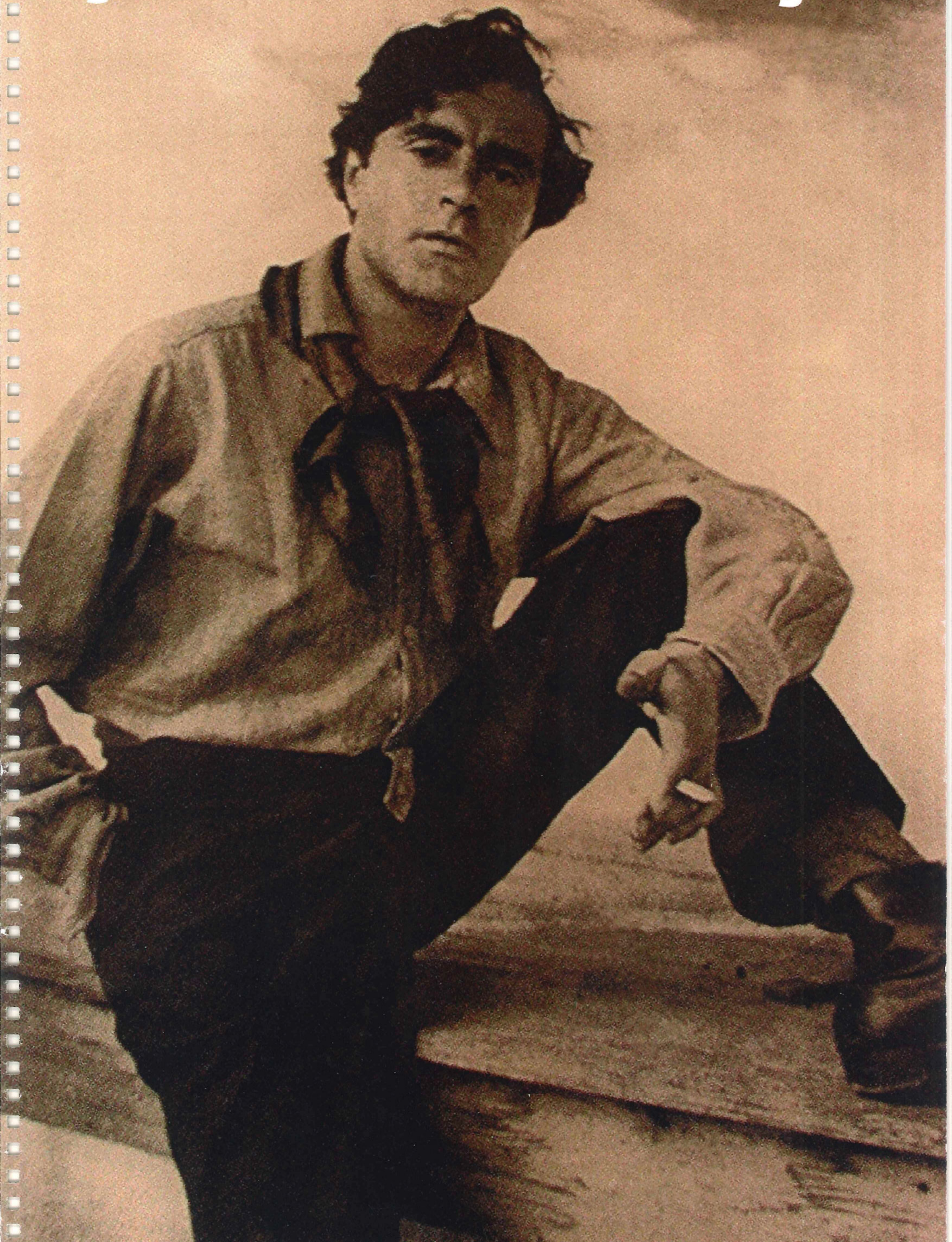

mijn vrouw en ik blijven

KONINKLIJK MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN ANTWERPEN

DE OPGAVE

Het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen is de trotse eigenaar van een bijzondere collectie kunstschaten. Deze schatten bevinden zich in een even bijzonder monument, het 19^e eeuwse museumgebouw, welke toentertijd de collectie als maatkostuum is aangemeten.

De collectie en het gebouw zijn als zodanig een perfecte aanvulling op elkaar, een unieke niet te scheiden tweeenheid. Feitelijk maakt het 19^e eeuwse museumgebouw deel uit van de collectie.

Het museumgebouw heeft dringend groot onderhoud nodig. Zowel bouwkundig-installatie- technisch als programmatisch verkeert het in behoeftige omstandigheden waardoor het niet alleen niet langer de bijzondere kwaliteit van haar collectie waardig is maar deze zelfs in gevaar brengt. De eerste opgave is dan ook:

HET VOORKOMEN VAN RAMPEN IN DE NABIJE TOEKOMST

Een hele 20e eeuw met een historie van zich ontwikkelende techniek, gewijzigde inzichten en rampen bestrijding hebben hun weerslag gehad op het 19e eeuwse museumgebouw waardoor met ingang van de 21e eeuw de noodzaak duidelijk wordt om de collectie en haar gebouw een bescherming te bieden voor de langere termijn. Dit vraagt om een masterplan.

HET MASTERPLAN DIEN'T TE VOORKOMEN DAT ER AD HOC OPLOSSINGEN VOOR DIRECTE NODEN WORDEN UITGEVOERD DIE DE CONSISTENTIE VAN HET GEHEEL NIET VERHOGEN OF ERGER, NOG MEER AANTASTEN

Een masterplan is niet op te stellen zonder een lange termijn visie en niet uit te voeren zonder het opstellen van een goede fasering.

DE VRAAG

De meervoudige opdracht dient ter selectie van een veelzijdig bouwmeester voor de gunning van de opdracht tot het maken van een masterplan voor het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten te Antwerpen. De beoordeling vindt plaats op grond van een te presenteren benaderingswijze van de opgave.

DE SELECTIE BETREFT GEEN ONTWERP, MAAR EEN ARCHITECT

antwerpen 1567

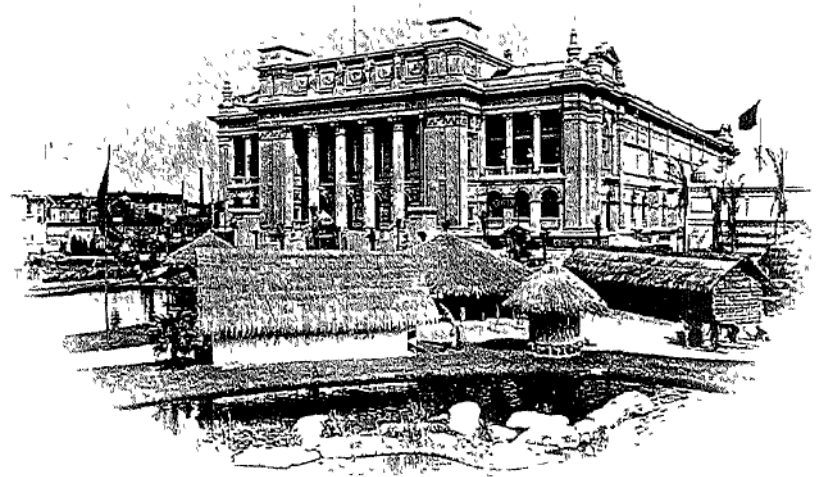
het zuiderkwartier 1875

stratenplan op fortificatie

HISTORIE

Het Museum voor Schone Kunsten Antwerpen is in 1877 gebouwd op de funderingen van de kazernes en de Spaanse verdedigingswallen van het Zuidkasteel (1566) en als spil van de 19^e eeuwse stadsuitbreiding van 1875 van Antwerpen opgenomen. Het museum vervulde een centrale rol in het ontstaan van een nieuw woongebied. Tijdens twee wereldtentoonstellingen (1885 en 1894) was het onderdeel van het attractie park.

Het Zuiderkwartier werd eind 19^e eeuw als stadsuitbreiding van Antwerpen ontworpen. Initiatiefnemer van het plan was het Society Anonyme du Sud, een speciaal voor deze ontwikkeling opgericht vennootschap. Behalve in burgerhuizen werd in het stedenbouwkundige plan ook voorzien in een aantal openbare gebouwen, (waaronder het Museum voor Schone Kunsten) de inpassing van havenactiviteiten en een goederenstation, welke weer leidde tot het vestigen van de gasfabriek en andere ondernemingen. Ten behoeve van de huurderhuisjes voor arbeiders werden eerst prototypen ter voorbeeld gebouwd. Pas na 1900 worden er bouwactiviteiten door particulieren zelf ontwikkeld.

Het stervormige stratenpatroon naar voorbeeld van Hausmann in Parijs is typisch voor de stedenbouwkundige opvattingen van het einde van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw. Ondanks dat in de loop van de invulling van het stedenbouwkundig plan het aantal etages steeds hoger werd is het profiel van bijzondere kwaliteit.

In de loop van de 60er jaren van de 20^e eeuw verandert het Zuiderkwartier ingrijpend. Het openluchtwembad en het Zuiderstation verdwijnen ten gunste van de aanleg van de E3. De Zuiderdokken worden gedempt waarmee de havenactiviteiten verdwijnen.

Tenslotte wordt begin 70er jaren ook de Hippodroom gesloopt. Het verlies aan activiteiten in het Zuiderkwartier veroorzaakt verpaupering en leegstand. Door toedoen van de lage huren wijzigt de bevolkingssamenstelling snel.

Met het structuurplan van het Zuid in 1978 wisselt het tij. De vestiging van het fotomuseum en het MUHKA (museum voor hedendaagse kunst) heeft de eerste aanzet gegeven voor het herwaarderen van het Zuiderkwartier. De drie (inclusief het KMSA) internationaal gerespecteerde musea vormen samen met het Zuiderpershuis (theater, eetcafé) de kern van het nieuwe kunst en cultuur Kwartier.

De stadsuitbreiding aan de nieuwe Zuid-as en de komst van het prestigieuze paleis van Justitie (van architect sir Richard Rogers) genereren een tweede impuls voor het Zuiderkwartier. Nieuwe ontwikkelingen en herwaardering van het bestaande vastgoed zullen het gevolg zijn.

Met de komst van de advocatenkantoren welke op loopafstand van het gerechtsgebouw gevestigd zullen worden heeft de wijk definitief zijn aanzien herwonnen. Kunst en cultuur, mode en horeca hebben zich reeds genesteld en zullen met de komst met de kapitaalkrachtige gebruikers van de wijk hun rol versterken.

DE STEDENBOUWKUNDIGE CONTEXT

Het zuiderkwartier zal zijn nieuwe status langzaam gaan voelen. Restauraties zullen plaatsvinden maar ook nieuwe ontwikkelingen zullen de opengevallen gaten invullen. Kenmerkend voor een vitale stedelijke omgeving is de hoeveelheid vernieuwing die het kan opnemen zonder zijn structuur te verliezen. De 19^e eeuwse wijk zal de geest van de tijd gaan weerspiegelen. Het Zuiderkwartier zal constant aan verandering onderhevig zijn.

EEN STADSDEEL DAT WINT AAN PROMINENTIE ZAL NIET GECONSERVEERD WORDEN IN EEN 19^E EEUWSE STIJL

In tegenstelling tot haar aan verandering onderhevig zijnde omgeving, is er geen enkele reden om het museumgebouw een modieuze gedaantewisseling te laten ondergaan.

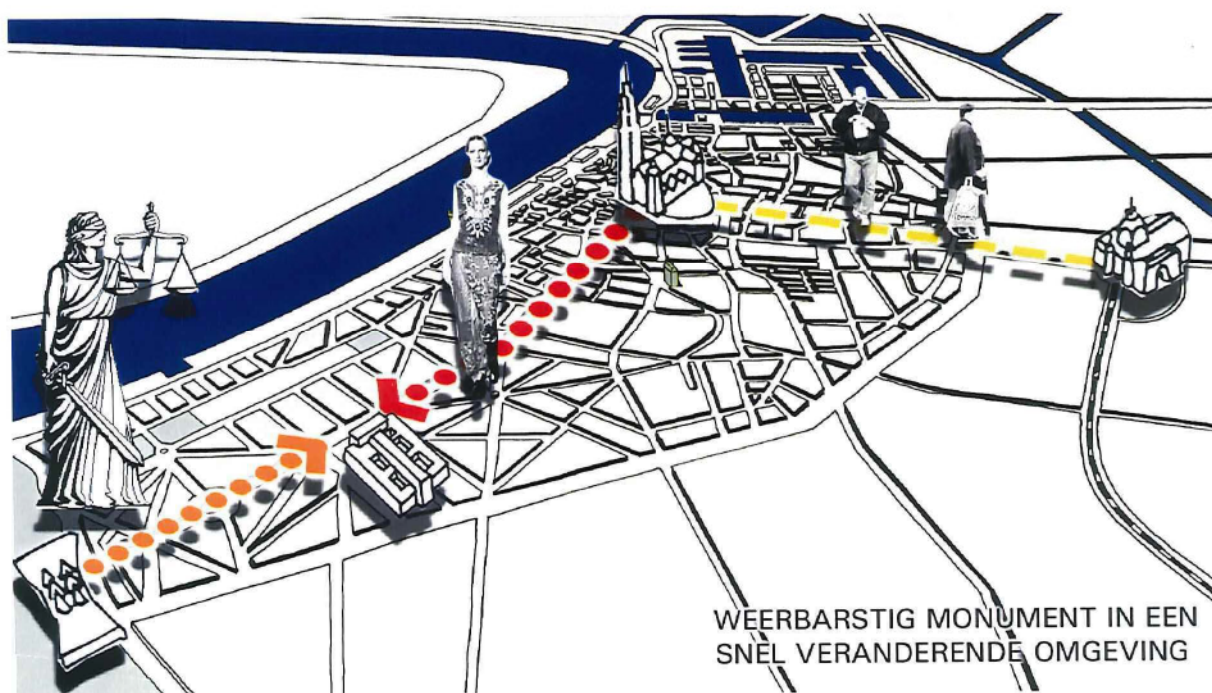
De kwaliteit van het museumgebouw ligt er nu juist daar in dat het gebouw onderdeel vormt van zijn eigen collectie. Anders dan haar omgeving moet ze juist zo goed mogelijk gerestaureerd en geconserveerd worden.

HET MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN ZAL JUIST ALS EEN ONVERANDERD 19^E EEUWS BOUWWERK AAN MONUMENTALITEIT WINNEN

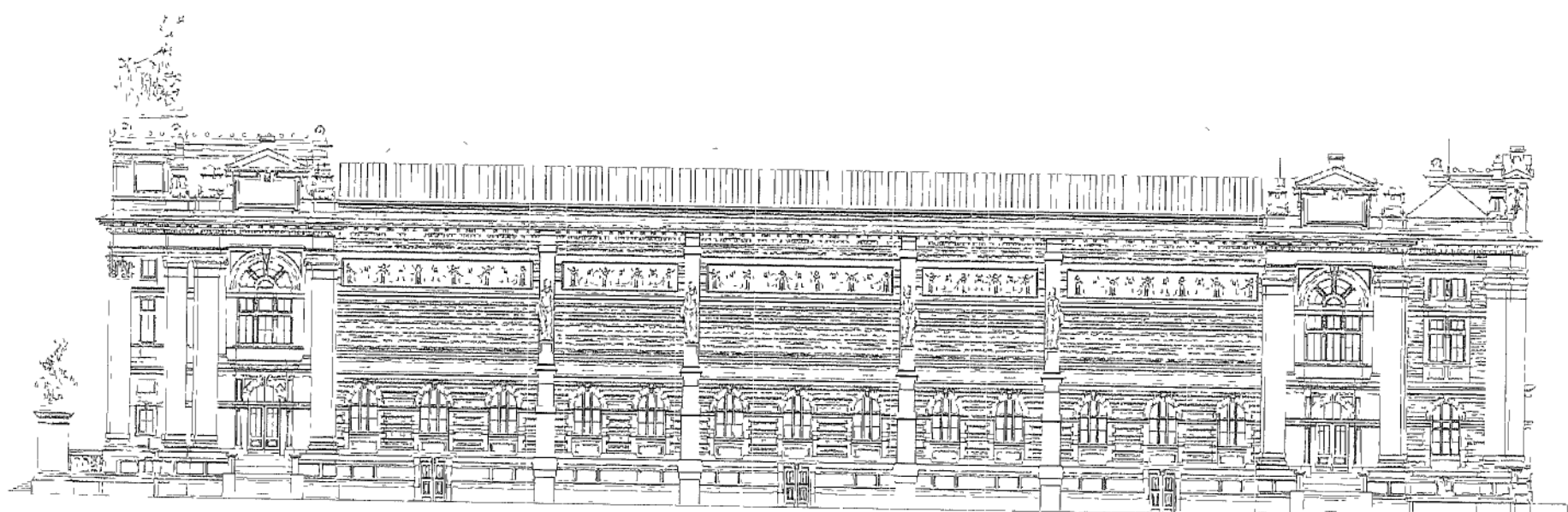
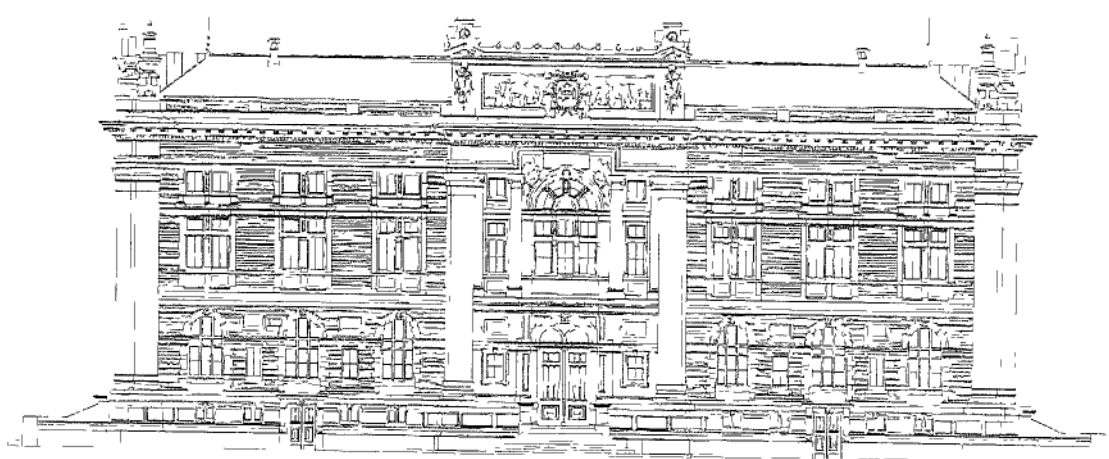
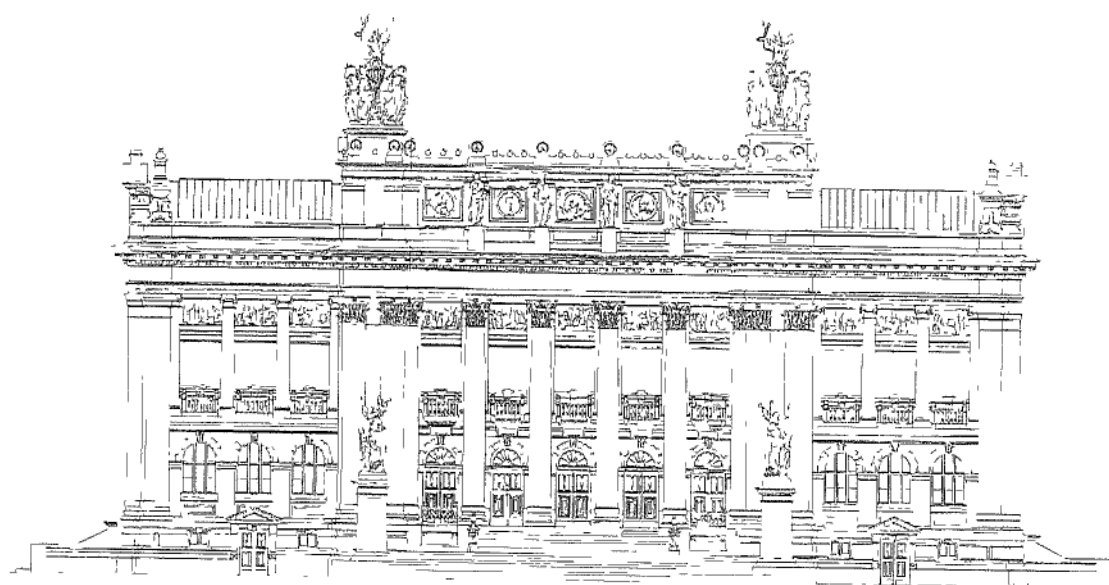
De 19^e eeuw is nog tamelijk dichtbij. Vooral in de bouwkunst wordt nog niet alom de waarde van de monumenten uit dit tijdperk erkend. Toch zal alleen al uit historisch oogpunt het gebouw steeds interessanter worden naarmate de tijd voortschrijdt. Nu anno 2003 wordt het gebouw alleen nog gezien als imposant bouwwerk maar over honderd jaar is het een unieke kans om de 19^e eeuw te ervaren.

Dit maakt dat het museum als geheel gerestaureerd zou moeten worden. In het licht van de toekomst zou een 21^e eeuwse aanpassing van het beeld van het museum een even grote fout zijn als de eerdere aanpassingen waardoor nu de noodzaak om tot een masterplan te komen ontstaan is.

BIJ EENDER WELKE AANPAK VAN DE BOUWPROBLEMATIEK ZOU ER ZORG MOETEN GEDRAGEN WORDEN DAT IN DE MATE VAN HET MOGELIJKE DE OORSPRONKELIJKE KWALITEITEN VAN HET MUSEUMGEBOUW MAXIMAAL IN ERE WORDEN HERSTELD

WEERBARSTIG MONUMENT IN EEN
SNEL VERANDERENDE OMGEVING

RESTAURATIE VAN HET 19E EEUWSE GEBOUW

De volledige in en uitwendige restauratie van het 19e eeuwse museumgebouw vormt de basis voor het concept. Het museumgebouw is zogezegd in de 19e eeuw de collectie als maatpak aangemeten. In deze tijd was het te doen gebruikelijk om de schilderijen wandvullend op te hangen en hierop is het museumgebouw met zijn hoge ruimten dan ook ontworpen.

Het opnieuw invoeren van de wandvullende presentatie van de schilderijen die zich hiervoor lenen, zou de volledige restauratie van het 19e eeuwse museumconcept vervolmaken waardoor een unieke ervaring in het herbeleven van het 19e eeuwse museum mogelijk wordt

NIET EEN MAAR TWEE MUSEA

Pas in het begin 20e eeuw (1927) is er sprake van het presenteren van de schilderijen door middel van een horizontale cimaise, hetgeen echter een heel ander gebouw vraagt dan het bestaande waarvan we inmiddels hebben voorgesteld het volledig te restaureren.

Het KMSKA is in het bezit van zowel een indrukwekkende klassieke collectie als van een indrukwekkende collectie moderne werken en het museum ontleent een groot deel van zijn kwaliteit dan ook aan de rijkdom in samenstelling van de collectie als geheel

Om aan de behoeften van de moderne collectie te voldoen is een serieuze uitbreiding noodzakelijk.

HET MUSEUM IS EEN PERMANENTE INSTELLING,
ZONDER WINSTBEJAG, TEN DIENSTE VAN DE
GEMEENSCHAP EN HAAR ONTWIKKELING,
TOEGANKELIJK VOOR HET PUBLIEK, DIE DE MATERIELE
GETUIGENISSEN VAN DE MENS EN ZIJN OMGEVING
VERWERFT, BEHEERT, BEWAART EN BEVEILIGT,
WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEKT, PRESENTEERT EN
HIEROVER INFORMEERT VOOR DOELEINDEN VAN
STUDIE, EDUCATIE EN GENOEGEN

Naast het tot uitvoer brengen van de museumdefinitie van het ICOM heeft het museum een zekere taak om het publiek te prikkelen en te verleiden

DE ROL VAN HET MUSEUM ALS CULTUURMOTOR BINNEN DE MAATSCHAPPIJ IS ESSENTIEEL

Het 19e eeuwse gebouw wordt gerestaureerd als onderdeel van zijn eigen collectie 19e eeuwse werk en voorziet dan ook volledig in de ondersteuning van dat deel van het museumbezit

Om de collectie moderne kunst niet ondergeschikt te maken aan de collectie klassieke kunst is ten aanzien van de behuizing van de moderne kunst eenzelfde aandacht nodig

HET CONTRAST TUSSEN DE VERSCHILLENDE WERKEN
BINNEN DE COLLECTIE VRAAGT OM EEN
UITBREIDING WELKE VOLLEDIG ANDERS MAAR MET
EENZELFDE KRACHT HET WERK KAN PRESENTEREN
ALS HET 19E EEUWSE GEBOUW, ZONDER ZICH ALS
GEBOUW TEN KOSTE VAN DE KUNSTEN OP TE
DRINGEN.

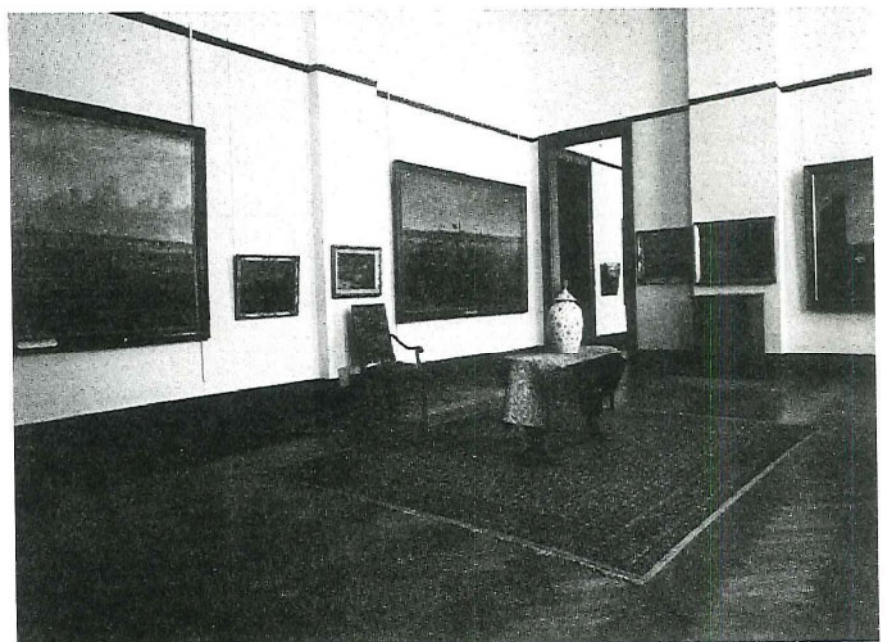
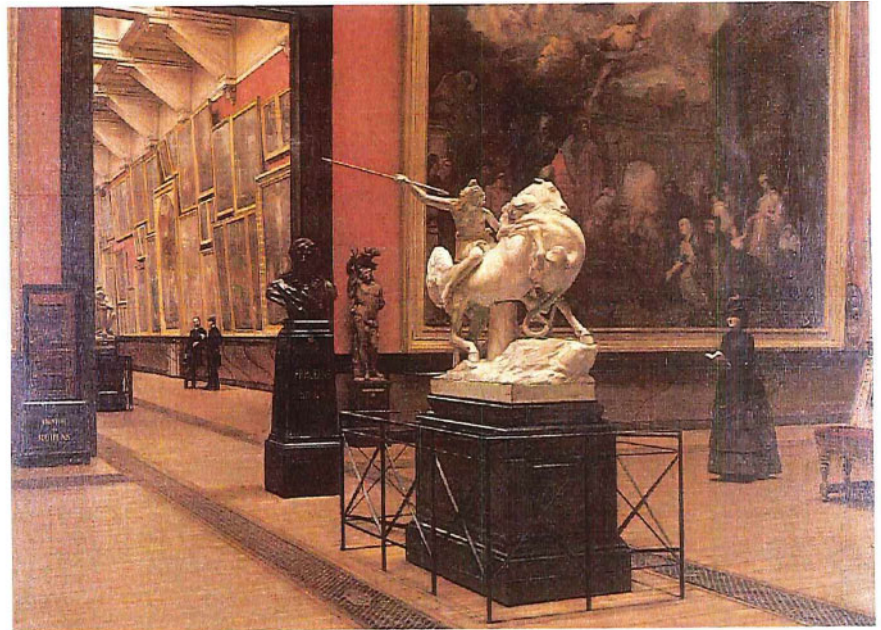

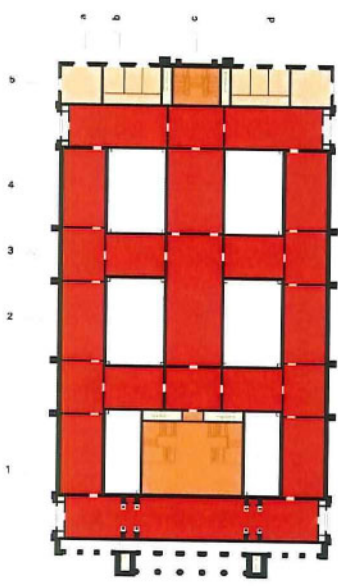
DE SYMBIOSE

Als het museum onderdeel is van zijn collectie en de collectie onderdeel is van het museum, moet er niet een maar twee musea binnen de muren van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen gerealiseerd worden.

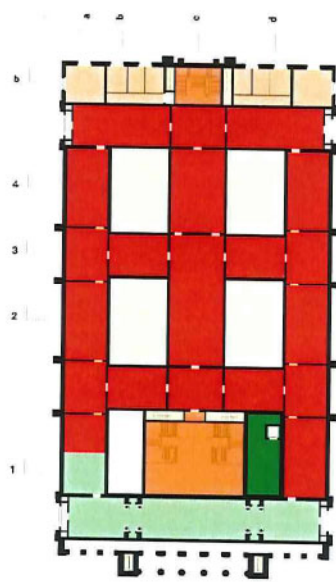
Twee volstrekt verschillende musea, moeten zonder zich te vermengen, in één museum samengaan. Het 19e eeuwse museumconcept met haar wandvullende presentatie, het 20e eeuwse concept van de horizontale cimaise en de presentatiewensen van de eind 20e en 21e eeuwse kunstenaars, versterken elkaar in de 21e eeuw door verder als symbiose door het leven te gaan.

HET KMSKA KAN ZICH AAN DE STAD IN EEN
ONAANGETAST 19E EEUWS GEBOUW BLIJVEN
PRESENTEREN DOOR HET SAMENGAAN VAN TWEE
MUSEA IN EEN SYMBIOSE:
ALS TWEE ONGELIJKSOORTIGE ORGANISMEN DIE
TOT WEDERZIJDIG VOORDEEL MET EN IN ELKAAR
LEVEN

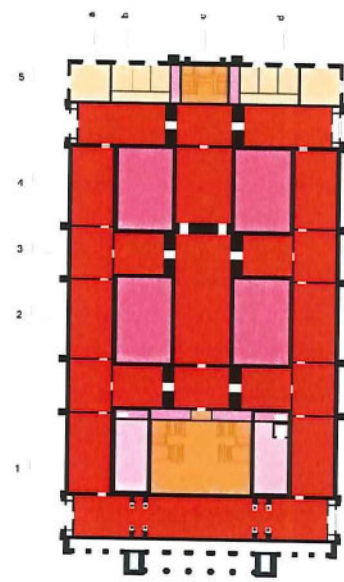

1e verdieping

1e verdieping

1e verdieping

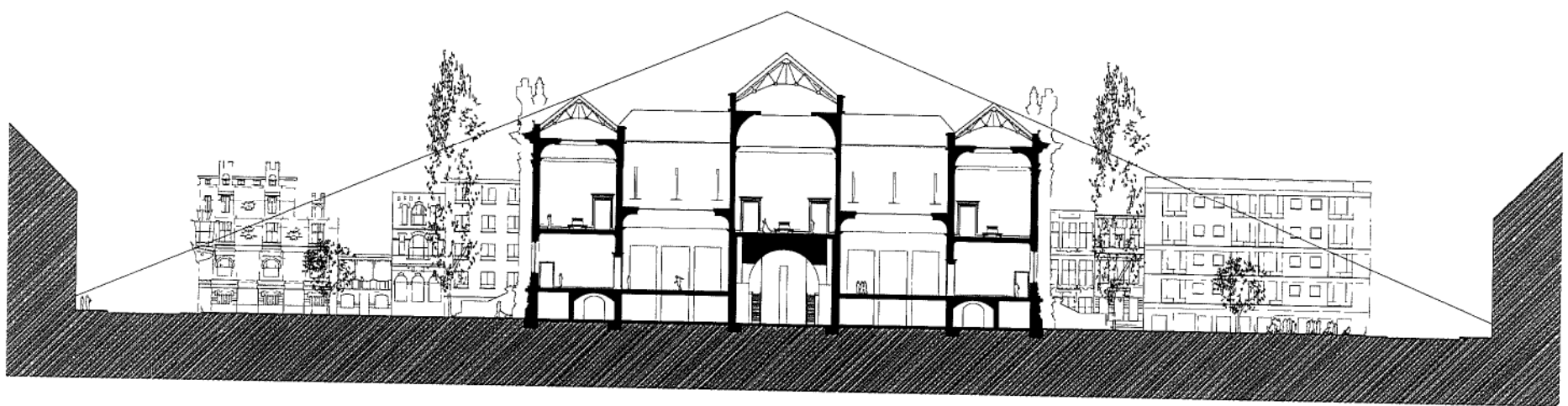
PROGRAMMA

expositie
 inkom
 café
 winkel
 bibliotheek
 auditorium
 multifunctioneel
 jeugdatelier
 restauratie
 kantoor
 depot
 archief
 berging
 techniek
 balkon
 diensttrappen
 ontsluiting
 sanitair
 zolder*
 parkeren

	19e	20e	21e	behoefststudie 2001		
				binnen	buiten	
expositie	6100	4708	5230	7833		7833
inkom	1109	1109	867	415	60	475
café				210		210
winkel				130		130
bibliotheek				800		800
auditorium				440		440
multifunctioneel				305	270	575
jeugdatelier				150		150
restauratie				595	100	695
kantoor	1293	1454	1293	1303	386	1689
depot	1540	1431	750	1250		1250
archief				798	20	818
berging				80	690	770
techniek	2044	1692	1532	1550		1550
balkon						
diensttrappen	329	347	34			
ontsluiting						
sanitair						
zolder*	3953	3600	2917	235	170	405
parkeren					1000	1000
		949		16094	2696	18790
	12400	15200	19300			18800

* (niet meegerkend)

een uitgebreide analyse is in boek II te vinden

DE MUSEUM UITBREIDING

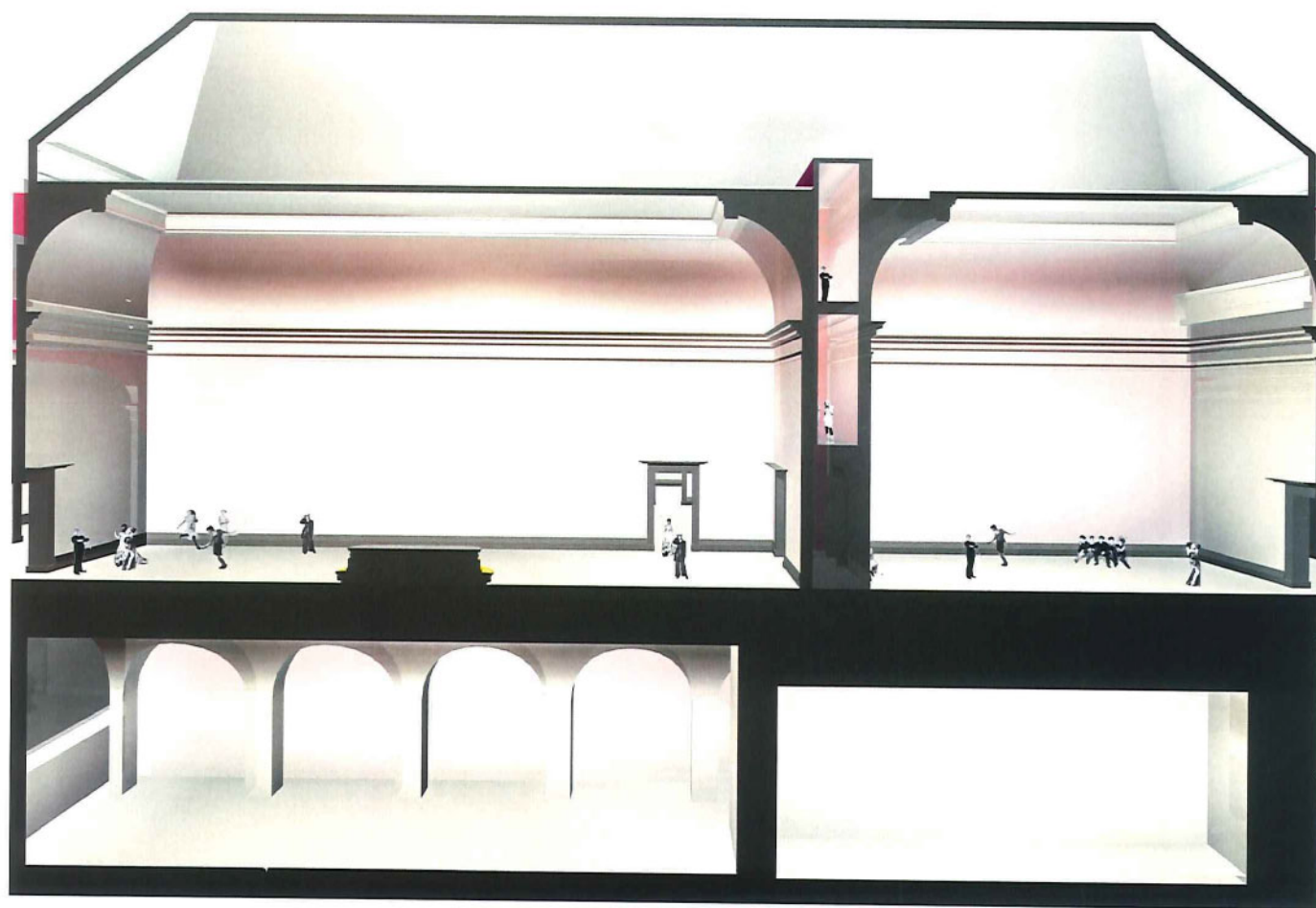
De museum uitbreiding heeft gezien het programma een behoorlijk volume. De conceptuele keuze voor het intact houden van het 19e eeuwse gebouw heeft tot logisch gevolg dat een uitbreiding buiten de gevellijn geen optie is. De mogelijkheden voor uitbreiding binnen het hoofdvolume zijn aanzienlijk maar niet toereikend en vanwege de historische betekenis van de situatie is het letterlijk verdiepen van het museum slechts plaatselijk mogelijk. Dit alles betekend dat de uitbreiding tot boven het huidige daklandschap zal moeten worden gebracht echter op zodanige wijze dat deze niet vanaf de straat ervaren wordt.

Teneinde het onaangetaste beeld van het 19e eeuwse gebouw te behouden worden de contouren van de nieuwbouw in het dakvlak, bepaald door de zichtlijnen vanaf de randen van het plein,

Het nieuwe daklandschap is een als vijfde gevel vormgegeven toegankelijk panoramadak waardoor de inpassing van het 19e eeuwse gebouw in het 19e eeuwse stedelijk weefsel van bovenaf ervaren kan worden.

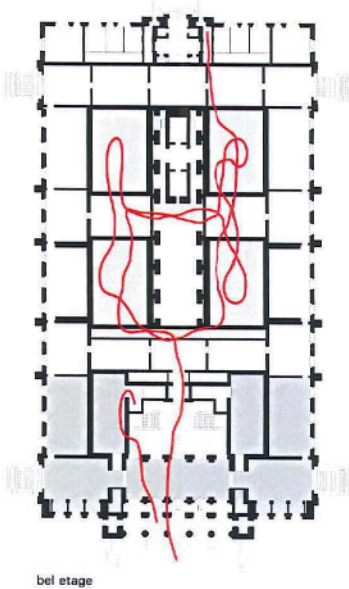

ROUTING

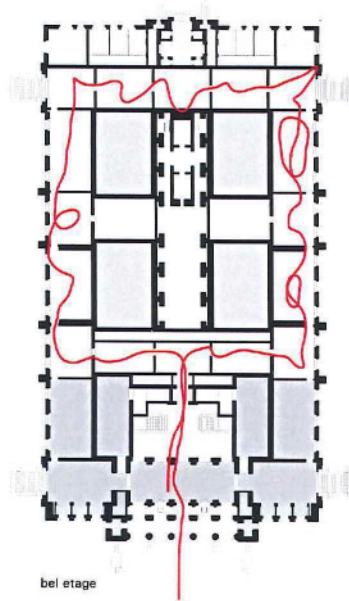
IN DE BESTAANDE SITUATIE IS DE ROUTING HOPELOOS VERSTOORD. ONTRAFELING EN HERPOSITIONERING VAN PROGRAMMA LEIDEN TOT HET HERVINDEN VAN EEN HELDERE ROUTING IN HET 19^E EEUWSE GEBOUW. DOODLOPENDE BOUWDELEN WORDEN TERUGGEBRACHT TOT EEN OORSPRONKELIJKE RONDLOOP. NERGENS ZAL DE MUSEUMUITBREIDING IN HET 19^E EEUWSE MUSEUM ZICHTBAAR OF VOELBAAR ZIJN. IN DE 19^E EEUW WAS EEN BLIK IN DE TOEKOMST NIET MOGELIJK.

DE UITBREIDING IS EEN VERTIKAAL MUSEUM ZOALS HET 19^E EEUWSE MUSEUM EEN HORIZONTAAL MUSEUM IS. HAAR ENTREE LIGT EVENALS DAT VAN HET 19^E EEUWSE MUSEUM AAN DE KEIZERZAAL MAAR ZE MAAKT TEVENS GEBRUIK VAN EEN AANTAL STIJGPUNTEN IN EN NAAST DE ZALEN.

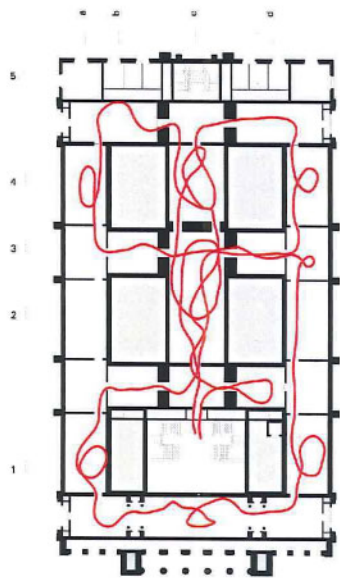
ZOWEL OP HET NIVEAU VAN DE BEL ETAGE ALS OP HET NIVEAU VAN HET DAK KUNNEN ZALEN OOK IN HORIZONTALE RICHTING VERBONDEN WORDEN. OP ALLE TUSSENNIVEAUS IS HET WEL MOGELIJK OM VAN DE ENE ZAAL NAAR DE ANDERE TE LOPEN MAAR ZONDER DE ZALEN TE KOPPELEN. DEZE OMLOOP WORDT DOOR MIDDEL VAN HET OPDIKKEN VAN WANDEN ONZICHTBAAR VOOR HET 19^E EEUWSE MUSEUM WEGGEWERKT.

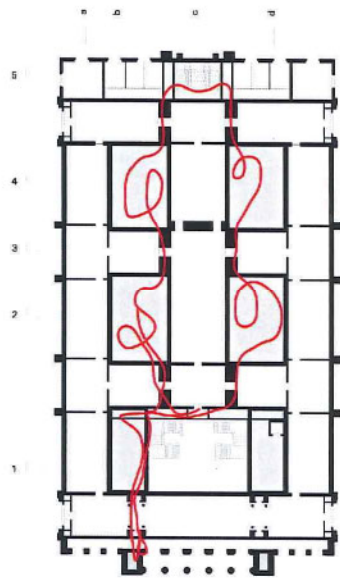
bel etage

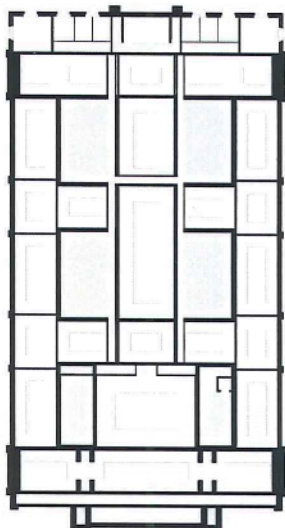
bel etage

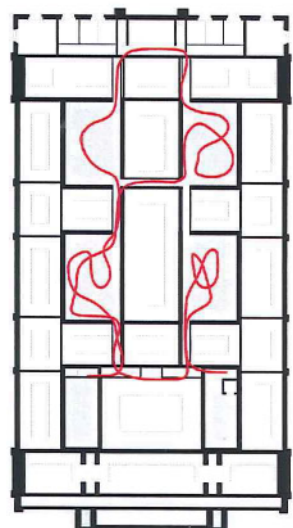
1e verdieping

1e verdieping

extra verdieping

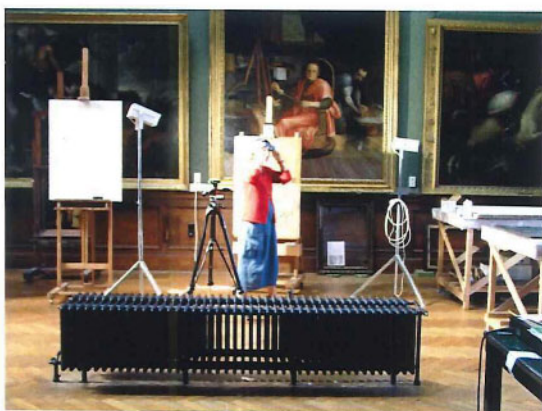
extra verdieping

DE PUBLIEKSRUIMTE

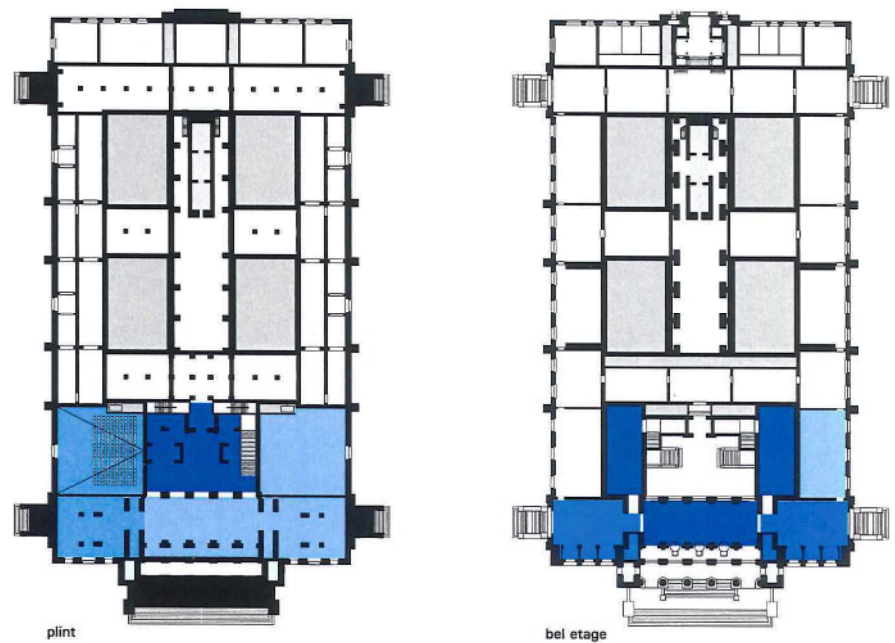
DE KATHEDRAAL VAN HET ZUID IS NIET ALLEEN EEN MUSEUM MAAR EEN IMPOSANT BOUWWERK, EEN ICOON MIDDEN IN DE 19^E EEUWSE STADSUITBREIDING VAN ANTWERPEN. HET MUSEUM VORMT EEN DEEL VAN DE WAND VAN HET LODEWIJK DE WAALPLEIN, ONLANGS NOG INGERICHT DOOR PAUL ROBBRECHT EN HILDE DEAM IN SAMENWERKING MET ANN DEMEULEMEESTER, IS EEN LEVENDIG PLEIN WAARAAN DIVERSE MODE EN HORECA GELEGENHEDEN GESITUEERD ZIJN.

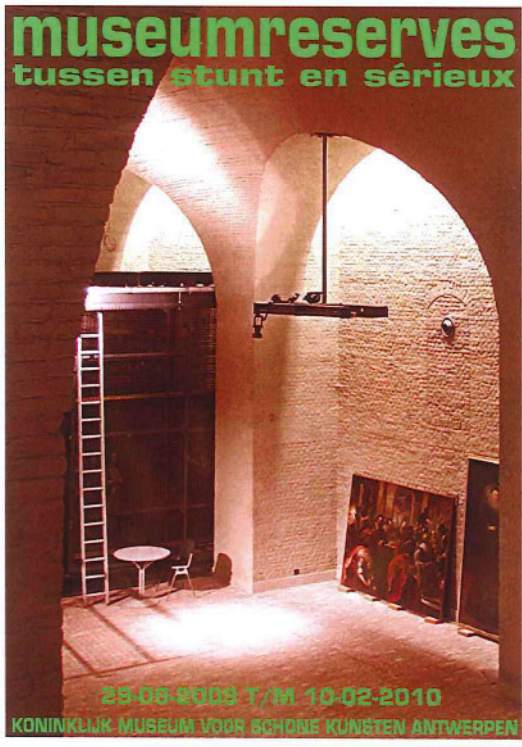

HET MUSEUMCAFE , DE MUSEUMWINKEL, HET AUDITORIUM EN HET KINDERATELIER ZIJN IN DE 21^E EEUW NOODZAKELIJKE PUBLIEKSRUIMTEN. OM DE ROUTING VAN HET 19^E EEUWSE MUSEUM NIET TE VERSTOREN EN OMDAT ZE FEITELIJK EEN ZELFDE SOORT 'OPENBARE GELEGENHEDEN' ZIJN ALS DE ANDERE RONDOM HET PLEIN LIGGENDE WINKELS EN HORECA ZIJN ZE DIRECT AAN HET PLEIN GESITUEERD.

IN HET MUSEUMGEBOUW ZELF VORMT DE ZONE DIRECT AAN HET PLEIN GELEGEN EEN SOORT DECOMPRESSIERUIMTE.

AL IN DE 19^E EEUWSE GEBOUW, MAAR NOG OMRINGT DOOR DE EXPONENTEN VAN DEZE TIJD, KOM JE IN EEN OVERGANGSGEBIED VOOR JE WERKELIJK DE 19^E EEUW BINNENTREEDT.

HET DEPOT

Elk museum in deze tijd heeft behoefte aan een depot, zelfs als zij voornemens is een groot deel van de collectie permanent te vertonen, uit te lenen of rond te laten reizen. De architecten van het 19^e eeuwse museum, Winders en Van Dyck, hebben veel tijd en aandacht besteed aan de interne bomvrije bunker waar de toen nog grotendeels permanent geexposeerde collectie in geval van calamiteiten veilig kon worden bewaard. Deze bunker is in de 90er jaren van de 20 eeuw gerestaureerd en in uitstekende conditie. Indien de bunker als depot wordt ingericht en klimatologisch wordt aangepast is dit een prima oplossing welke past in het concept van het in ere herstellen van de oorspronkelijke kwaliteiten van het museum.

Het depot speelt ook tijdens de bouw een belangrijke rol. Werken zullen beschermd en bewaard moeten worden op het moment dat er aan tentoonstellingsruimte wordt gebouwd.

Een belangrijke voorwaarde voor het welslagen van het plan is dat er een veilige plaats is waar delen van de collectie opgeslagen kunnen worden zolang de voor hen bestemde expositieruimte nog verbouwd wordt. De bunker is hier een ideale plaats voor.

In 1999 hebben de ingenieurs architecten Kris Blykers en Johan De Walsche van AR^oTE atelier voor architectuur en bouwtechnische assistentie, een indrukwekkend onderzoek gedaan naar het omvormen van de centrale kelderruimte tot centraal depot of wel de 'Bunkerstudie'.

Deze studie kan voor het deel van de bunker zelf integraal worden overgenomen. Het deel dat de aanpalende ruimten omvat waarin boekenmagazijn, reserve, berging en prentenkabinet gedacht zijn alsmede de ontsluiting van het geheel zal in overeenstemming met het masterplan en het uiteindelijke ontwerp moeten worden gebracht.

Claus en Kaan Architecten stelt voor om het gehele plandeel dat het depot omvat in samenwerking met boven genoemd atelier uit te werken, zodat de verkregen expertise niet verloren gaat.

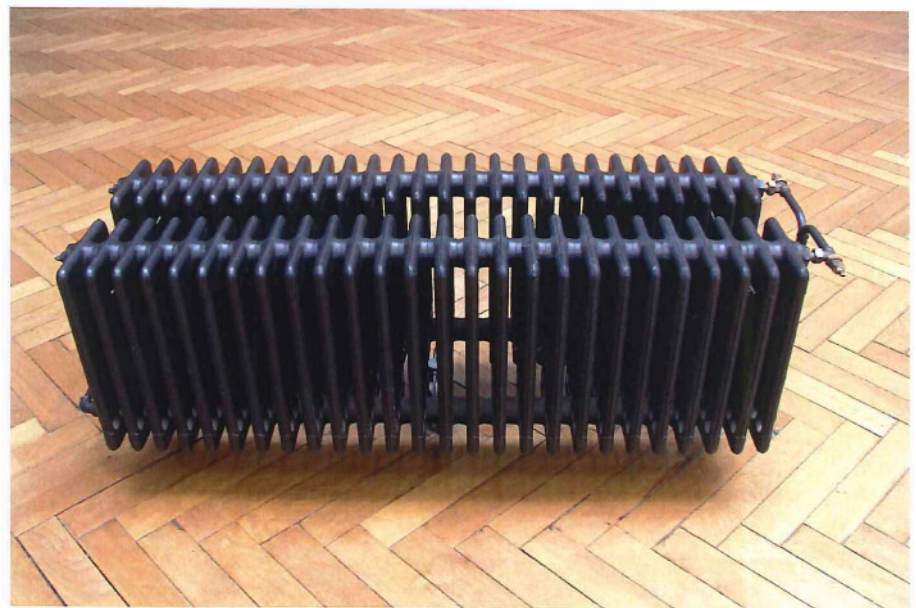
VEILIGHEID

DE ALLEREERSTE NODEN ZIJN DUIDELIJK KLIMATOLOGISCH, INSTALLATIETECHNISCH EN BEVEILIGINGSTECHNISCH VAN AARD. DE WAARDEVOLLE COLLECTIE DIEN IN EERSTE PLAATS BESCHERMD TE WORDEN TEGEN DE HUIDIGE BOUWKUNDIGE STAAT VAN HET GEBOUW

DE KWALITEIT VAN DE HUISVESTING VAN DE COLLECTIE AANPASSEN AAN DE BUITENGEWONE KWALITEIT VAN DE COLLECTIE WAARDOOR HET MUSEUM OOK OP HET INTERNATIONALE FORUM EEN BELANGRIJKE ROL KAN SPELEN

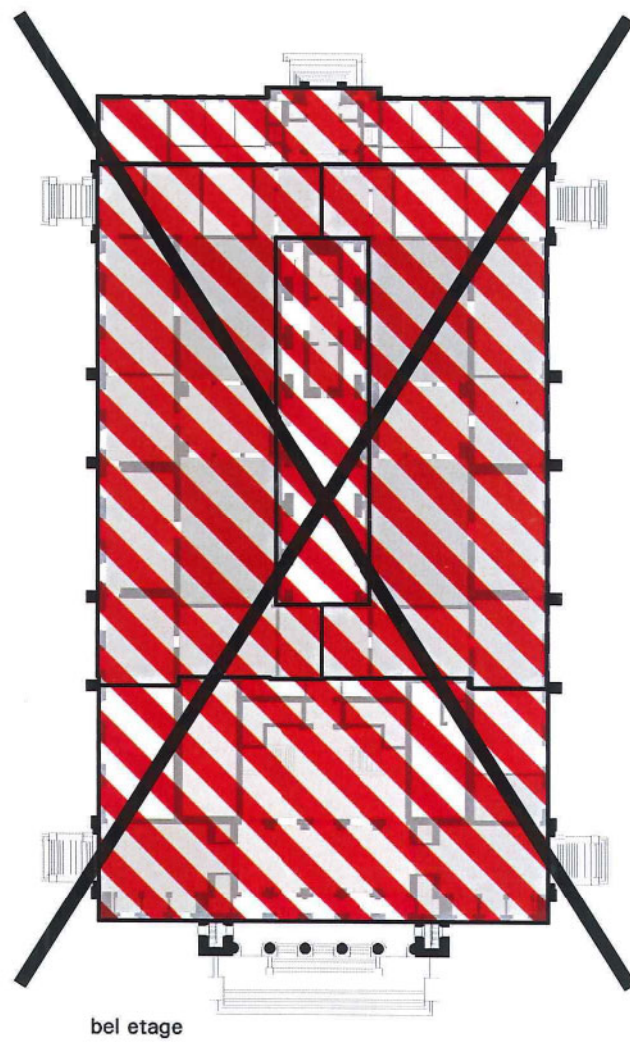
VANWEGE HET TIJDSBESTEK WAARIN DE VERBOUWING ZAL PLAATS VINDEN, VANWEGE DE WENS OM HET MUSEUM OPEN TE HOUDEN VOOR PUBLIEK EN VANWEGE DE FASERING OP GROND VAN FINANCIERING, IS HET ONVERSTANDIG OM EEN INTEGRAAL KLIMATOLOGISCH SYSTEEM TE INSTALLEREN.

HET SYSTEEM IS KOSTBAAR EN VERGT VEEL ONDERHOUD. HET SYSTEEM MOET VEEL GROTER GEDIMENSIONEERD WORDEN DAN IN DE EERSTE JAREN NODIG IS. HET SYSTEEM ZAL MOEILIK BOUWKUNDIG INGEPAST KUNNEN WORDEN OMDAT DE VERBOUWING IN DAT GEVAL ACHTER ZOU LOPEN OP DE INSTALLATIES. EN HET SYSTEEM IS BIJ OPLEVERING (NA 20 JAAR) REEDS VEROUDERD.

MODULAIR SYSTEEM

VOOR HET MUSEUM IS DE TOEPASSING VAN EEN MODULAIR SYSTEEM BUITENGEWOON INTERESSANT. HET BETREFT IN DE EERSTE PLAATS GEEN BIJZONDER KOSTBAAR EN MOEILIK TE ONDERHOUDEN SYSTEEM. HET KAN STAPSGEWIJS WORDEN UITGEBREID EN WAT BELANGRIJK IS VOOR DE TOEKOMST; WORDEN VERVANGEN. UIT RESPECT VOOR HET PUBLIEK WORDT HET MUSEUM TIJDENS DE VERBOUWING NIET GESLOTEN. BIJ HET INPASSEN VAN DE INSTALLATIE WORDT HIERMEE REKENING GEHOUDEN.

PLANNING EN FASERING

De verbouwing van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten zal een aantal jaren (schatting 20 jaar) in beslag gaan nemen. Het huidige budget is bij lange na niet toereikend en onduidelijk is nog hoe en wanneer aanvullend budget verkregen kan worden

Zowel vanuit een principiële standpunt, waarin het zeer onwenselijk is om het publiek de toegang tot hun cultureel erfgoed te ontzeggen, als vanuit het oogpunt van financiering kan het museum niet voor de duur van de verbouwing gesloten worden. Daarbij fungeert het museum als wetenschappelijk instituut dat niet zomaar haar werkzaamheden stil kan leggen

DE COLLECTIE DIENT TOEGANKELIJK TE BLIJVEN TIJDENS DE VERBOUWING

Inmiddels zijn verschillende voorbeelden van collega musea te beschouwen waarbij een scala van tijdelijke tot langdurige sluitingen aan de orde zijn of recent zijn geweest.

Gezien het tijdsbestek waarin de verbouwing plaats gaat vinden is het zinnig om een modus te vinden om het publiek te kunnen bedienen of zelfs hun buitengewone belangstelling te trekken en daarna om het publiek te blijven boeien. Indien dit op de juiste wijze wordt gedaan zullen ook eerder de financiële middelen om het geheel tot uitvoer te brengen gewonnen kunnen worden dan wanneer het publiek de belangstelling verliest omdat het museum al zo lang gesloten is

BOUWMOMENTEN, VERBOUWING ALS DEEL VAN HET TENTOONSTELLINGSBELEID

Een belangrijk deel van de opgave ligt in de uitwerking van de fasering van de bouw. Het betreft een grote logistieke operatie waarbij programma onderdelen verschoven en verhuisd moeten worden, terwijl kostbare kunstschaten verplaatst, bewaakt en beschermd dienen te worden

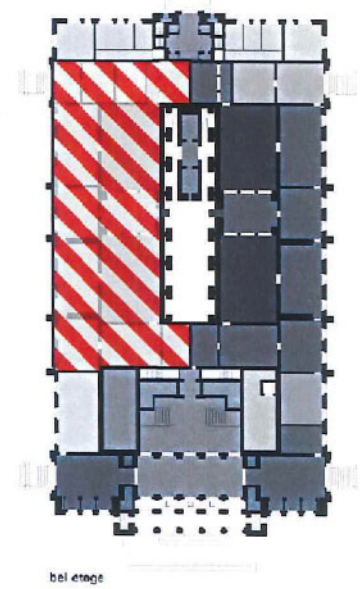
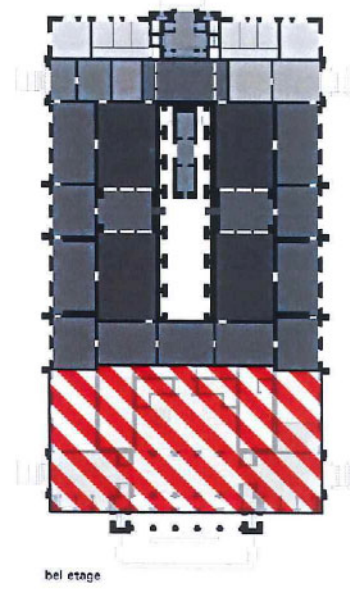
De wijze van ontsluiting van een tentoonstelling zal niet altijd op de meest geschikte wijze kunnen plaats vinden. Routes zullen omgelegd worden, een entree verplaatst en ruimtes zullen wel bekeken maar niet betreden kunnen worden

LAST = LUST

Wanneer het publiek betrokken wordt bij de bouw op zodanige wijze dat bij de tentoonstellingen en bij de manier waarop deze tentoonstellingen toegankelijk worden gemaakt, op de fasering van de uitvoering ingespeeld wordt, is het mogelijk om van een noodzakelijk kwaad een bijzonder evenement te maken. Voor het publiek dient plotseling de mogelijkheid aan om inzicht te krijgen in een normaliter verborgen proces. Op deze wijze wordt van een last een lust gemaakt

OP DE NOODZAAK VAN EEN GOEDE PROJECTBEGELEIDING EN PLANNING KAN NIET GENOEG GEWEZEN WORDEN

Een juiste planning en fasering kunnen niet gemaakt worden zonder nauw overleg met de bouwheer. Desondanks is een voorbeeld uitgewerkt waarbij planning en fasering zijn verbonden aan een aantal fictieve tentoonstellingen.

De algemeen directeur van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen heeft de meer u.s.d. te nodigen voor de opening van de tentoonstelling

De Opdracht
op vrijdag 1 oktober 2004 om 16 uur

De bijzondere combinatie tentoonstelling geeft een beeld van de herstelling en vernieuwing van het museum in de komende vijftien jaar

of

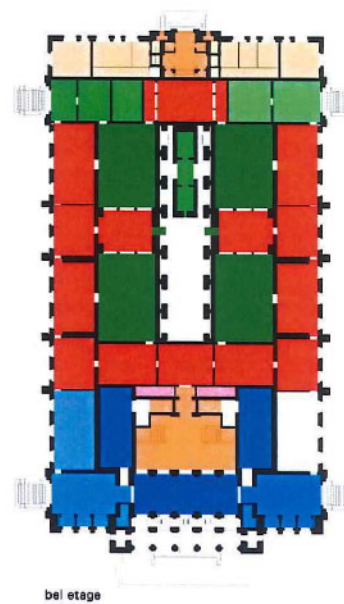
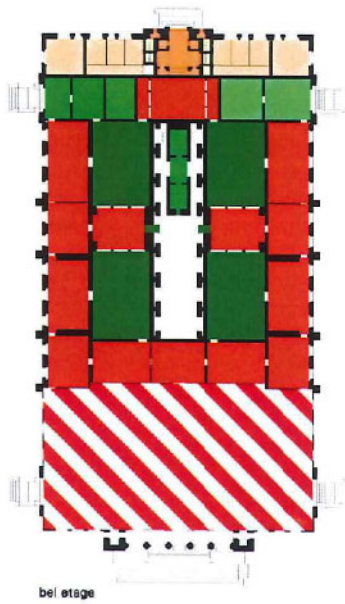
van de nagelaste kunstwerken die het museum vanaf het ontstaan sinds 1650 versieren

Het Museum voor Schone Kunsten Antwerpen heeft 211 over de laatste 150 jaar alle een vrouw in huis of een dame op straat of als een man in huis of een heer op straat

De tentoonstelling loopt van 3 oktober 2004 tot 27 maart 2005, van 10 tot 17 uur

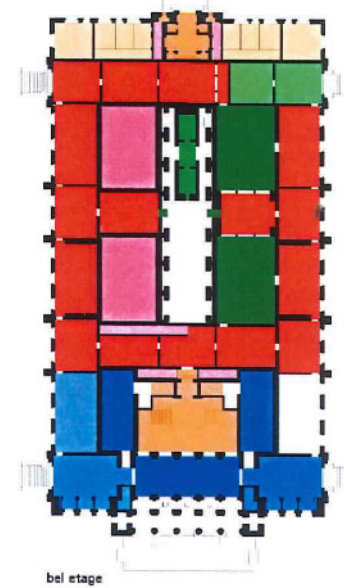
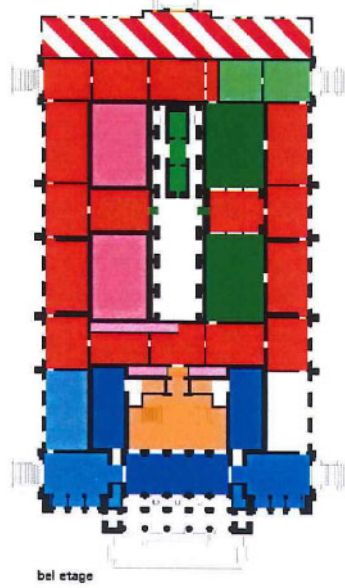
Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Leopold De Waelplaats, Antwerpen

Dat is een zeer mooi de ingang gevraagd worden en geldt voor 2 personen

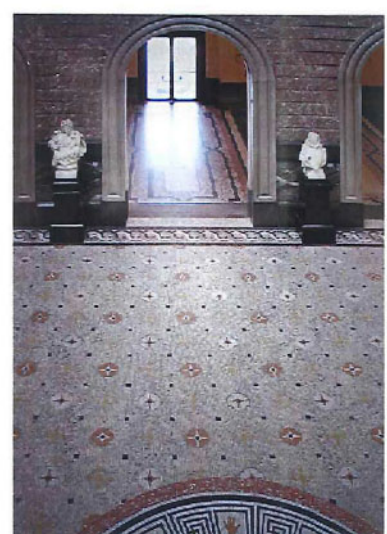
tunc et nunc
bescherming van het patrimonium

20 april 2005 t/m 25 oktober 2005

pauze
momenten

28.12.2004 t/m 25.04.2005

De algemeen directeur van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen nodigt u met plezier uit voor de opening van de tentoonstelling

DE DOORLOOP
op vrijdag 14 mei 2004 om 14 uur

De bijzondere combinatie tentoonstelling geeft een beeld van nieuwbouw tussen de oude muren

of

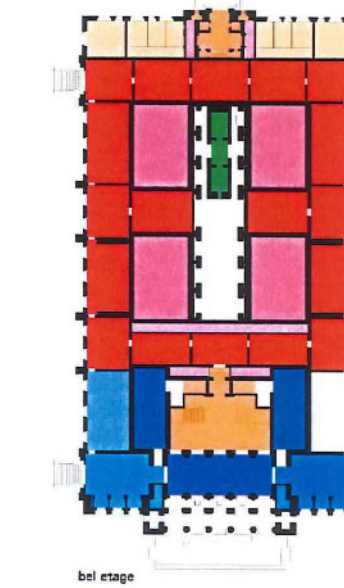
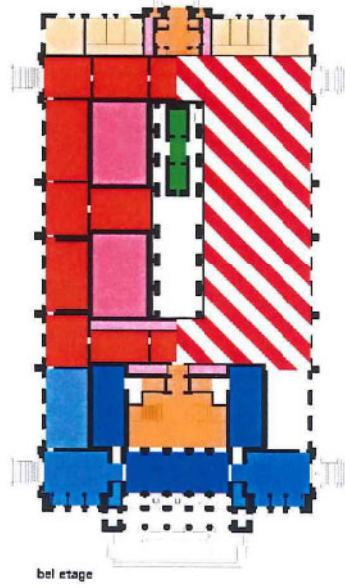
van de anonieme meesters en inbrekers uit de voorraadkast van het Koninklijk Museum

Het ideale museum van 1650 is geen eenmanszaak of van luchtkasteel tot museumrijp

De tentoonstelling loopt van 10 mei 2004 tot 15 februari 2005, van 10 tot 17 uur

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Leopold De Waelplaats, Antwerpen

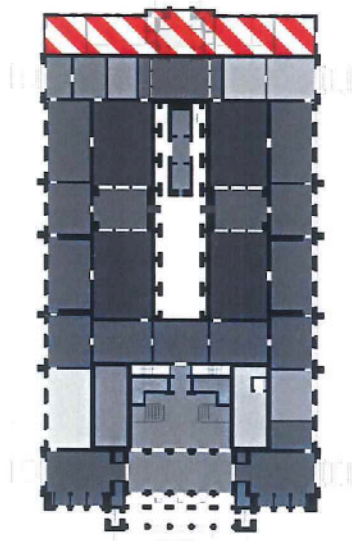
Bij een en van de opening is mogelijk te op de foto van deze kaart de kaart is gratis voor twee personen

mijn vrouw en ik blijven

amedeo modigliani
26.10.2005 - 26.06.2006

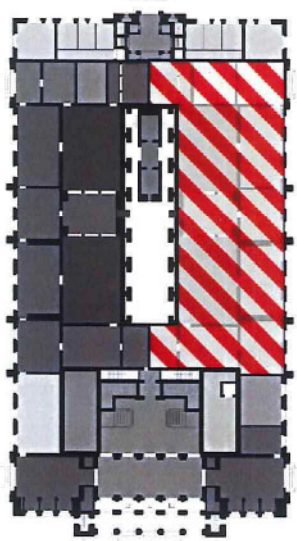

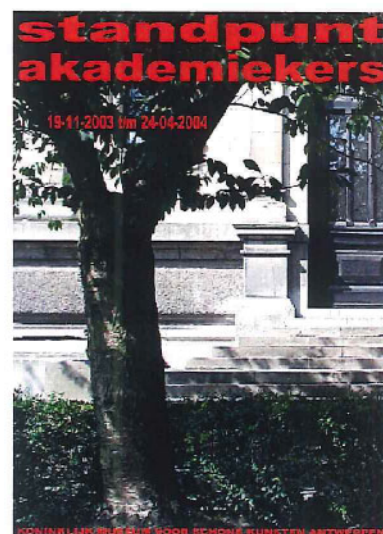
bel etage

bel etage

bel etage

De algemeen directeur van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen heeft de eer u uit te nodigen voor de opening van de tentoonstelling

Het Logement

op vrijdag 5 mei 2005 om 19 uur

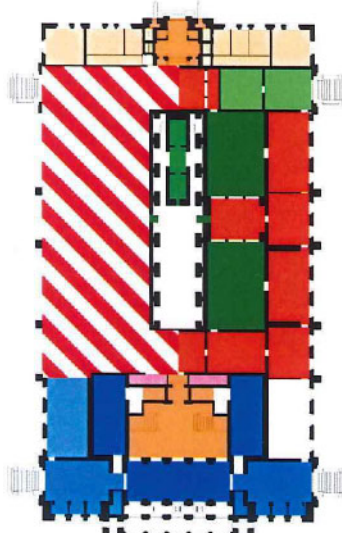
De bijzondere combinatie tentoonstelling geeft een beeld van de herstelling en vernieuwing van de daken en de technische installaties van het museum en van de invloed door (tijdelijke) verhuizing van de kunstenaar op het werk

Door de renovatiewerken gaat het Museum voor Schone Kunsten Antwerpen vanaf dit jaar (eindelijk) van vogelbandbustaan leiden of de gastvrijheid gaat tijdens de verbouwing gewoon door

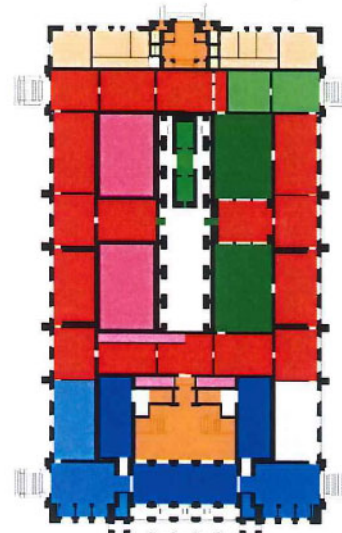
De tentoonstelling loopt van 7 mei 2005 tot 27 oktober 2005, van 10 tot 17 uur iedere zaterdag zijn er rondleidingen op de bouwwerf

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Leopold De Waelplaats, Antwerpen

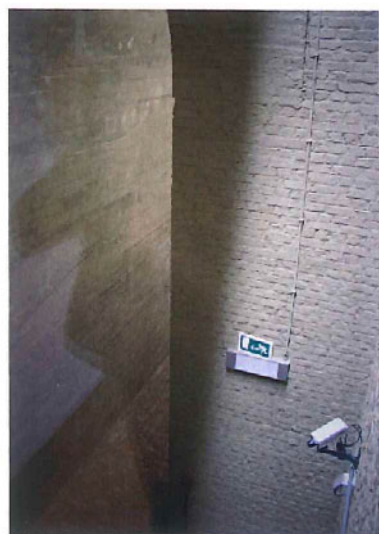
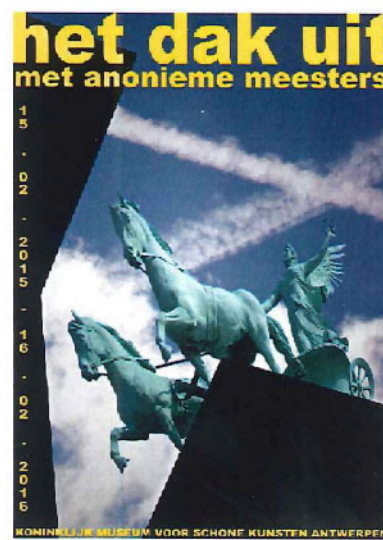
Bijwonen van de opening is mogelijk op voorwaarde van deze kaart de kaart is geldig voor twee personen

bel etage

bel etage

De algemeen directeur van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen heeft de eer u uit te nodigen voor de opening van de tentoonstelling

Een Basisprincipe

op vrijdag 1 mei 2006 om 19 uur

De bijzondere combinatie tentoonstelling geeft een beeld van de heropbouw van de bouwkosten, het bouwmateriaal en het architectonisch ontwerp van de gehele dakenconstructie van het museum

van de museumtoppedellen die voort van hun positie zullen worden verdreven

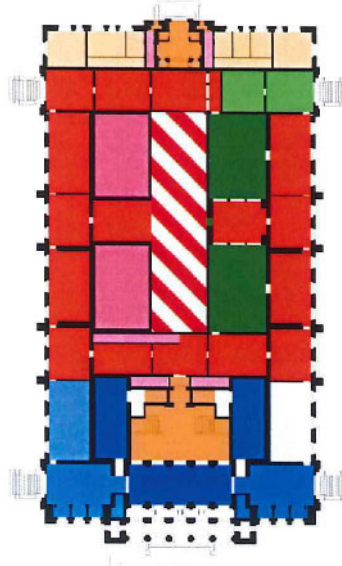
Het personeel van de tentoonstelling van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen zal zijn of

koninklijke tentoonstelling worden heruitgevoerd naar de tentoonstelling

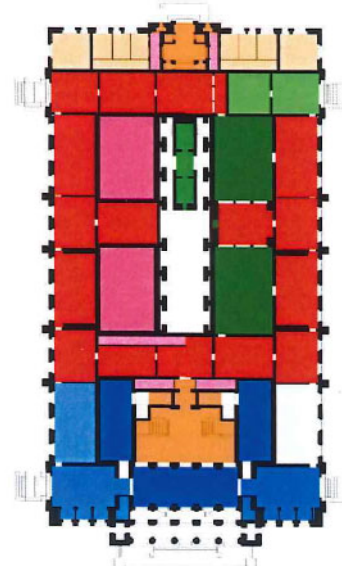
De tentoonstelling loopt van 3 mei 2006 tot 1 april 2008, van 10 tot 17 uur iedere zaterdag zijn er rondleidingen op de bouwwerf

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Leopold De Waelplaats, Antwerpen

Dit kaartje zal voor de opening van de tentoonstelling geldig zijn voor twee personen

bel etage

bel etage

De algemeen directeur van het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen heeft de eer u uit te nodigen voor de opening van de tentoonstelling

het buitenverblijf

op vrijdag 20 februari 2009 om 20 uur

De bijzondere combinatie tentoonstelling geeft een beeld van 10 jaar architectonische finaliteit van het Koninklijk Museum

van de achtergrond om het draak, androchop binnen te halen

Om de rivier, waggelge buitenverblijf te overnemen worden de museumstukken tijdelijk geplaatst of de gehele museumstukken geplaatst

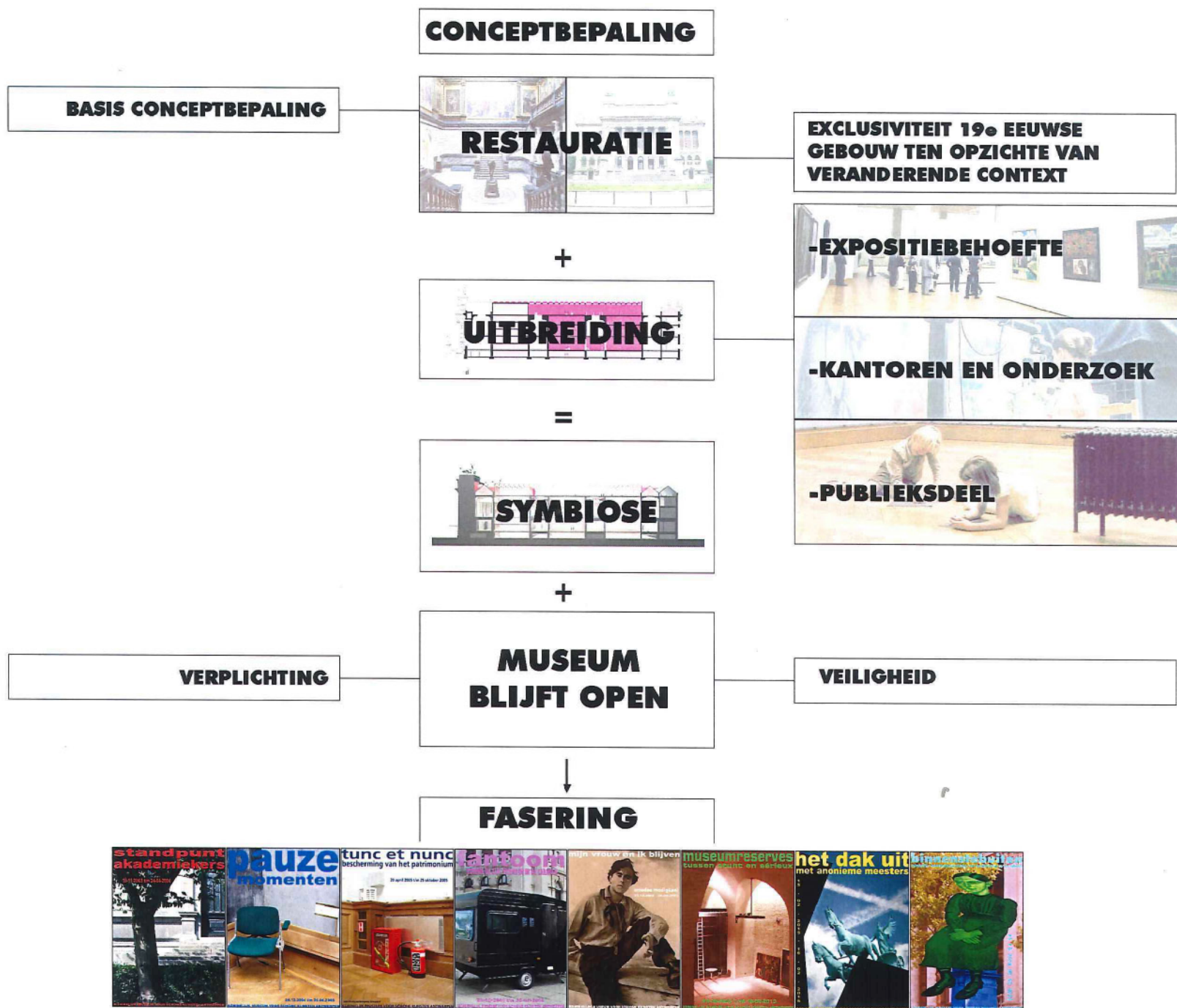
De tentoonstelling loopt van 22 februari 2009 tot 10 oktober 2009, van 10 tot 17 uur binnen en 7 dagen in de week buiten

Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Leopold De Waelplaats, Antwerpen

Bijwonen van de opening is mogelijk op voorwaarde van deze kaart de kaartje is geldig voor twee personen

VERNIEUWINGEN & PRESENTATIES

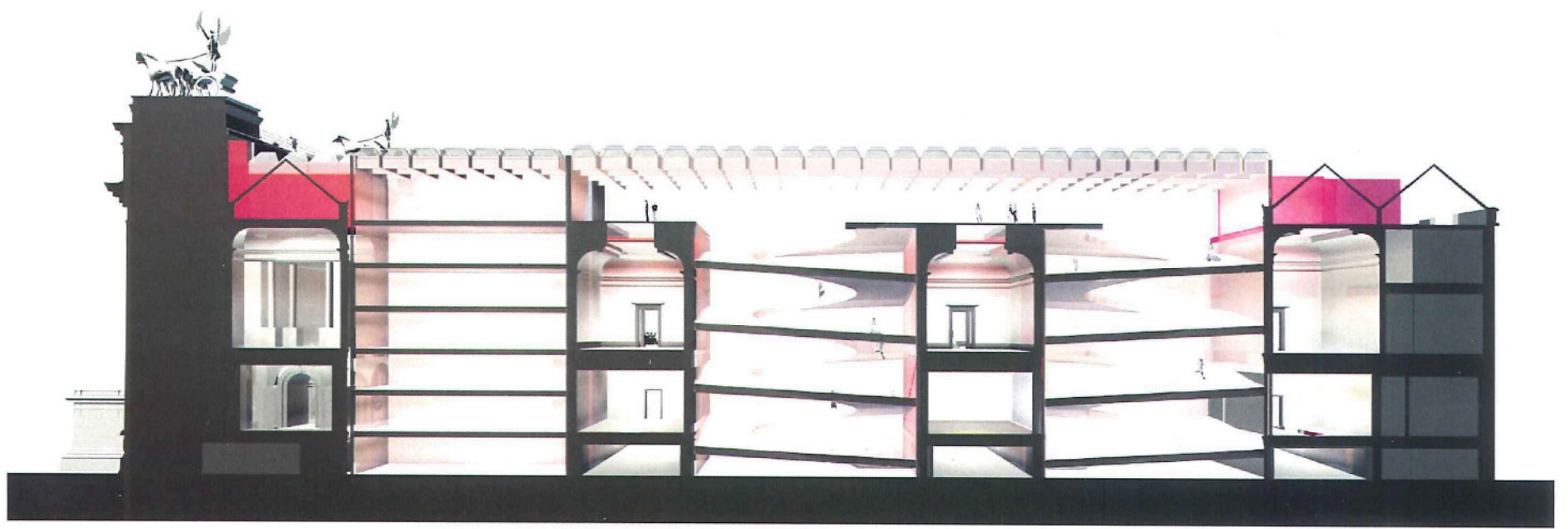

RESUMÉ

De door de bouwheer neergelegde vraag om een masterplan waarmee het gebouw en daarmee haar kunstschaten gered kunnen worden was van een bescheiden aard. Niet alleen ingegeven door de wetenschap dat het hier al vanzelf een complexe opgave betreft maar ook vanuit de overtuiging dat een museum van een bijzondere kwaliteit moet zijn, welke ten dienste staat van de kunsten en welke niet een attractiepark op zich zelf behoort te zijn.

Niets kon beter bij de werkwijze van Claus en Kaan Architecten aansluiten.

Voorgaande is geen ontwerp maar een ontwerpbenadering. Bevrijd van de hang naar originaliteit kan een ontwerpbenadering een bijna oneindige reeks verschijningsvormen aannemen. De vorm is niet het doel maar het gevolg van een handeling. De aandacht waarmee deze wordt verricht bepaald de schoonheid. Op het moment dat we de wil tot vernieuwing niet langer tot noodzaak verklaren gaat er een wereld voor ons open. Alleen door de beheersing van kennis en techniek kunnen we ons ervan bevrijden.

CLAUS EN KAAN ARCHITECTEN

Claus en Kaan Architecten Rotterdam
Boompjes 55
3011 XB Rotterdam
The Netherlands
T +31 10 2060000
F +31 10 2060001
ckr@ckr.nl
www.clausenkaan.com

PROJECTTEAM

Kees Kaan
Dikkie Scipio
Eva Franch i Gilabert, Ralph de Schipper, Kim Sneyders,
Martin Zwinggi

CONCEPT

Ruud Brouwers
Kees Kaan
Joseph L.M. Neefjes

OPDRACHTGEVER

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
FoCI-Fonds Culturele Infrastructuur - Brussel - België

BOUWFYSISCH ADVISEUR

Royal Haskoning, Delft
Ing H. Besselink
Ing J. Veerman, Ing I. Castaño Rosario

ADVISEUR ELECTRA

Royal Haskoning, Delft

ADVISEUR BEVEILIGING

Royal Haskoning, Delft

KUNSTTOEPASSING

Loodwicks Press Images
Joseph L.M. Neefjes

FOTOGRAFIE

Loodwicks Press Images
Joseph L.M. Neefjes

PROJECTGEGEVENS

project: visie masterplan KMSKA
locatie: Antwerpen
ontwerp: 2003
oplevering: 2020
bvo: 19 000 m²

Op alle aan u verstrekte gegevens is het recht van copyright vastgelegd. Niets van deze gegevens mag worden veeleenvoudigd, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of anderszins, zonder onze voorafgaande schriftelijke toestemming van Claus en Kaan Architecten.

CLAUS EN KAAAN ARCHITECTEN

standpunt akademikers

A photograph of a tree in front of a building with stone steps and a doorway. The tree is on the left, and the building is on the right. The text is overlaid on the top of the image.

19-11-2003 t/m 24-04-2004

KONINKLIJK MUSEUM VOOR SCHONE KUNSTEN ANTWERPEN

PROGRAMMA ANALYSE

GEVELS

PLATTEGRONDEN 19^E EN 20^E EEUW

PLATTEGRONDEN UITBREIDING

DOORSNEDEN UITBREIDING

PLATTEGRONDEN SYMBIOSE

DOORSNEDEN SYMBIOSE

ROUTING

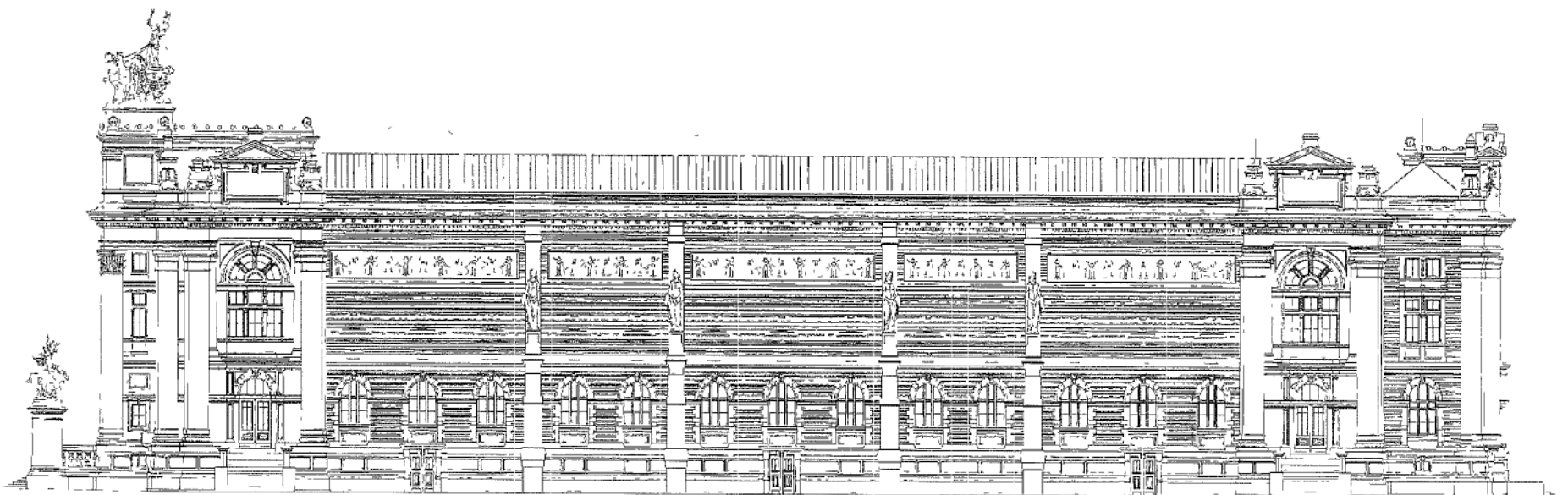
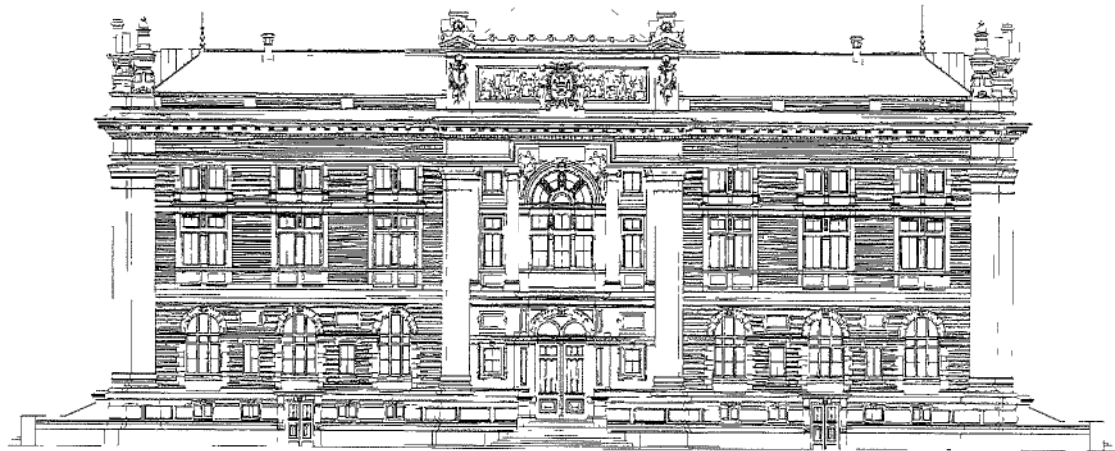
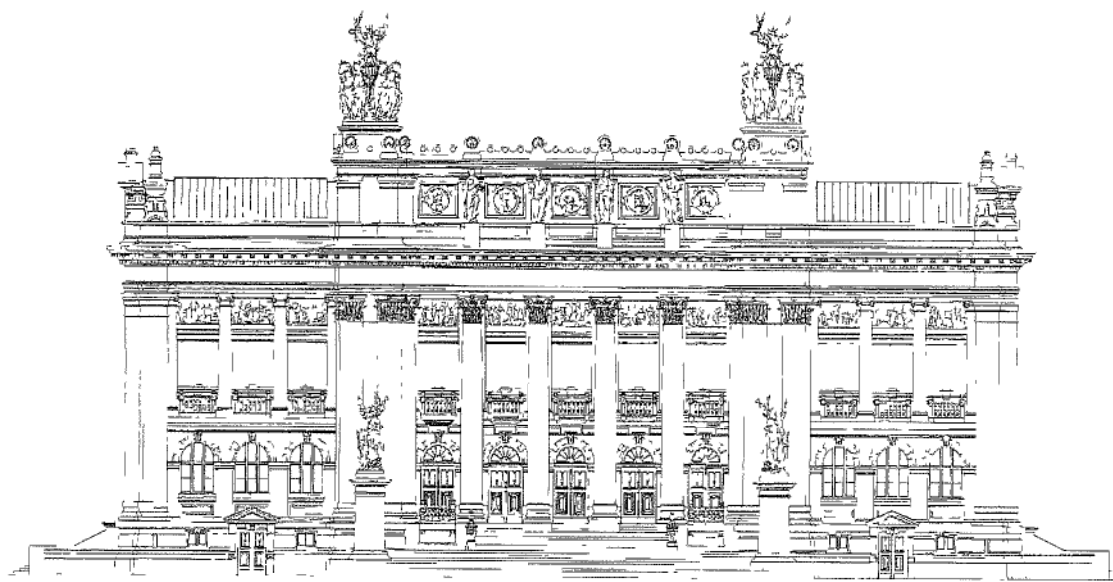
SYMBIOSE

VEILIGHEID

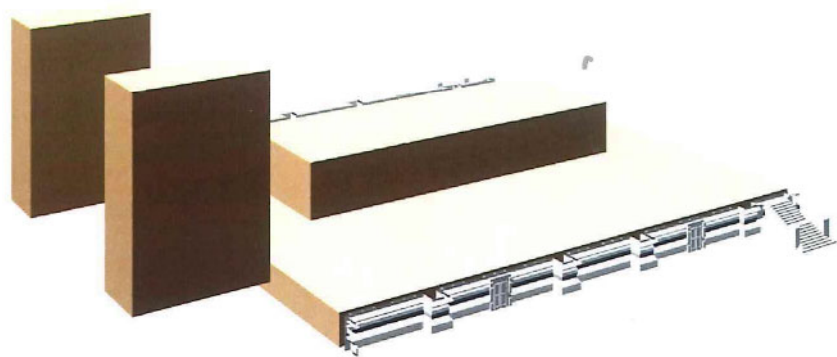
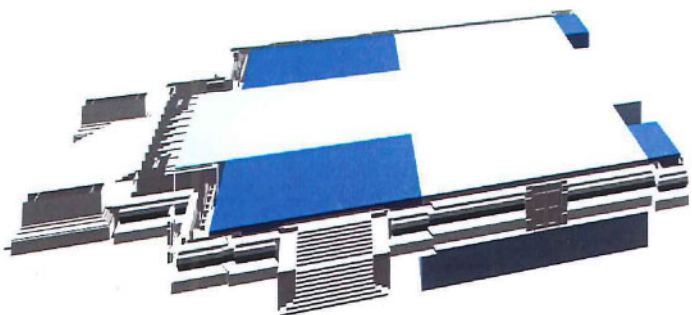
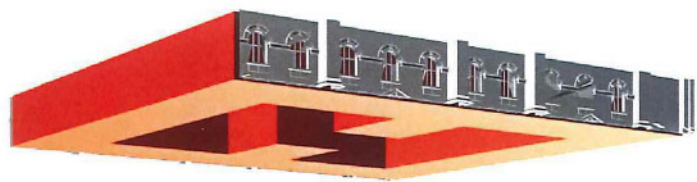
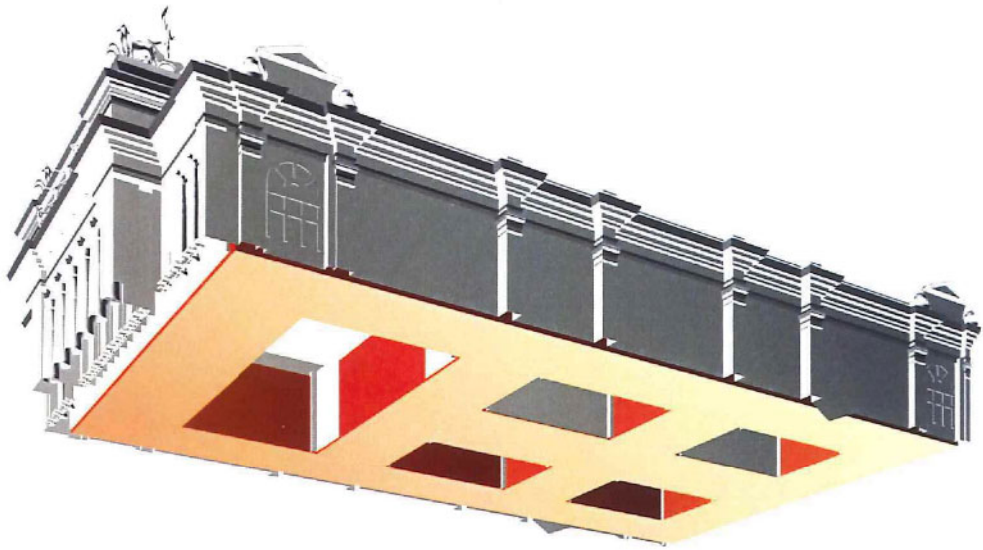
REFERENTIES

SAMENWERKINGSVERBANDEN

COLOFON

expositie
 inkom
 café
 winkel
 bibliotheek
 auditorium
 multifunctioneel
 jeugdatelier
 restauratie
 kantoor
 depot
 archief
 berging
 techniek
 balkon
 dienstrappen
 ontsluiting
 sanitair
 zolder*
 parkeren

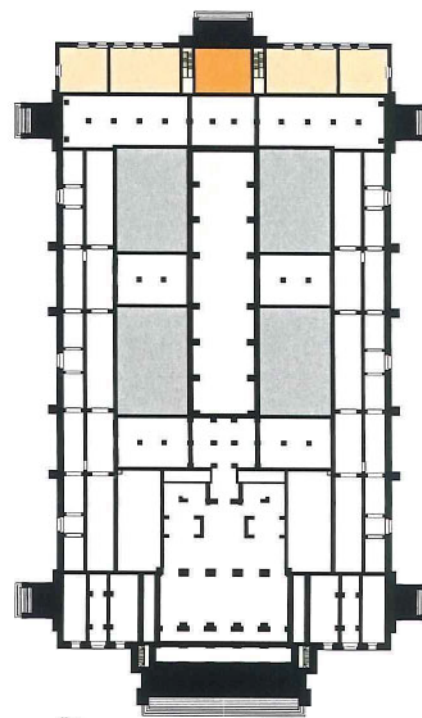
* (niet meegerekend)

	19e	20e	21e	behoefte studie 2001	
				binnen	buiten
expositie	6100	4708	5230	7833	7833
inkom	1109	1109	867	415	60
café		959		475	
winkel		435		210	
bibliotheek		215		130	
auditorium		100		800	
multifunctioneel		169		440	
jeugdatelier		156		305	270
restauratie		110		150	
kantoor	1293	545		595	100
depot	1540	346		1303	386
archief		1438		1250	
berging			123	798	20
techniek	2044			80	690
balkon		1692		1550	
dienstrappen					
ontsluiting	329	347			
sanitair					
zolder*	3953	3600		235	170
parkeren		949			1000
				16094	2696
	12400	15200	19300		18800

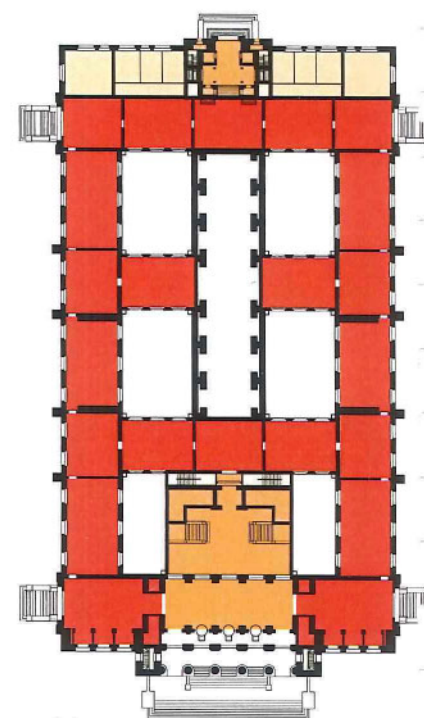
MUSEUM 19^E EEUW

■	expositie	6100m ²
■	inkom	1109m ²
■	kantoor	1293m ²
■	depot	1540m ²
■	techniek	2044m ²
■	diensttrappen	329m ²
■	zolder	3953m ²

16.400 M²

plint

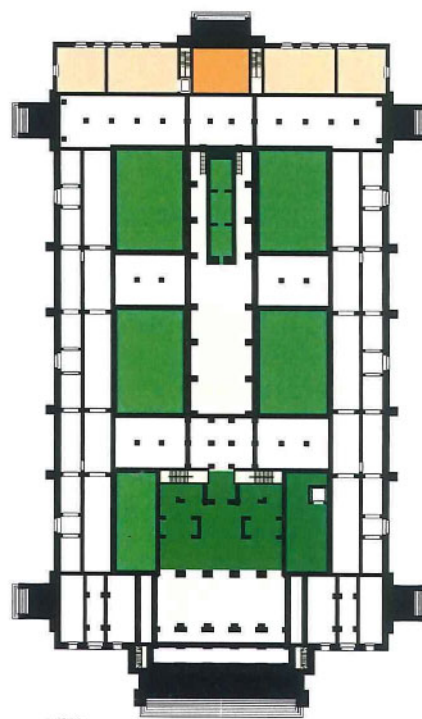

bel etage

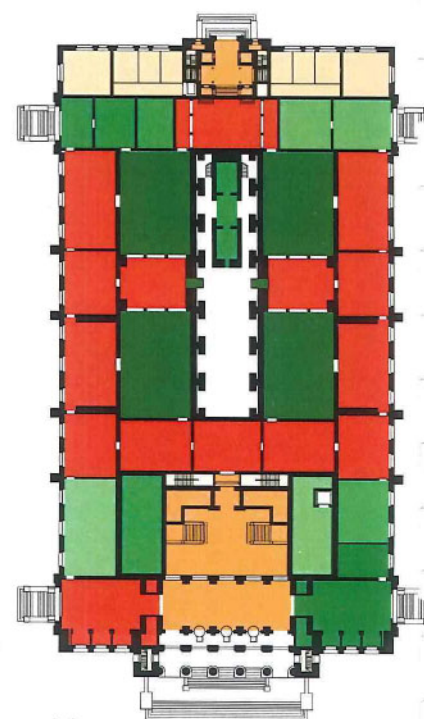
MUSEUM 20^E EEUW

■	expositie	4708m ²
■	inkom	1109m ²
■	kantoor	1454m ²
■	depot	1431m ²
■	techniek	1692m ²
■	diensttrappen	347m ²
■	zolder	3600m ²
■	expositie	959m ²
■	inkom	435m ²
■	cafe	215m ²
■	depot	1438m ²
■	kantoor	346m ²
■	winkel	100m ²
■	bibliotheek	169m ²
■	jeugdatelier	110m ²
■	auditorium	156m ²
■	restauratie	545m ²
■	zolder	949m ²

19.800 M²

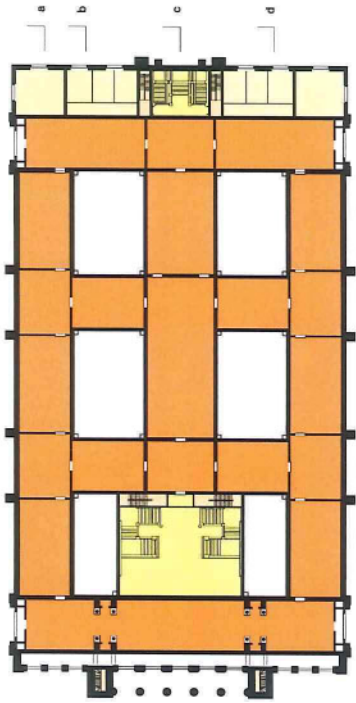

plint

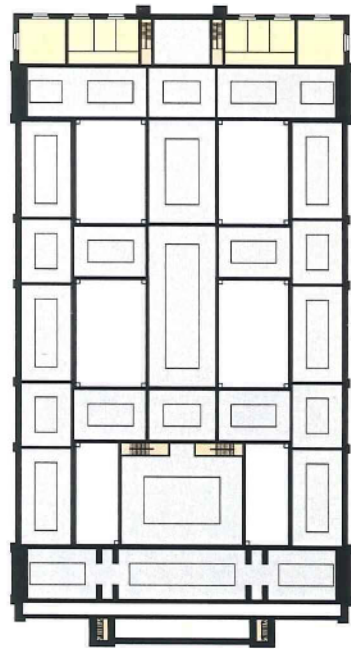

bel etage

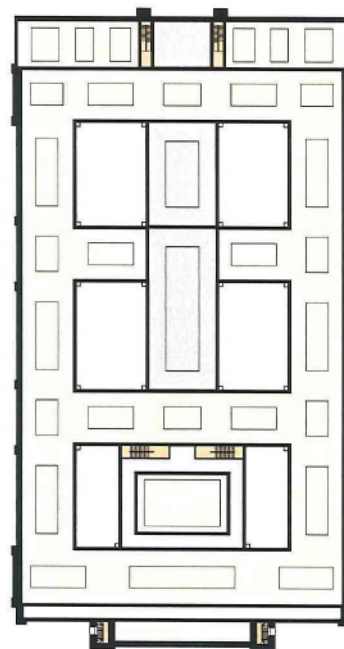

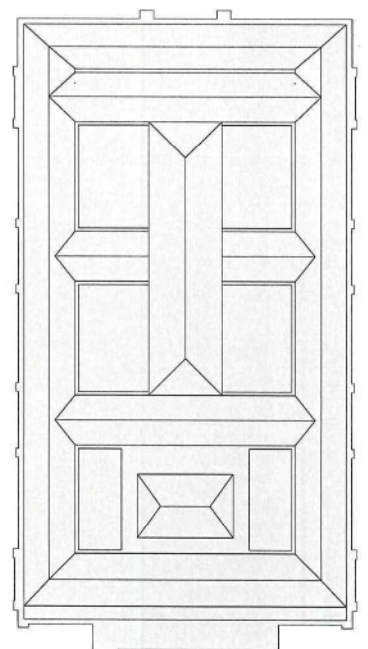
1e verdieping

extra verdieping

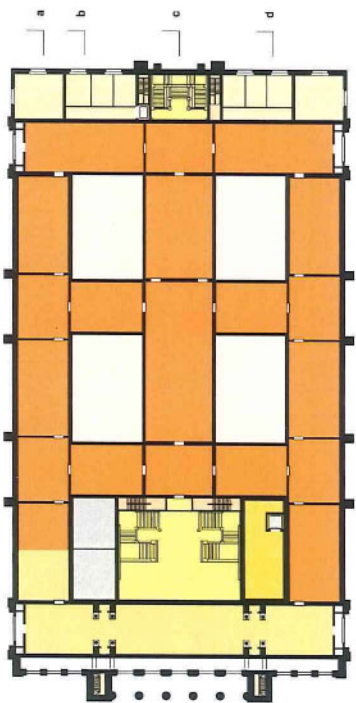

zolder

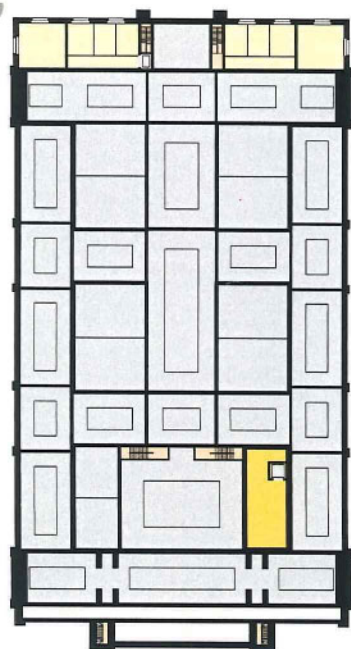

dakaanzicht

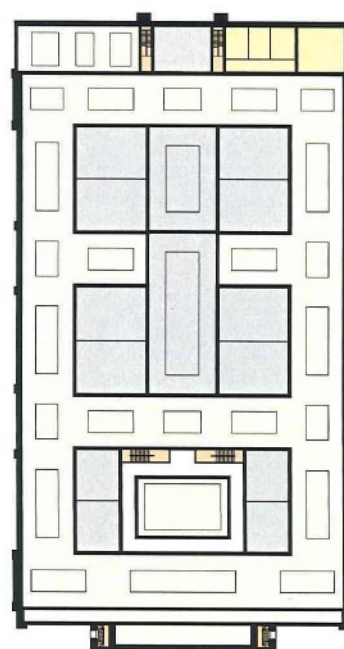
museum 19^e eeuw

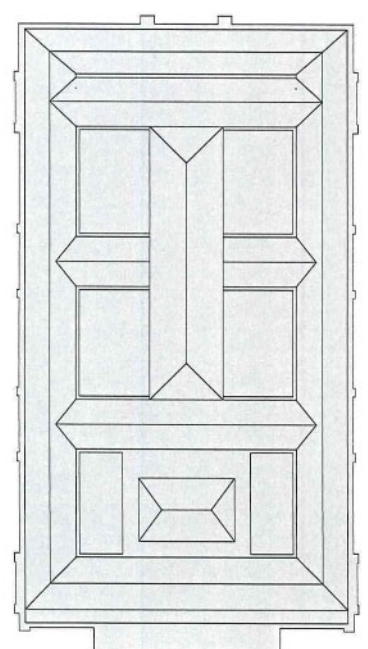
1e verdieping

extra verdieping

zolder

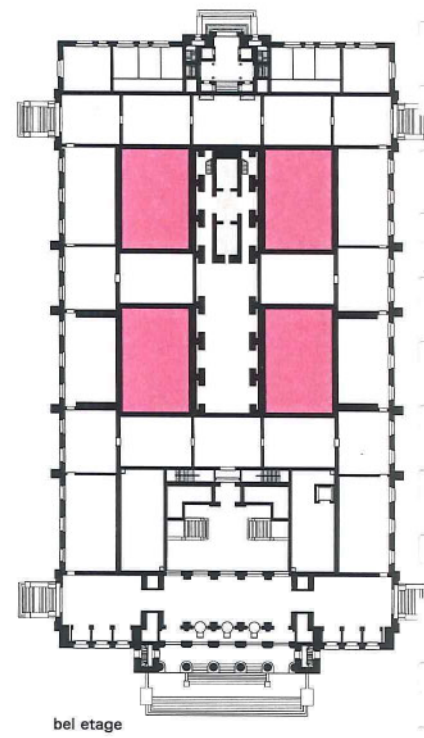
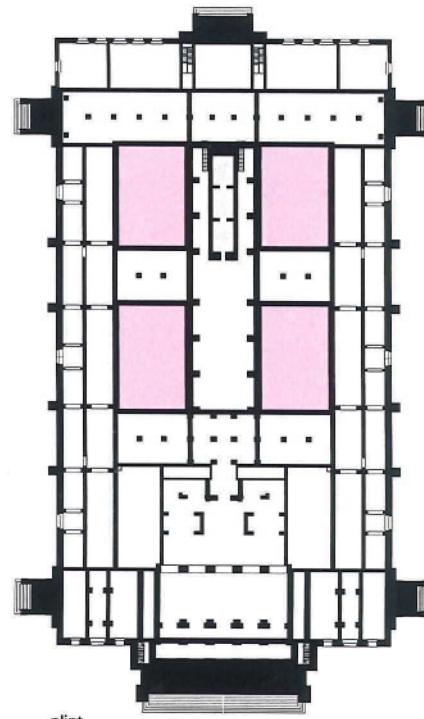
dakaanzicht

museum 20^e eeuw

UITBREIDING VARIANT 1

	expositie	1870m ²
	ontsluiting	
	faciliteiten	1329m ²
	restauratie	

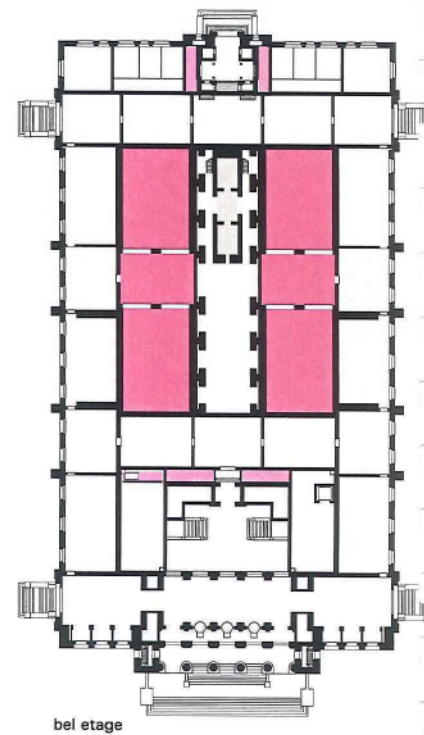
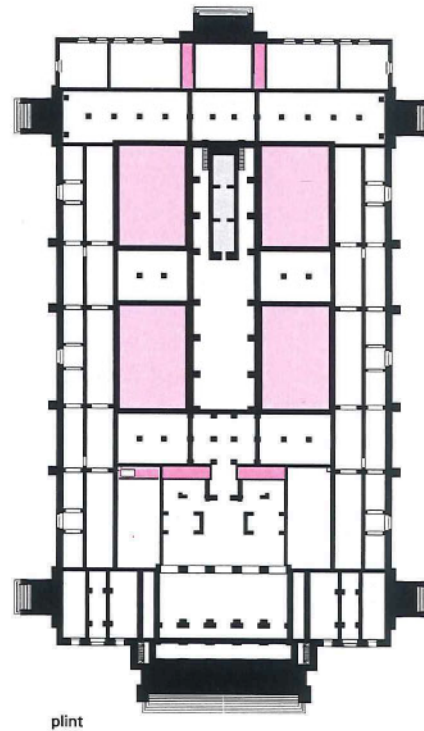
+3.930 M²

UITBREIDING VARIANT 2

	expositie	3707m ²
	ontsluiting	435m ²
	faciliteiten	1609m ²
	restauratie	220m ²

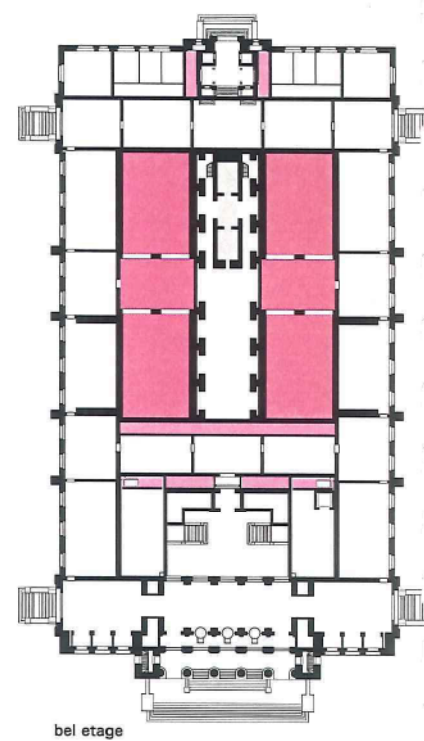
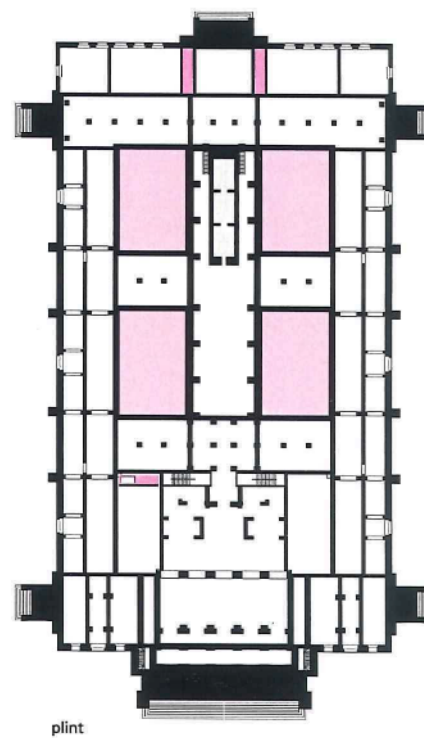
+5.970 M²

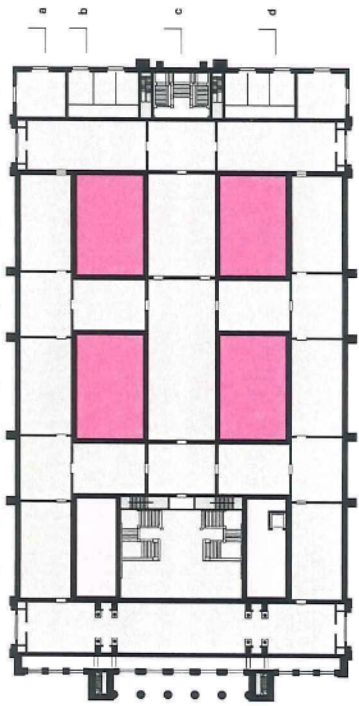

UITBREIDING VARIANT 3

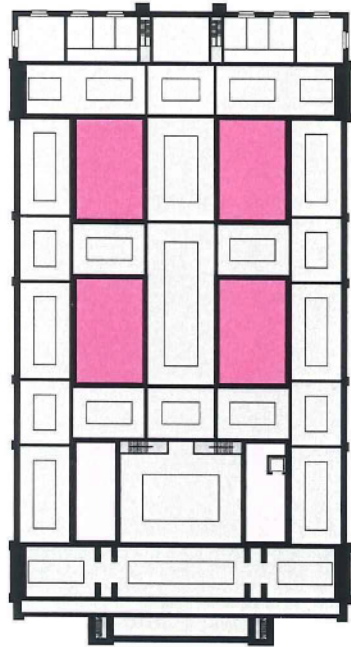
	expositie	4199m ²
	ontsluiting	567m ²
	faciliteiten	1609m ²
	restauratie	220m ²

+6.595 M²

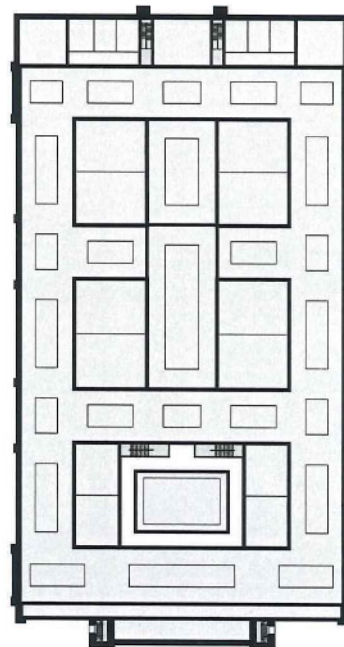

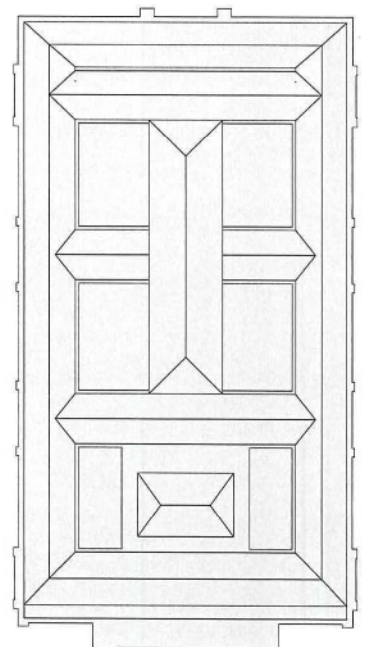
1e verdieping

extra verdieping

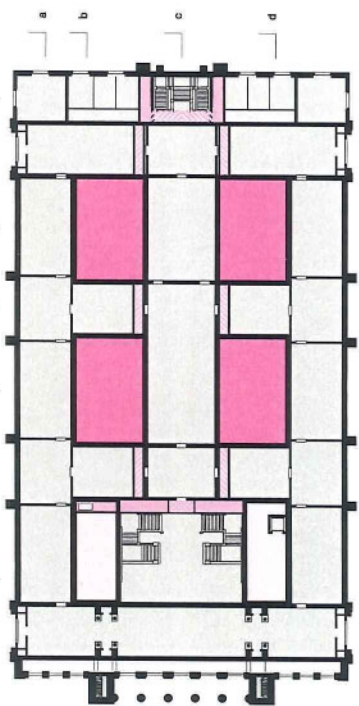

zolder

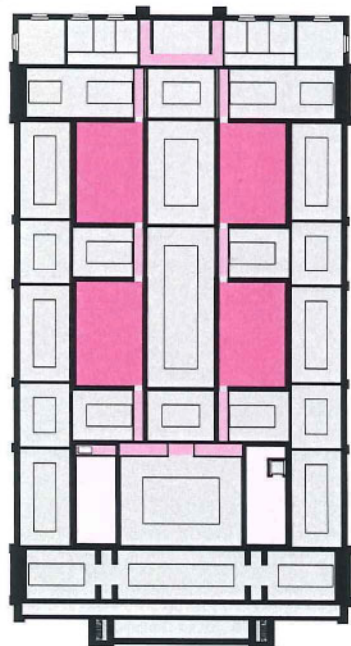

dakaanzicht

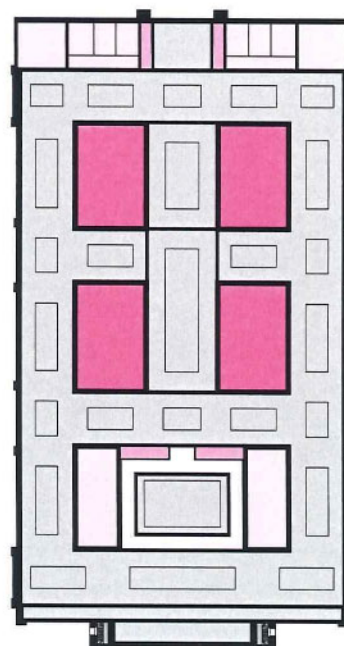
nieuwbouw variant 1

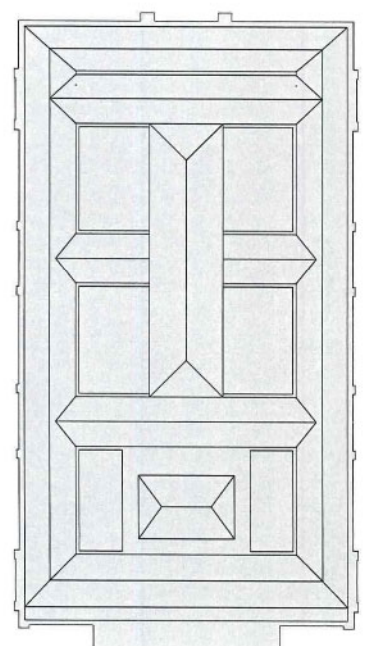
1e verdieping

extra verdieping

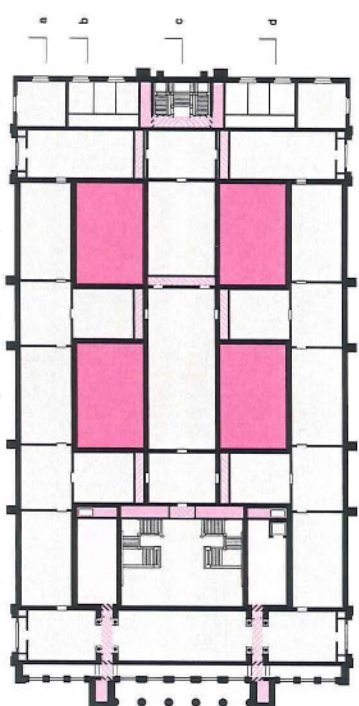

zolder

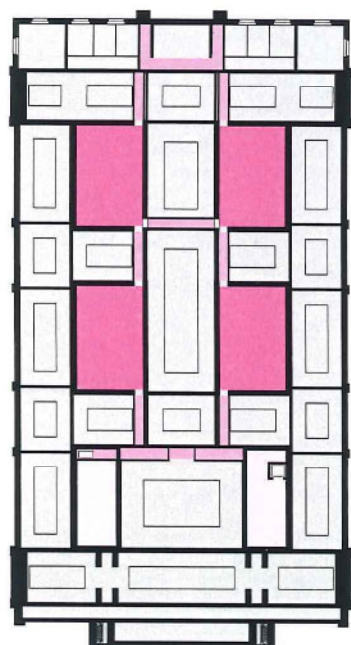

dakaanzicht

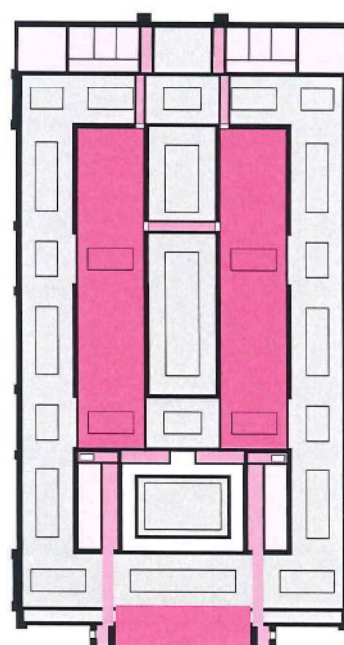
nieuwbouw variant 2

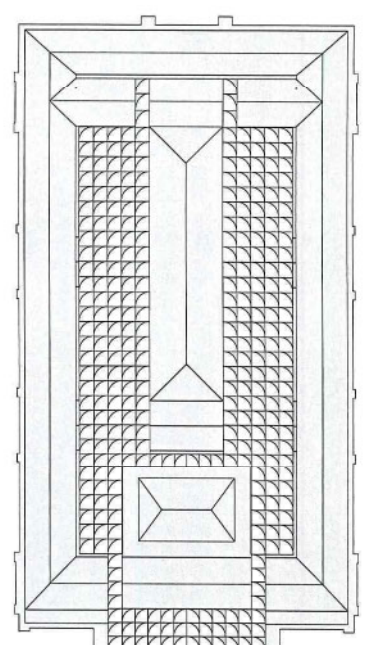
1e verdieping

extra verdieping

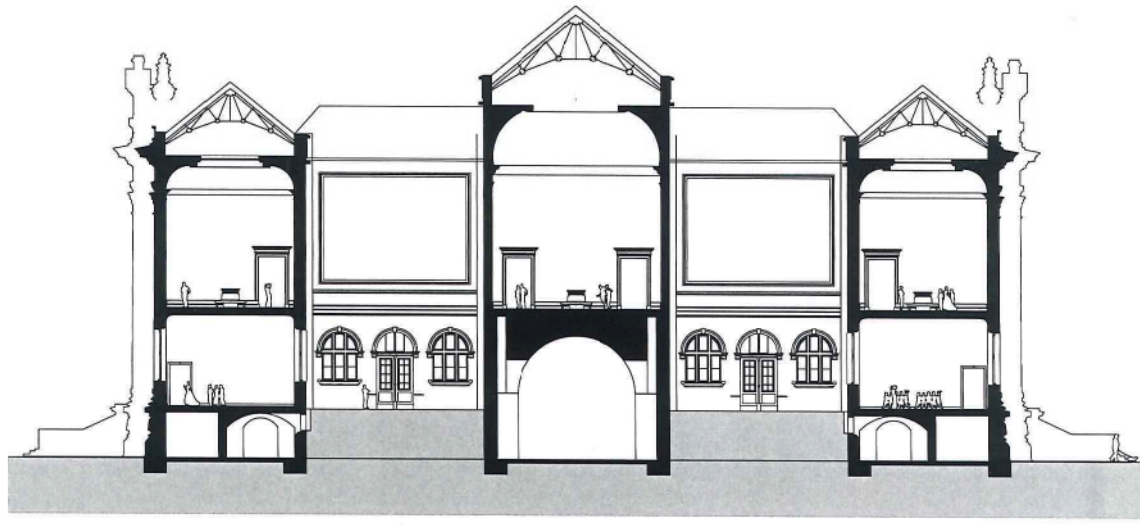

zolder

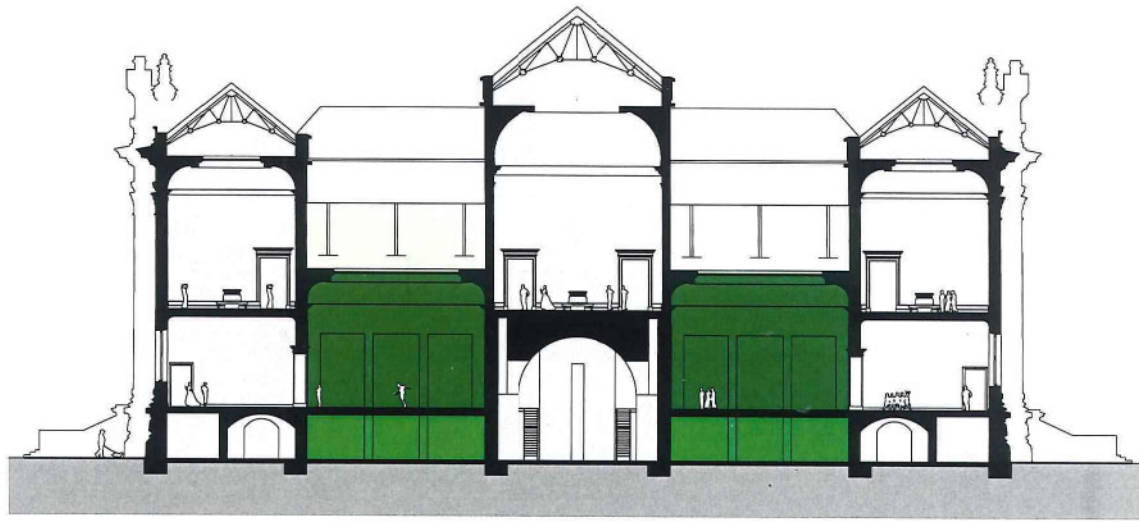

dakaanzicht

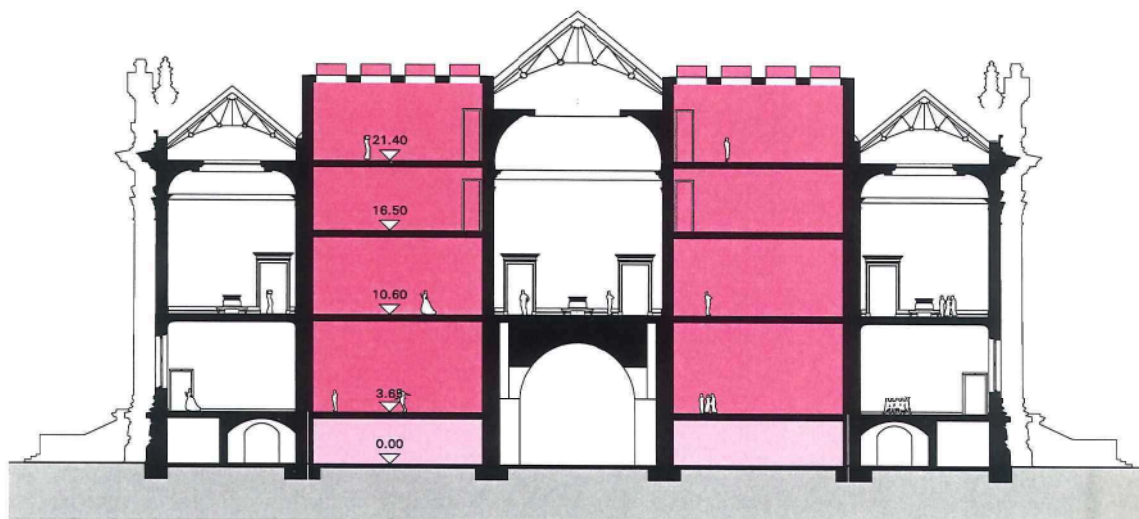
nieuwbouw variant 3

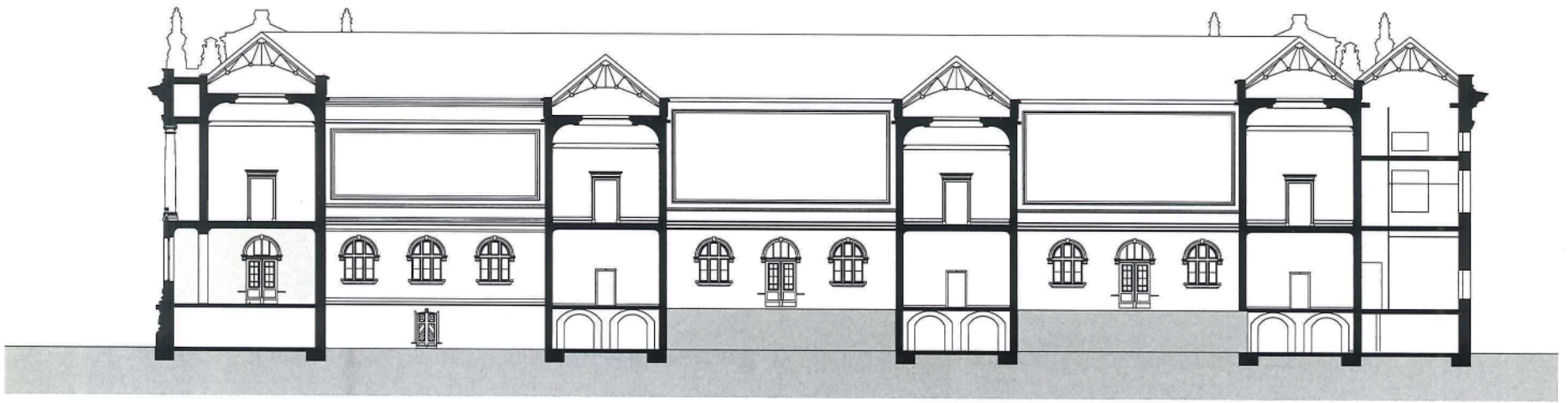
2

2

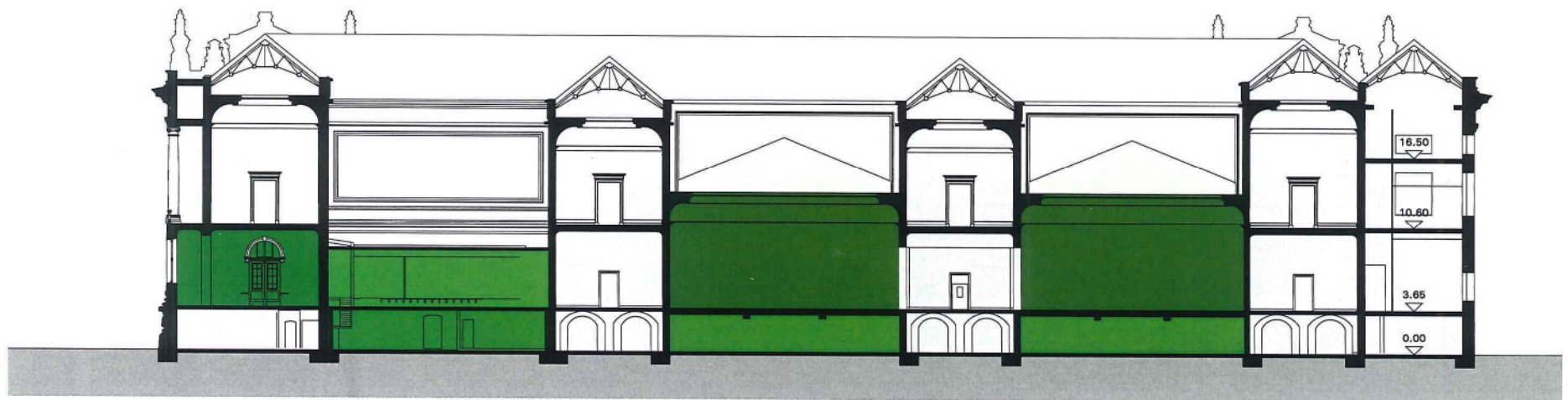

2

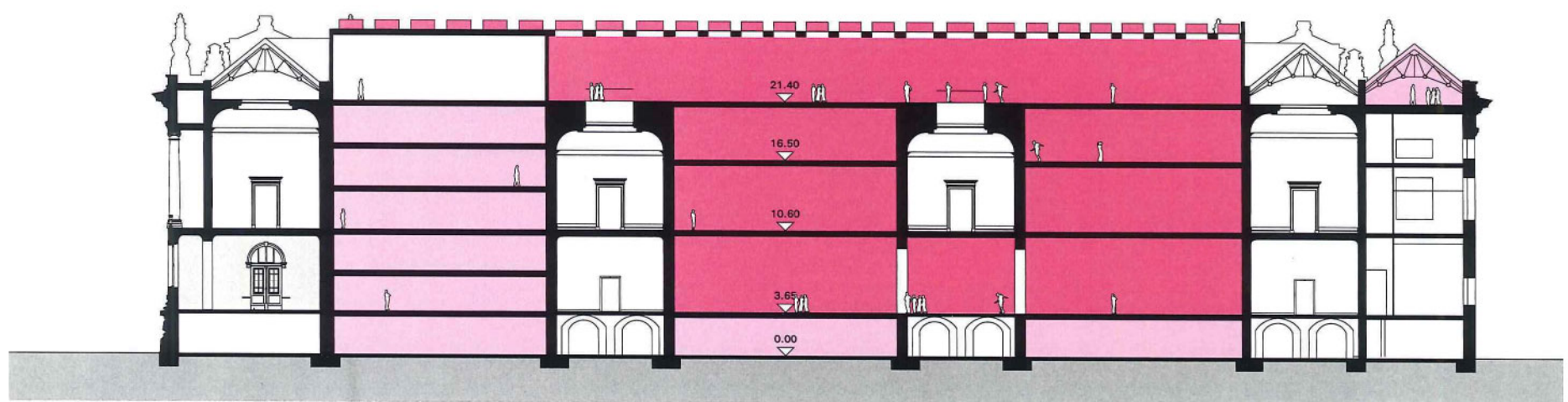
b

museum 19^e eeuw

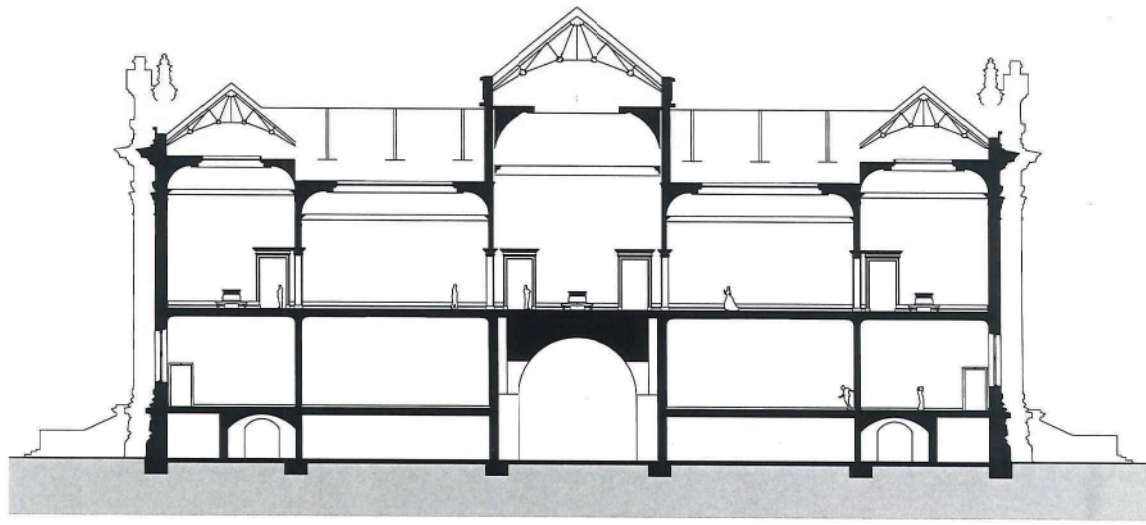

b

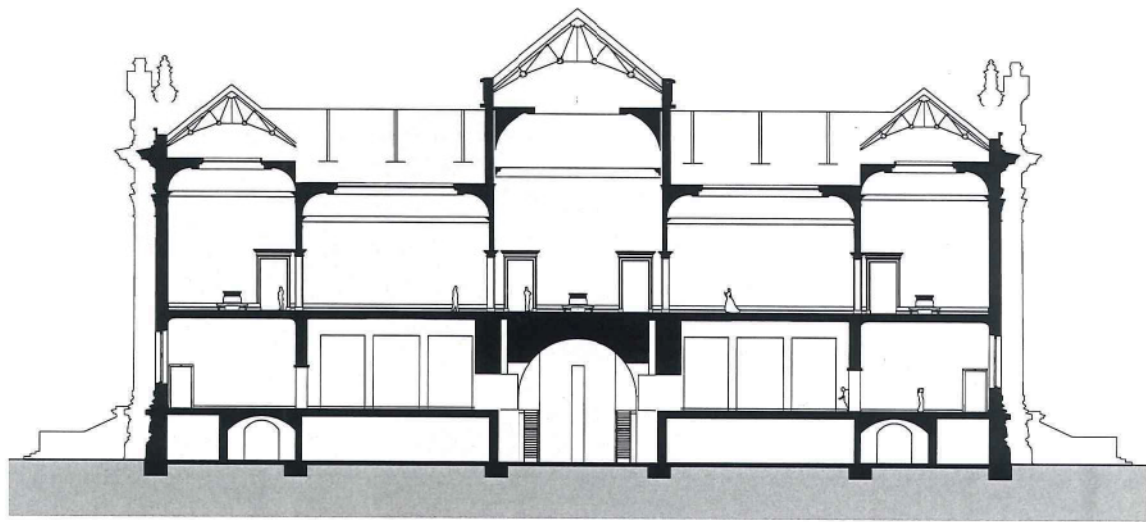
museum 20^e eeuw

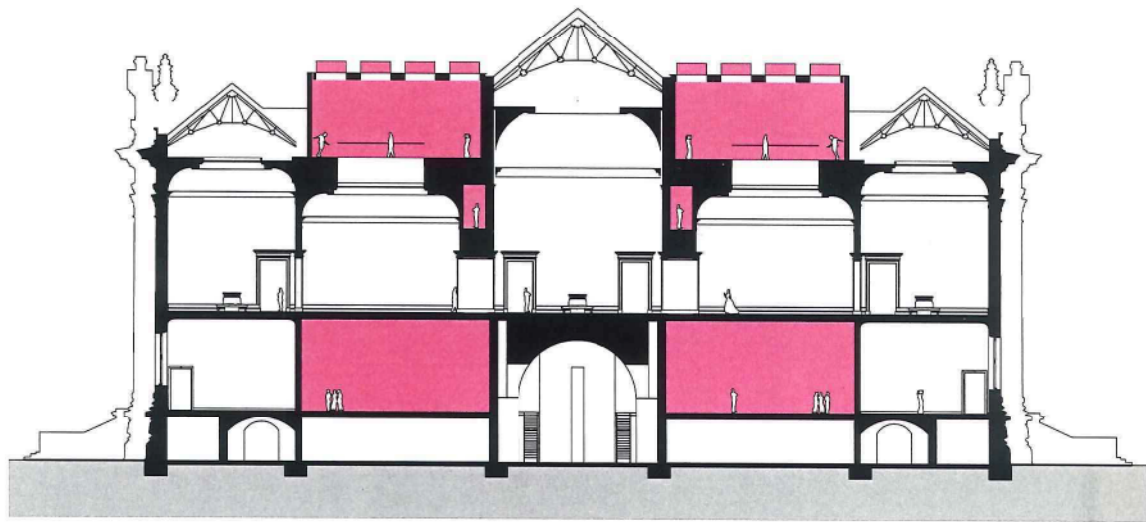
b

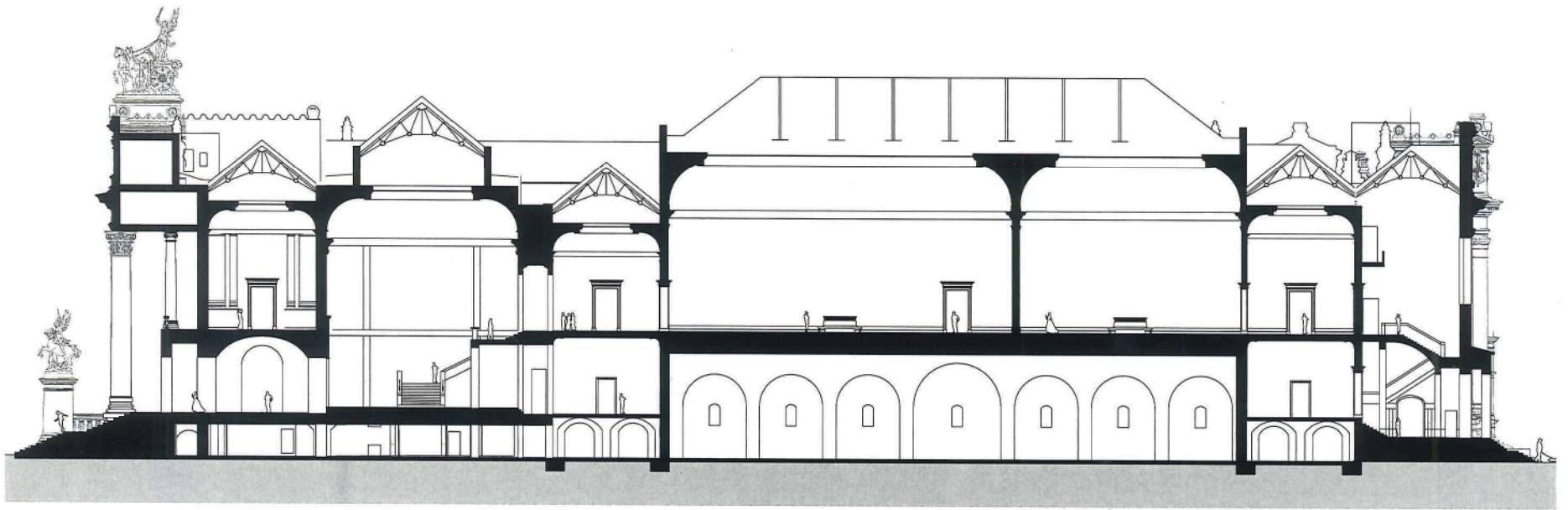
3

3

3

C

museum 19^e eeuw

C

museum 20^e eeuw

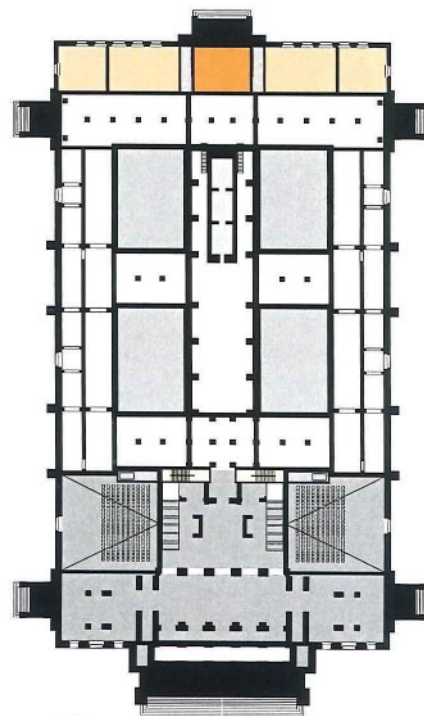
C

symbiose

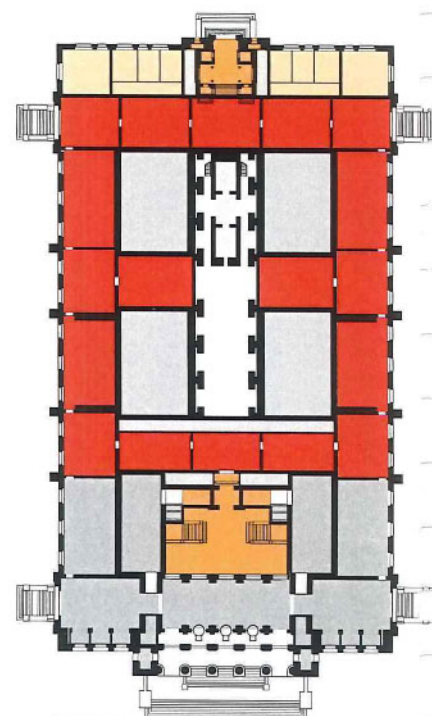
MUSEUM 20^E EEUW

■	expositie	5230m ²
■	inkom	867m ²
■	kantoor	1293m ²
	depot	750m ²
	techniek	1532m ²
	dienststrappen	34m ²
	zolder	2917m ²

12.620 M²

plint

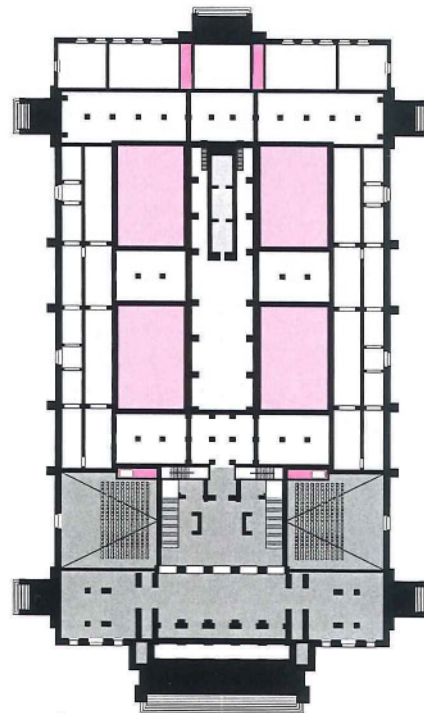

bel etage

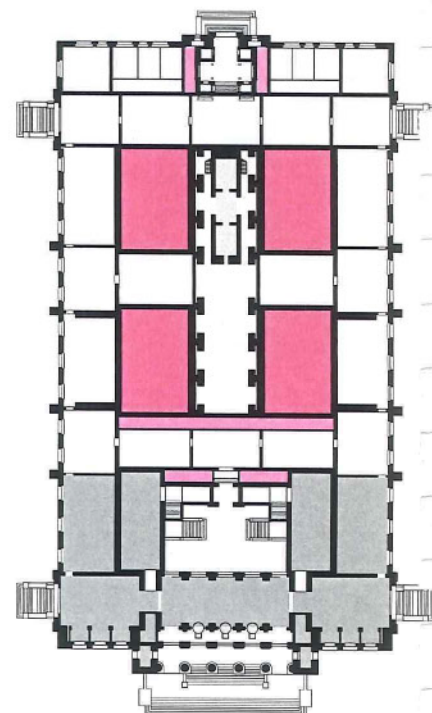
UITBREIDING

■	expositie	3966m ²
■	ontsluiting	580m ²
■	faciliteiten	1609m ²
	restauratie	220m ²

6.380 M²

plint

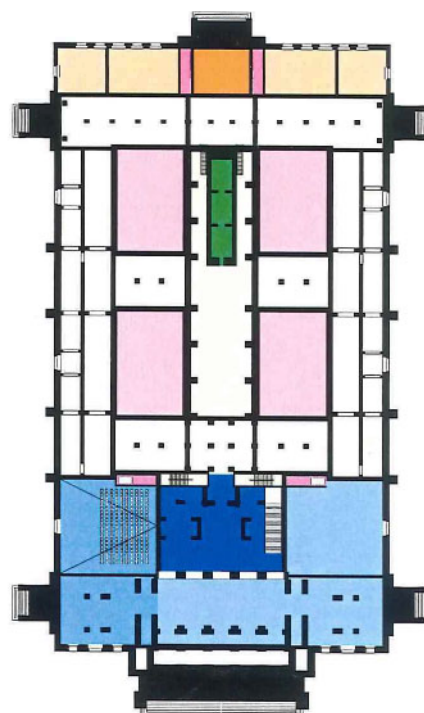
bel etage

SYMBIOSE

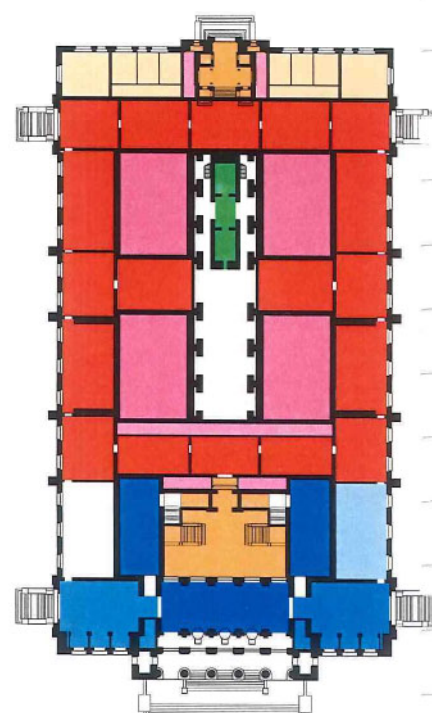
■	inkom	690m ²
■	cafe	351m ²
■	winkel	175m ²
■	balkon	207m ²
■	auditorium	469m ²
■	bibliotheek	874m ²
■	ontsluiting	183m ²
	jeugdatelier	156m ²

3.110 M²

22.200 M²

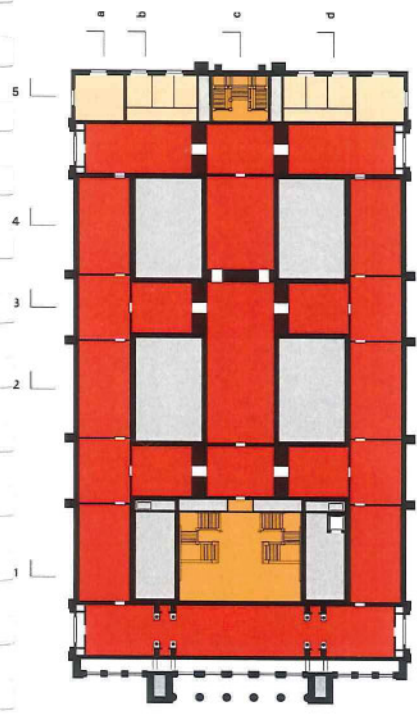

plint

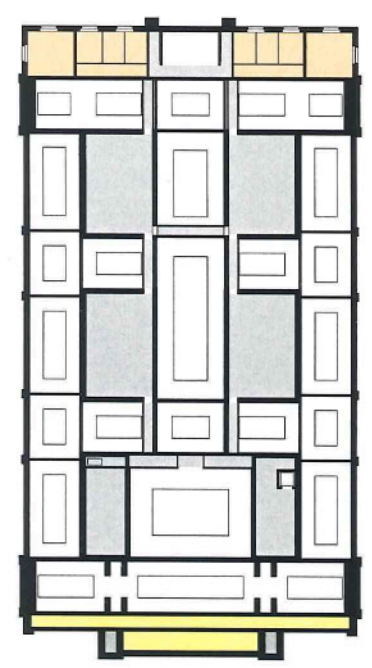

bel etage

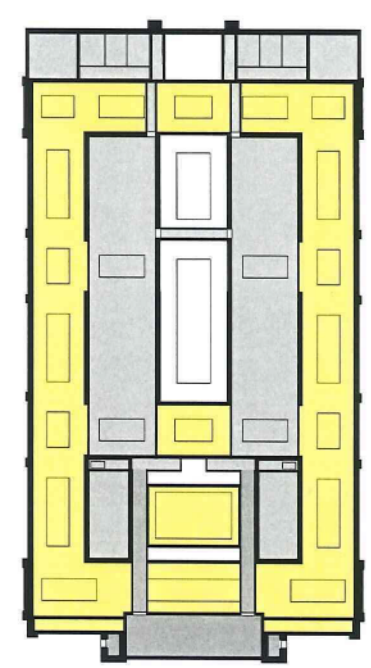

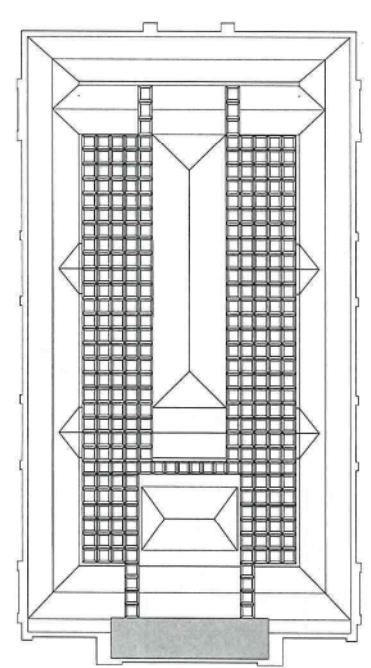
1e verdieping

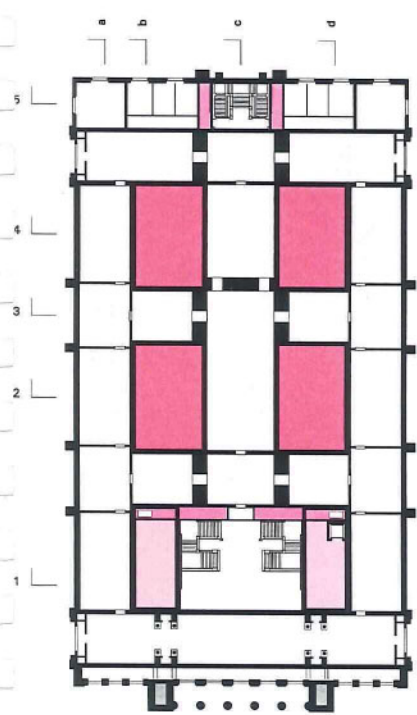
extra verdieping

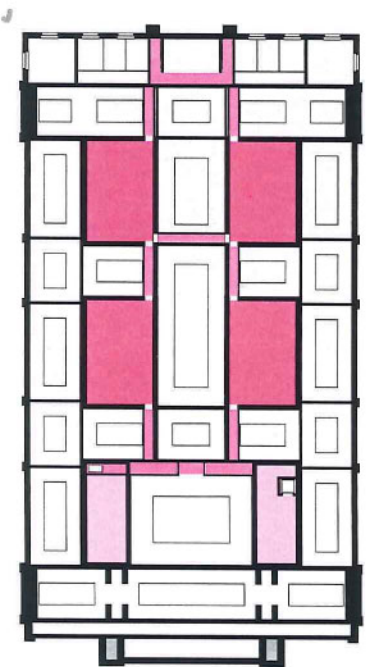
zolder

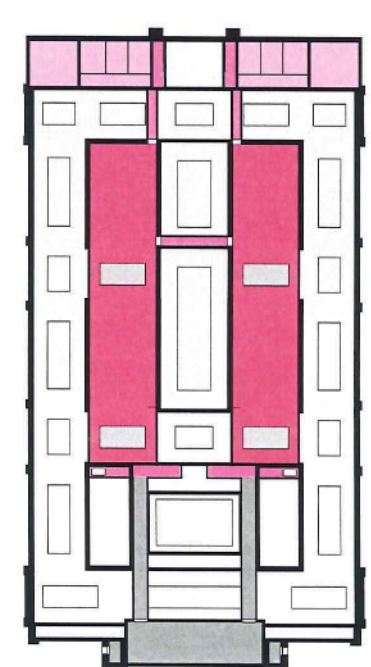
dakaanzicht

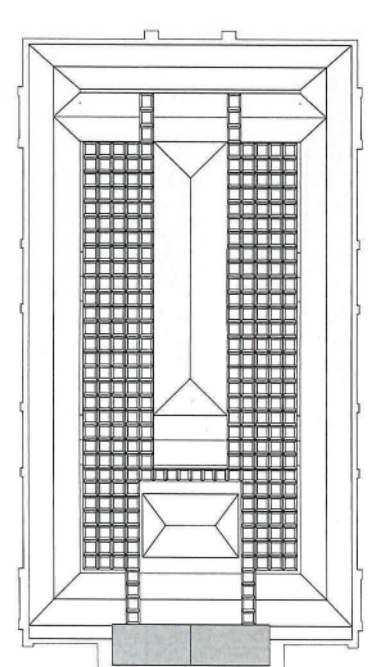
1e verdieping

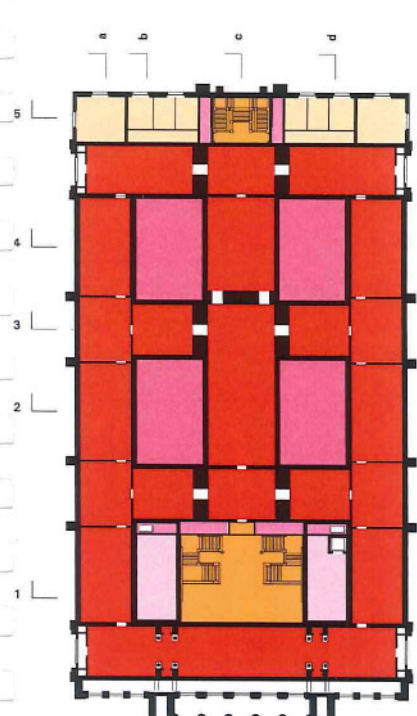
extra verdieping

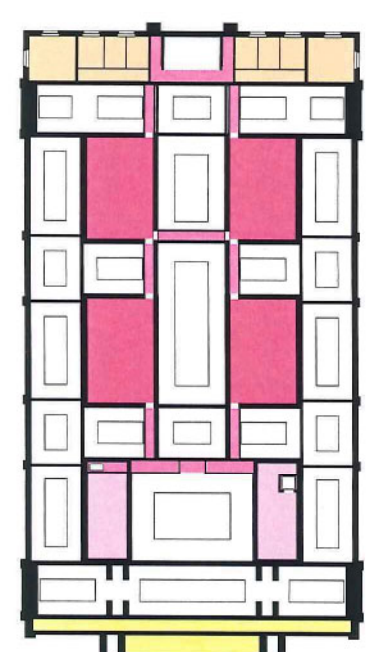
zolder

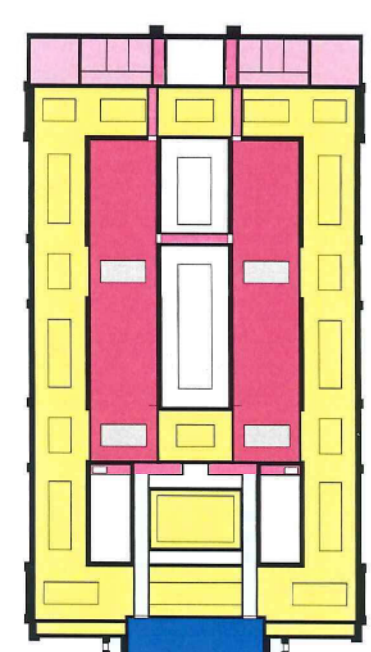
dakaanzicht

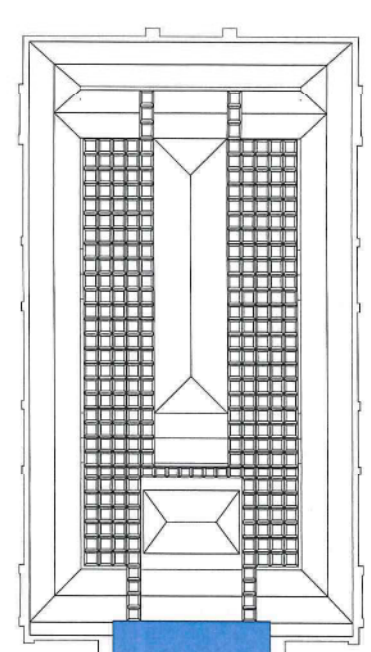
1e verdieping

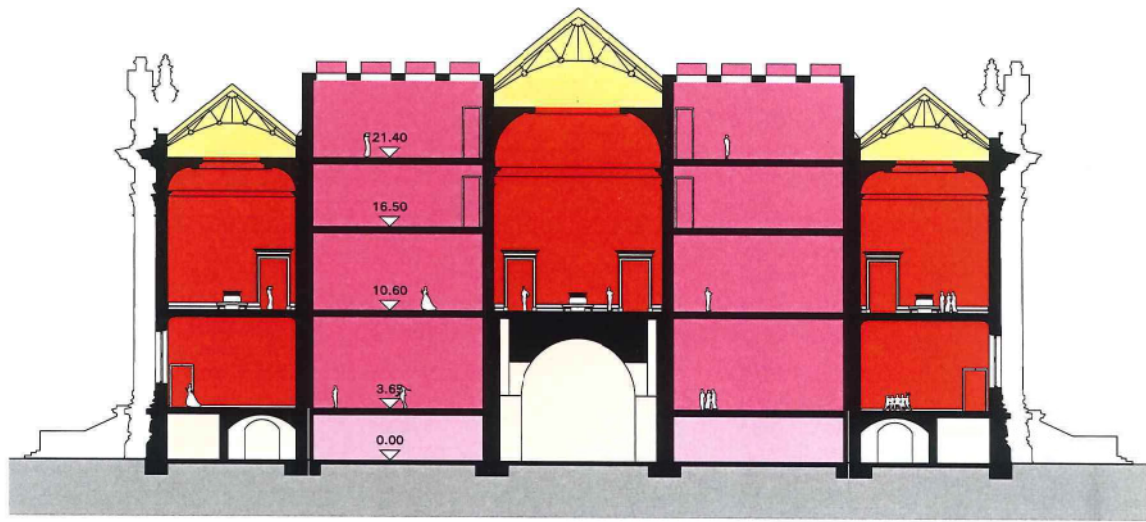
extra verdieping

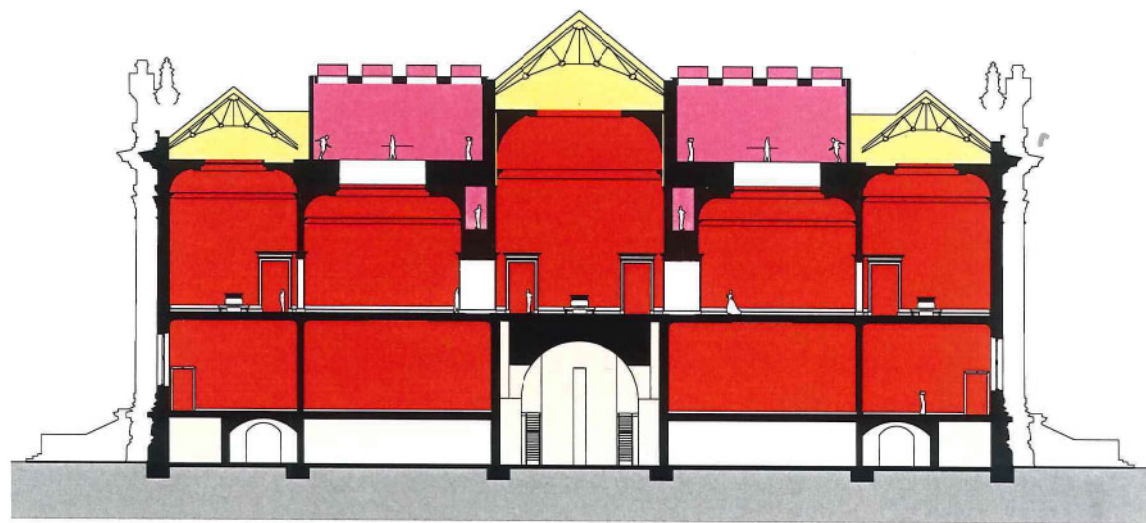
zolder

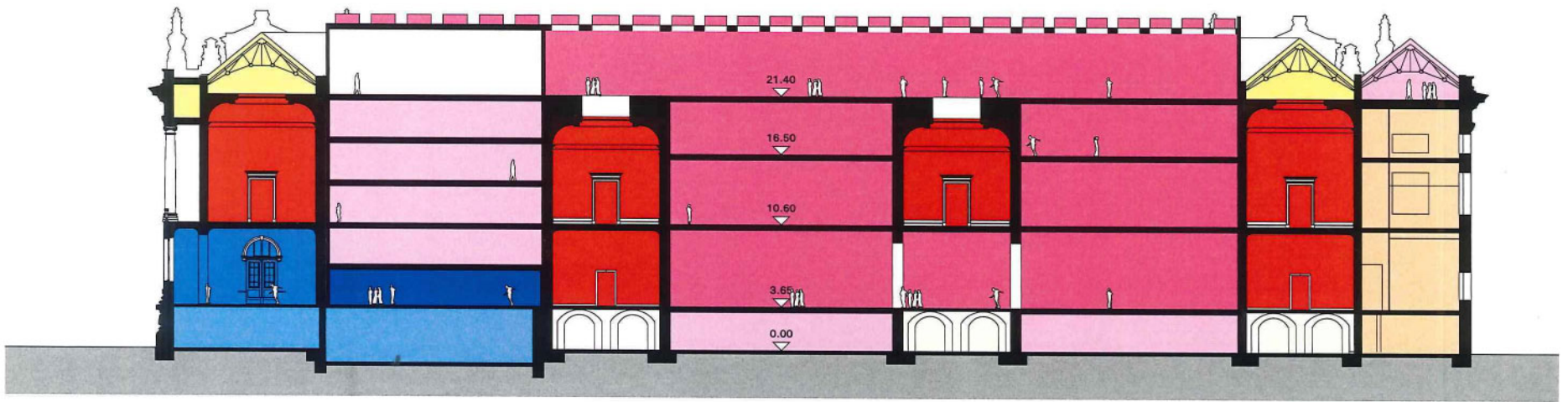
dakaanzicht

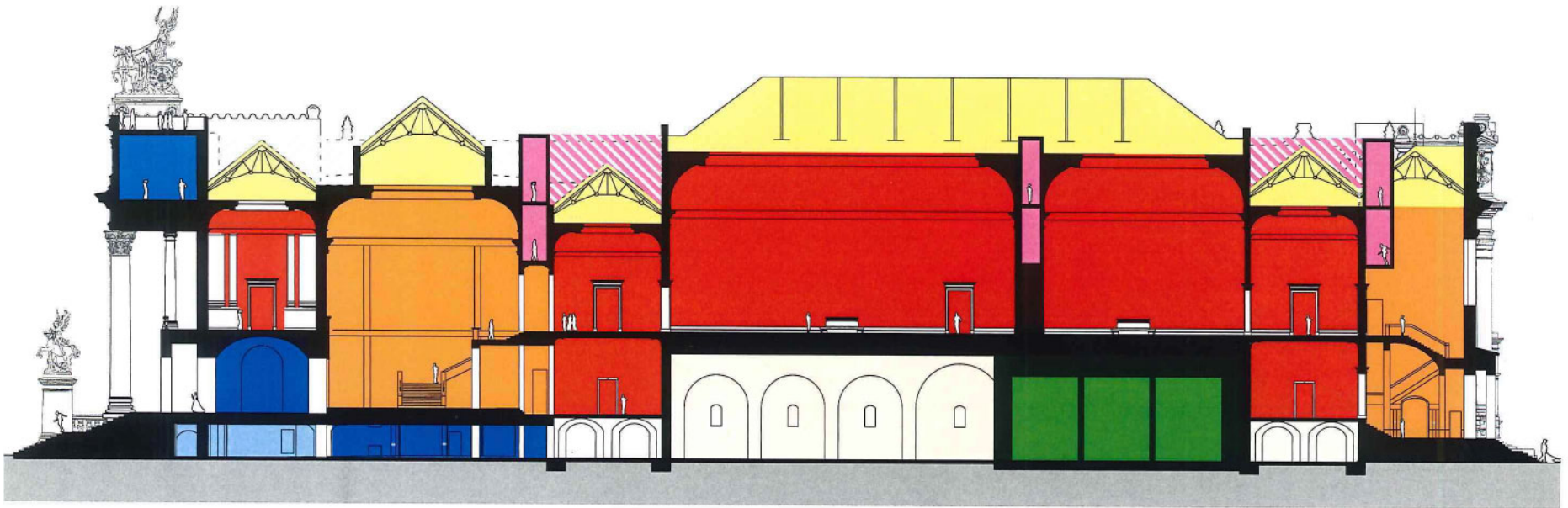
2

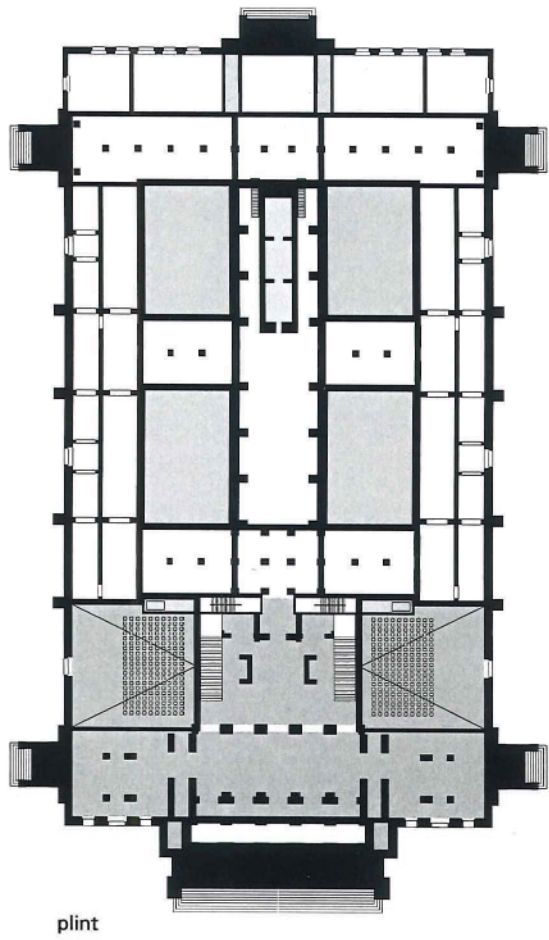
3

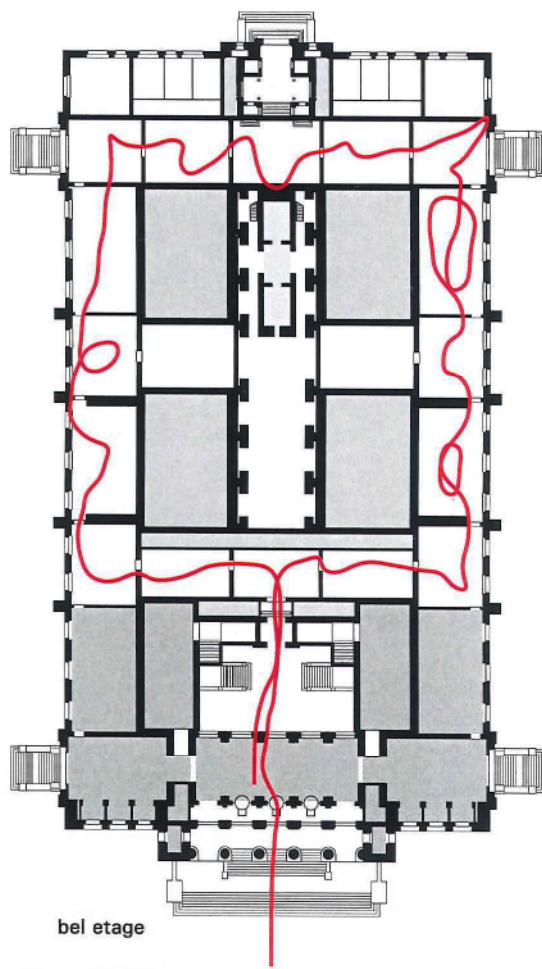
b

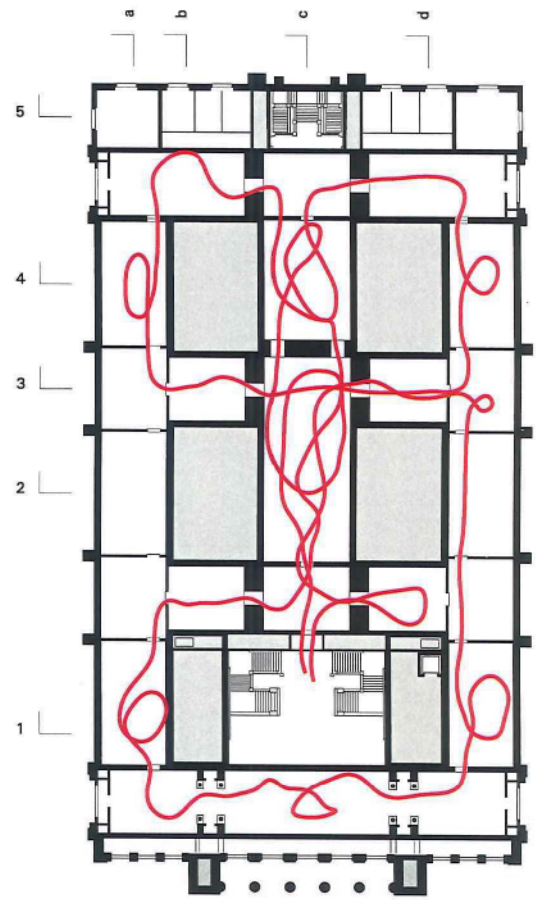
c

plint

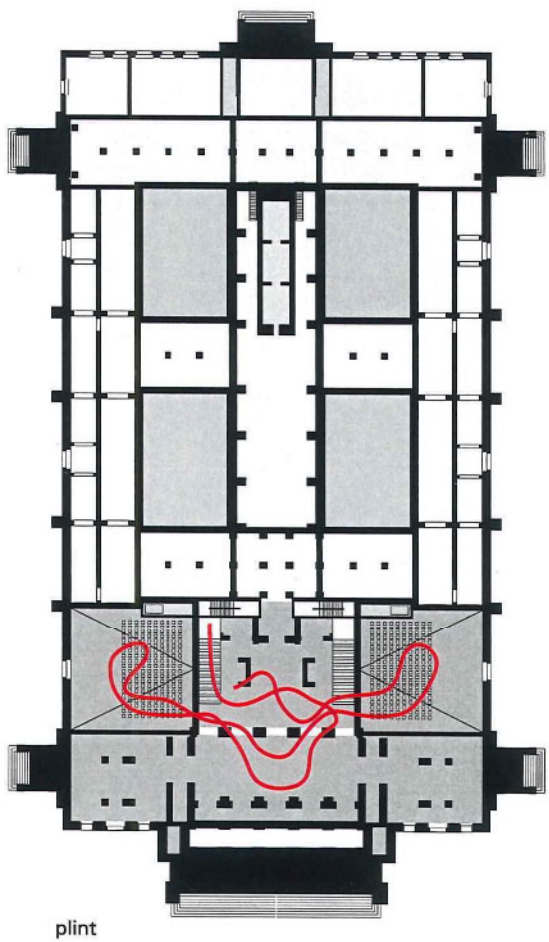

bel etage

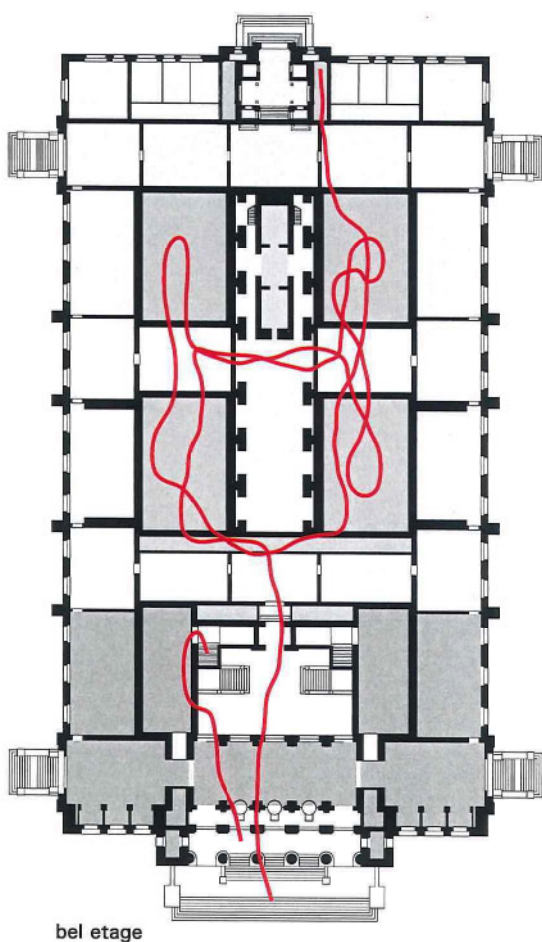

1e verdieping

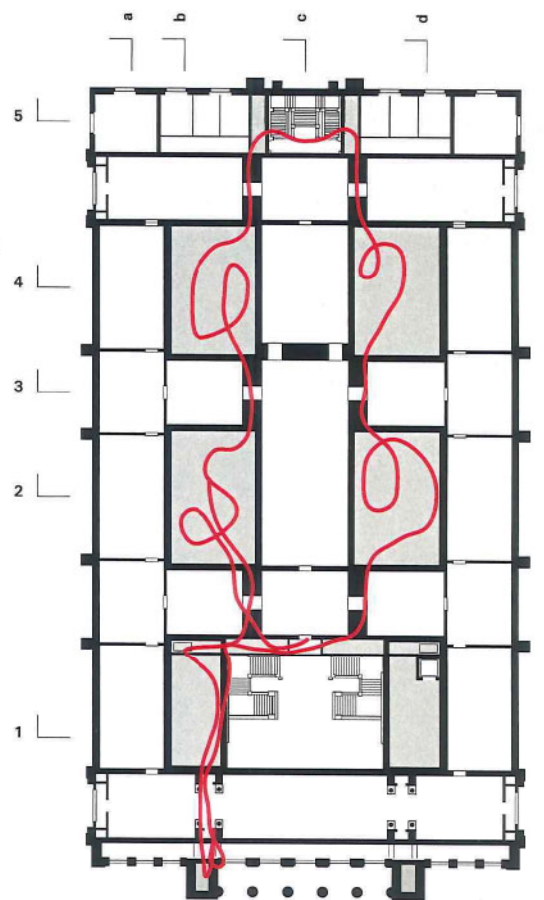
museum 19^e eeuw

plint

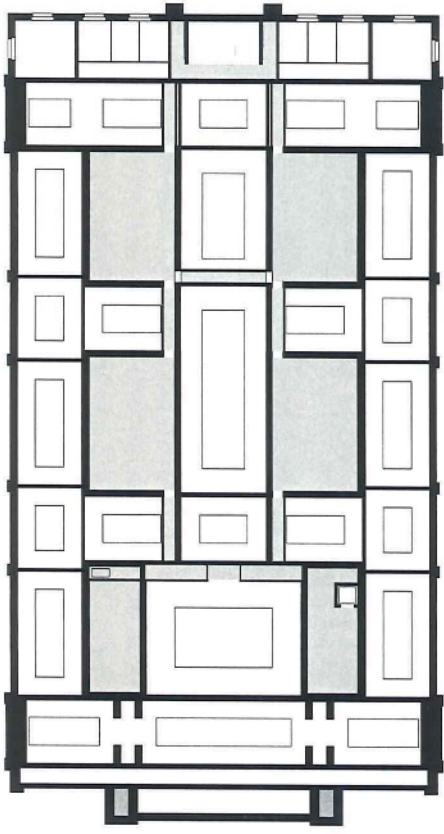

bel etage

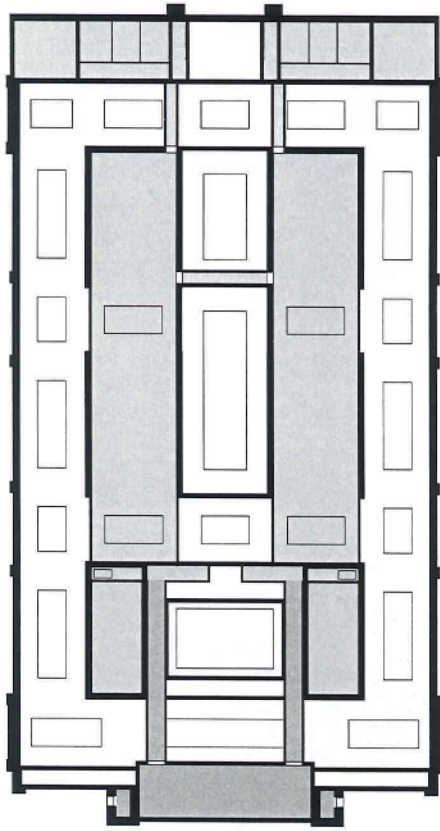
1e verdieping

museum 20^e eeuw

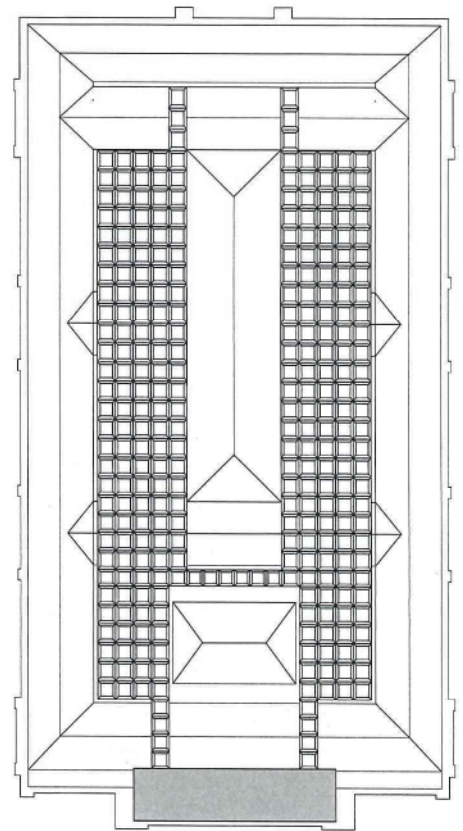

extra verdieping

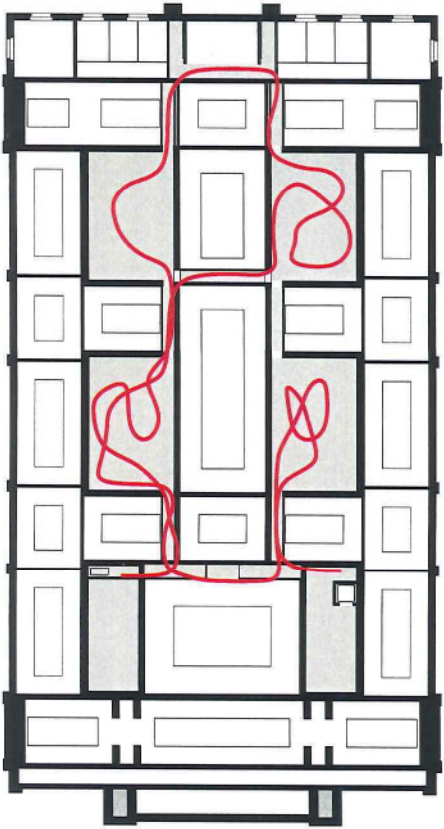
LS

zolder

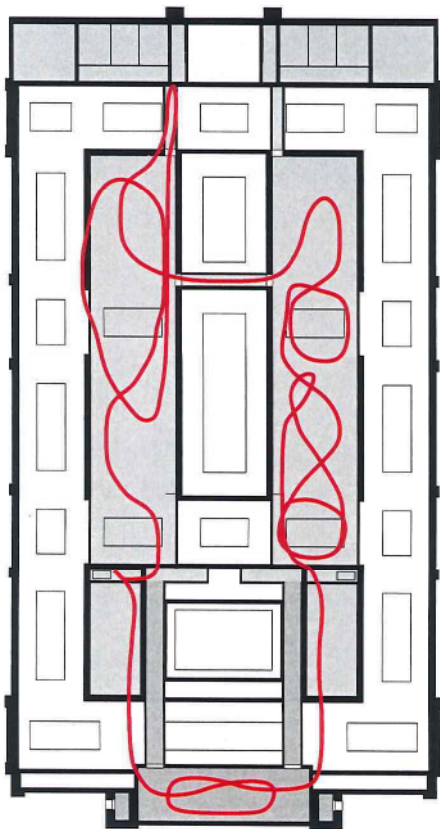

dakaanzicht

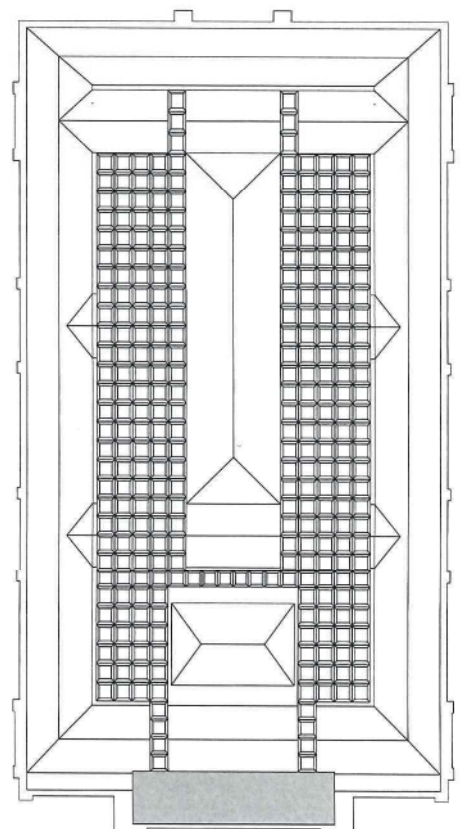

extra verdieping

LS

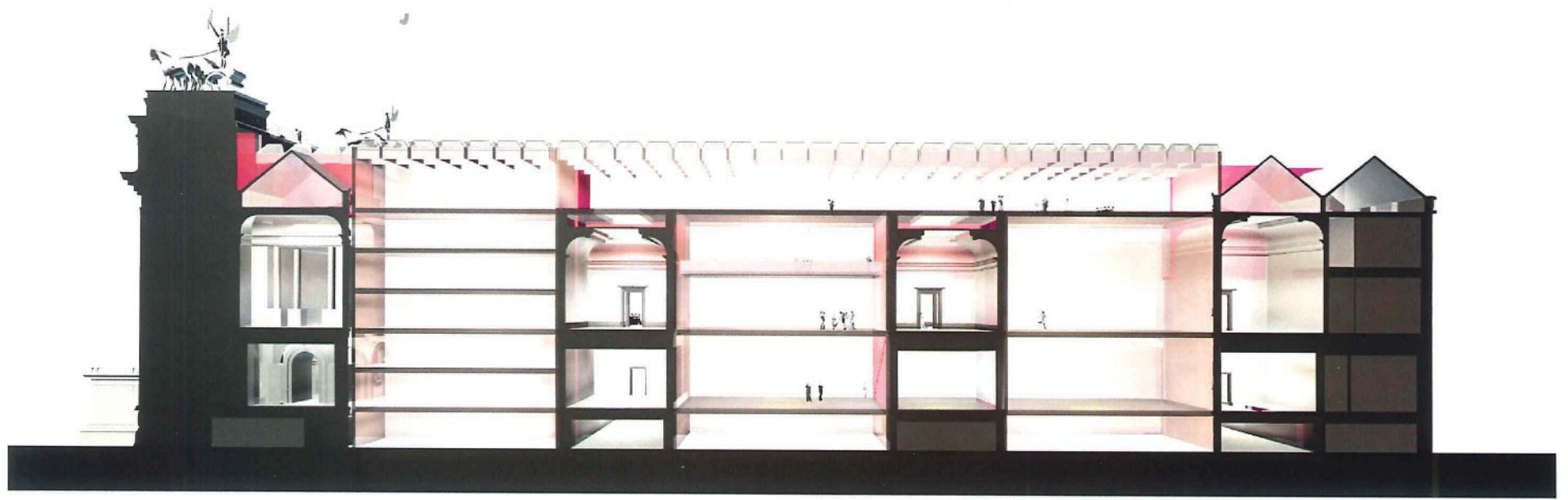
zolder

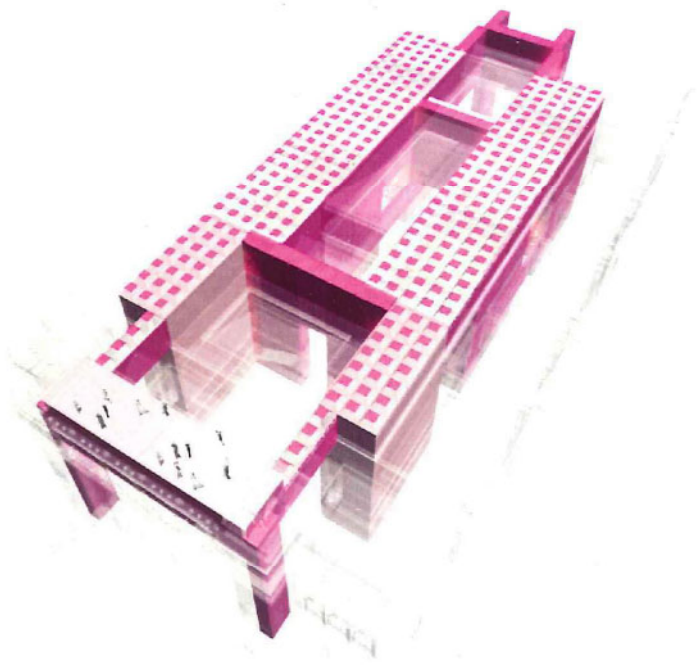
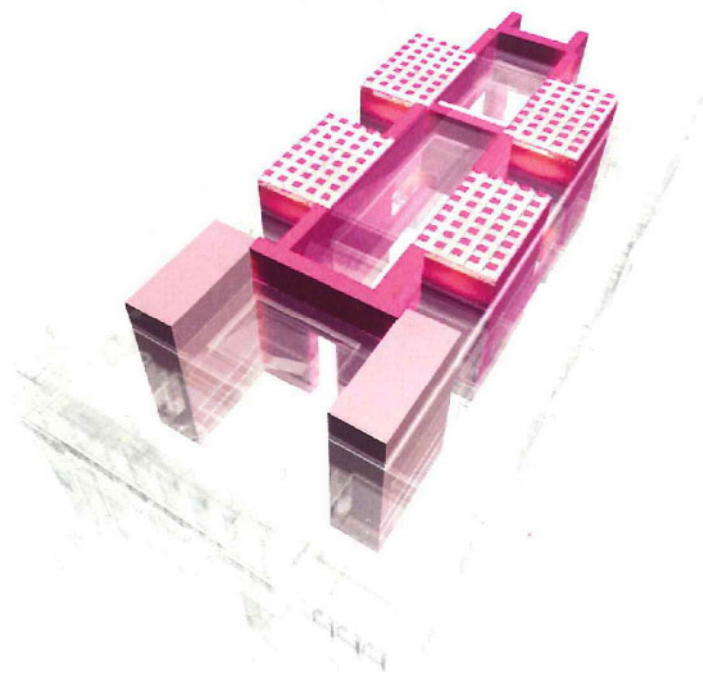
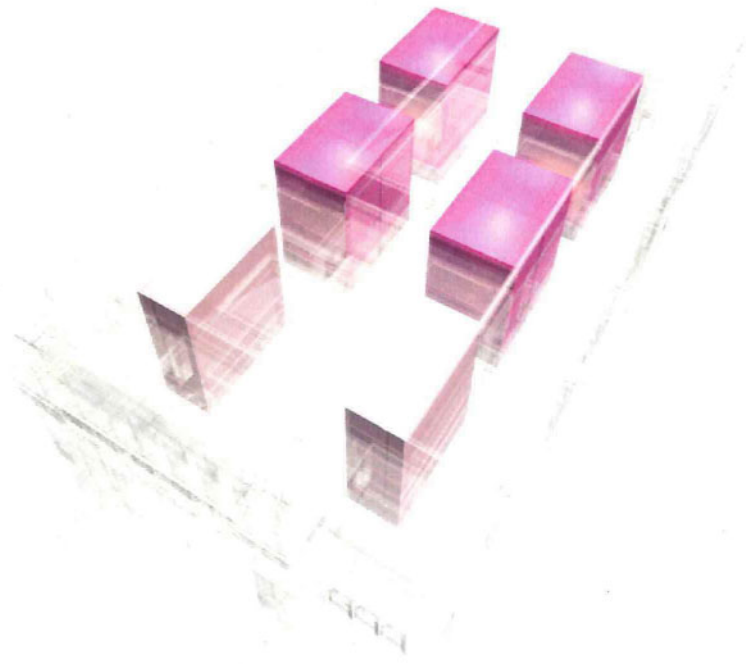

dakaanzicht

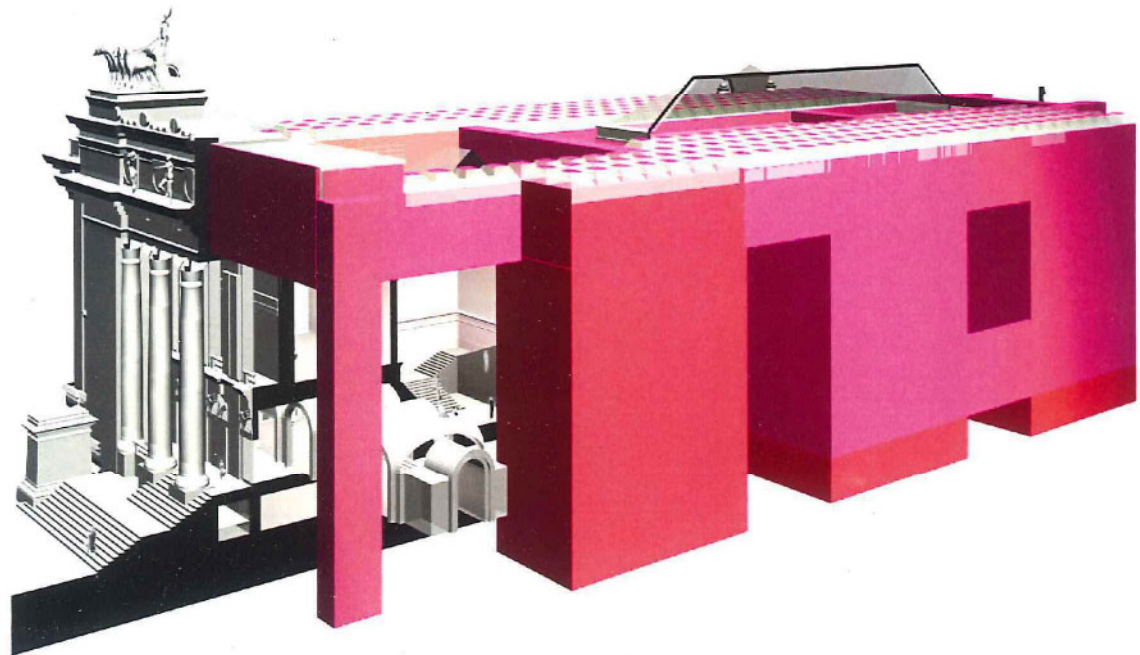
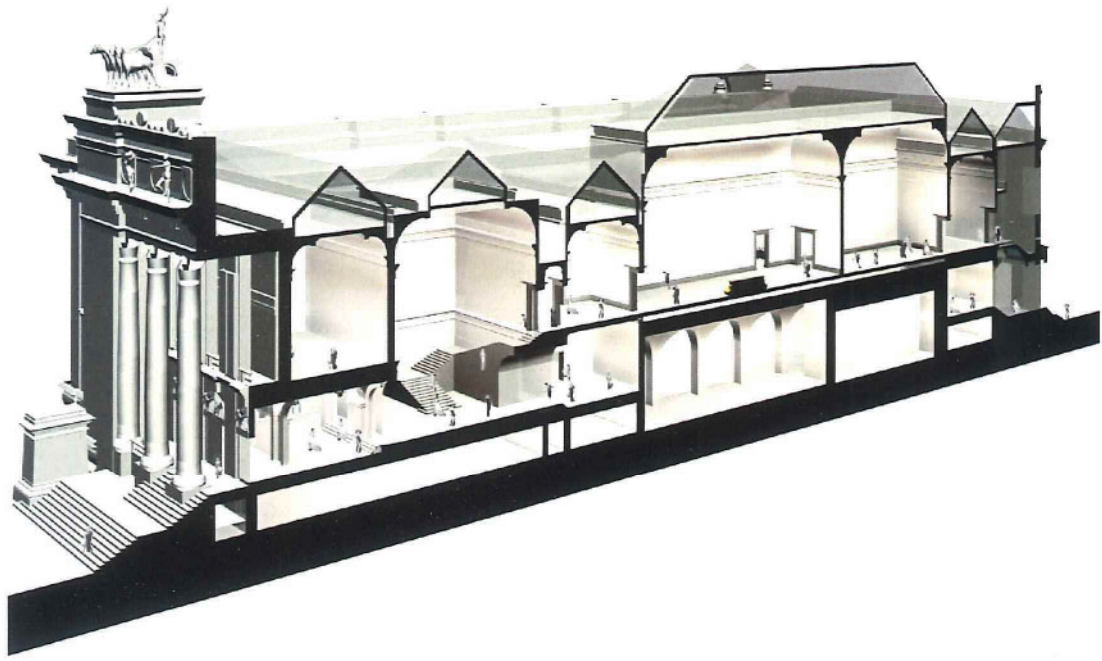
1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25 26 27 28 29 30 31 32 33 34 35 36 37 38 39 40 41 42 43 44 45 46 47 48 49 50 51 52 53 54 55 56 57 58 59 60 61 62 63 64 65 66 67 68 69 70 71 72 73 74 75 76 77 78 79 80 81 82 83 84 85 86 87 88 89 90 91 92 93 94 95 96 97 98 99 100

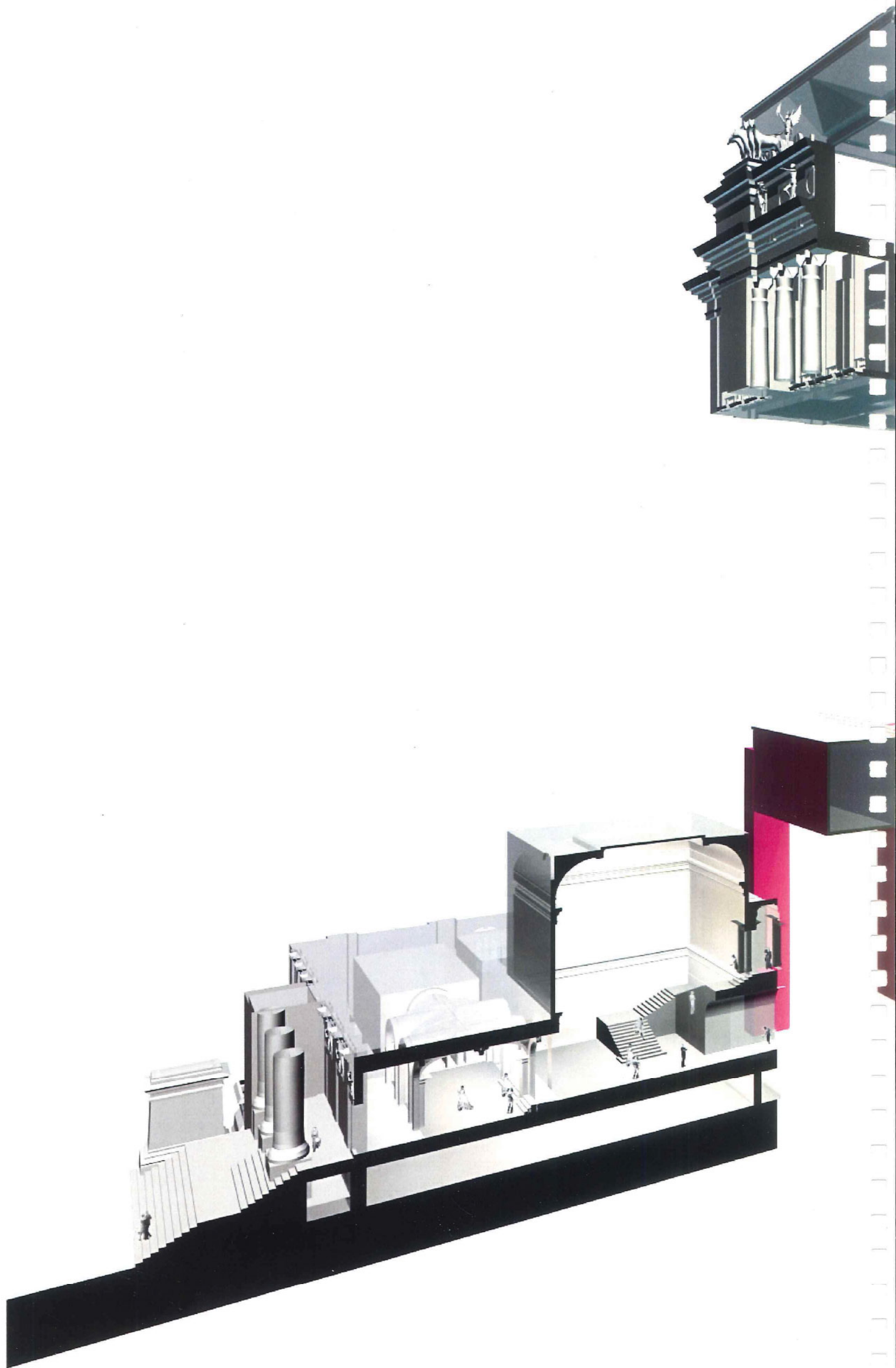

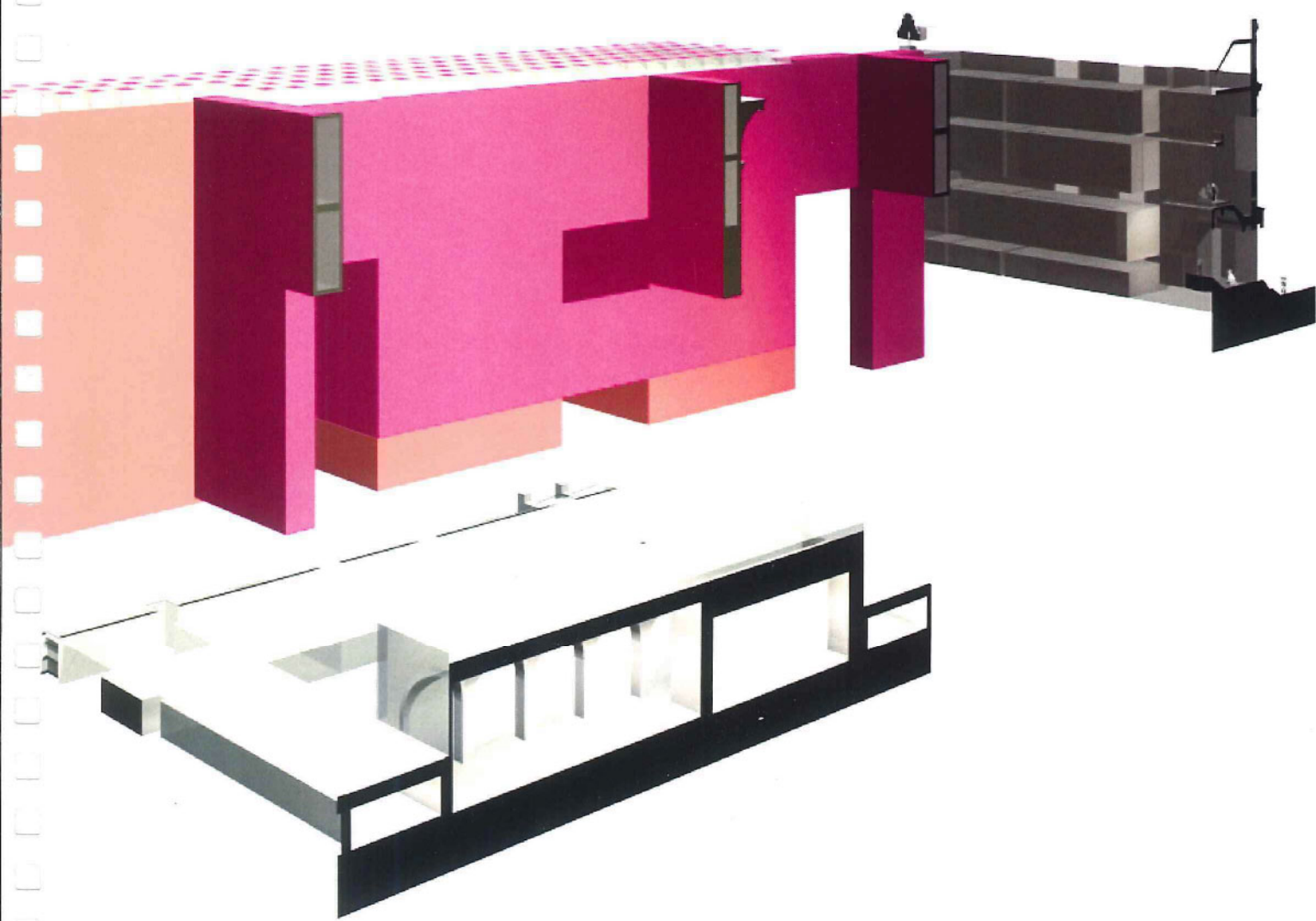
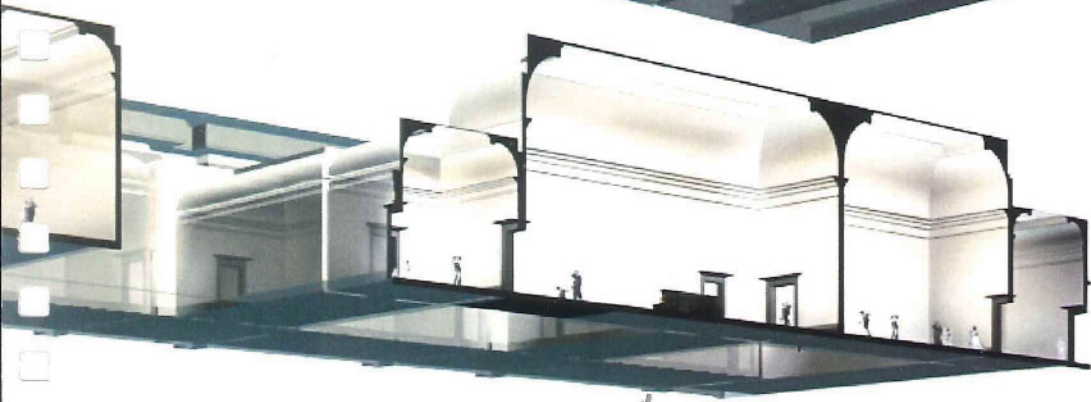
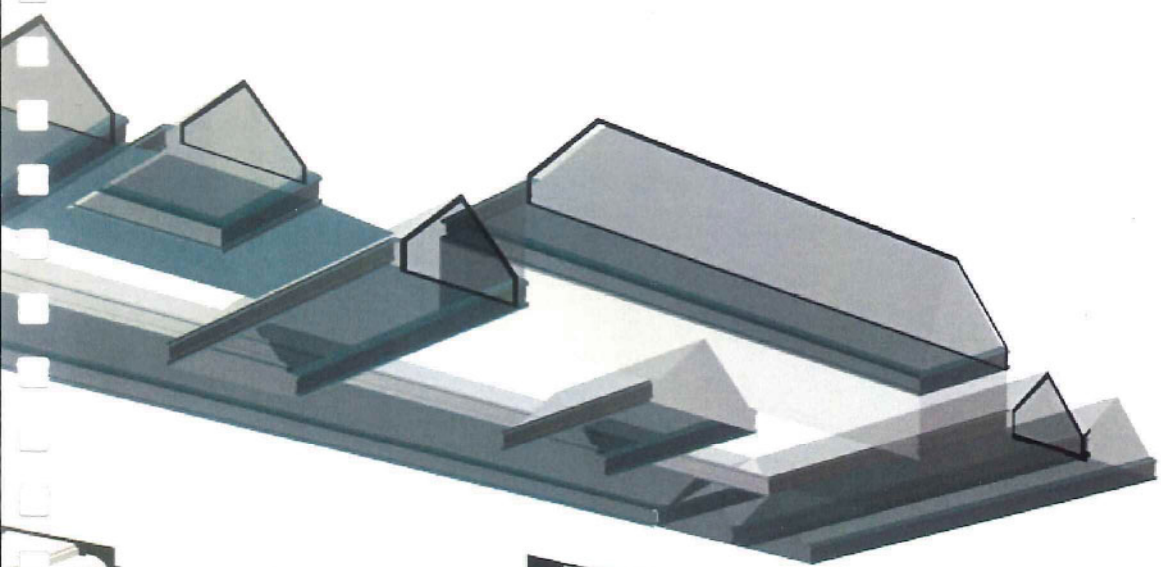

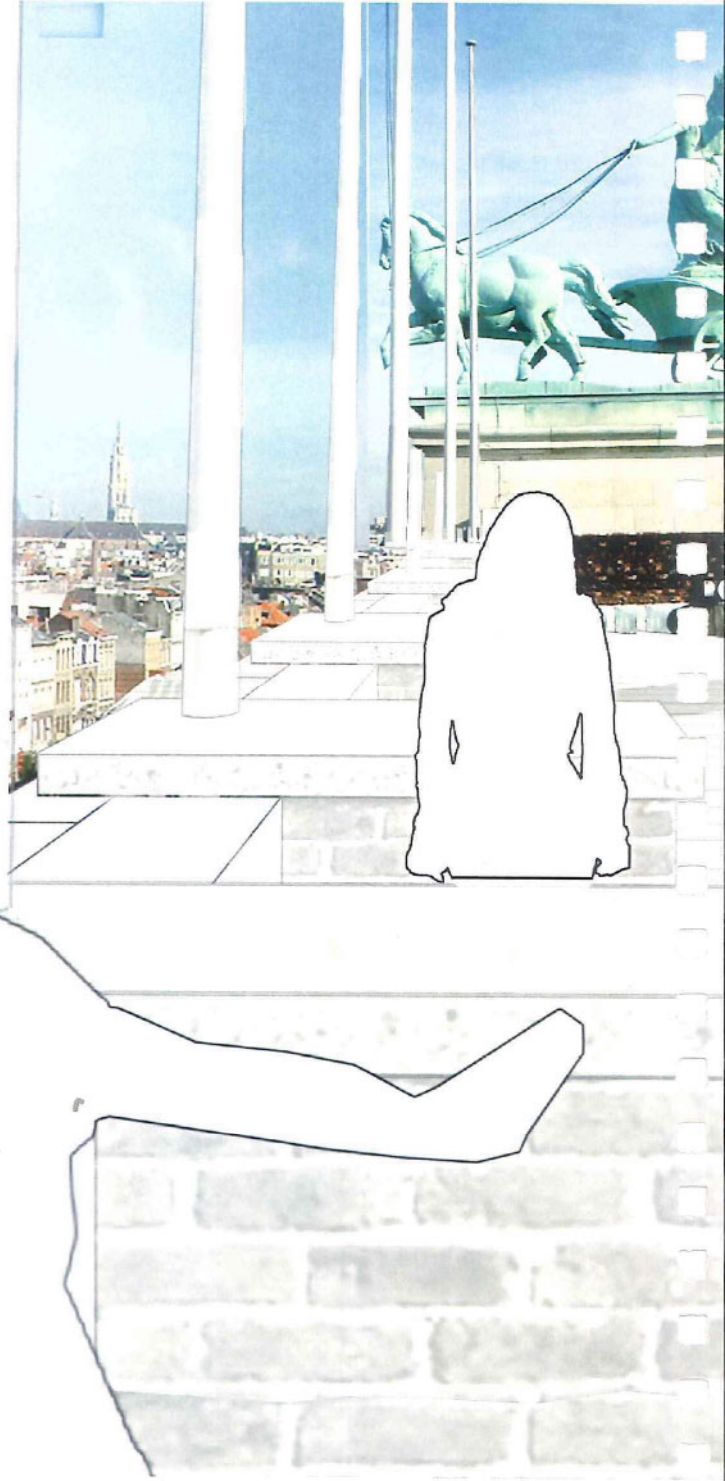
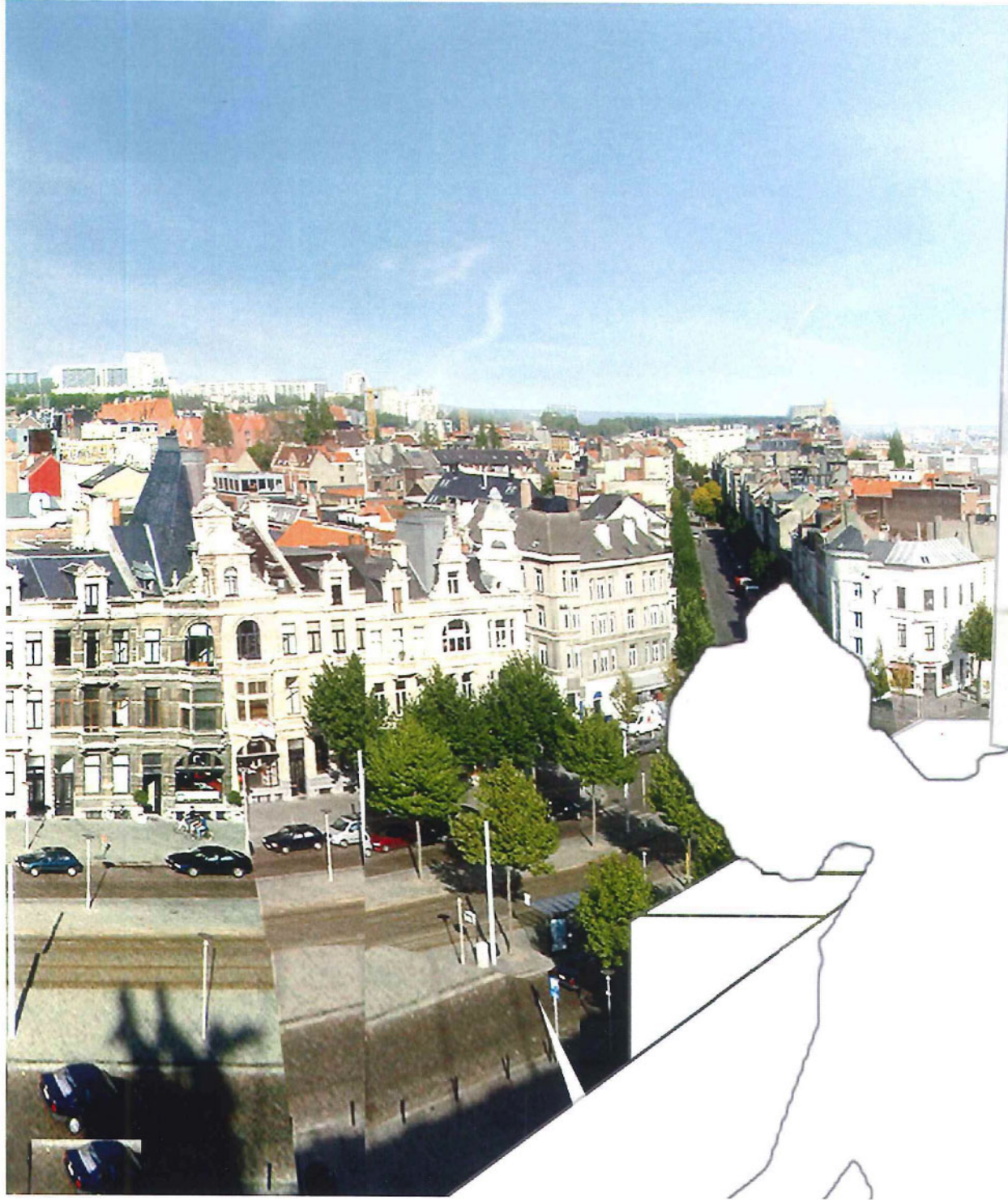
A B C D E F G H I J K L M N O P Q R S T U V W X Y Z

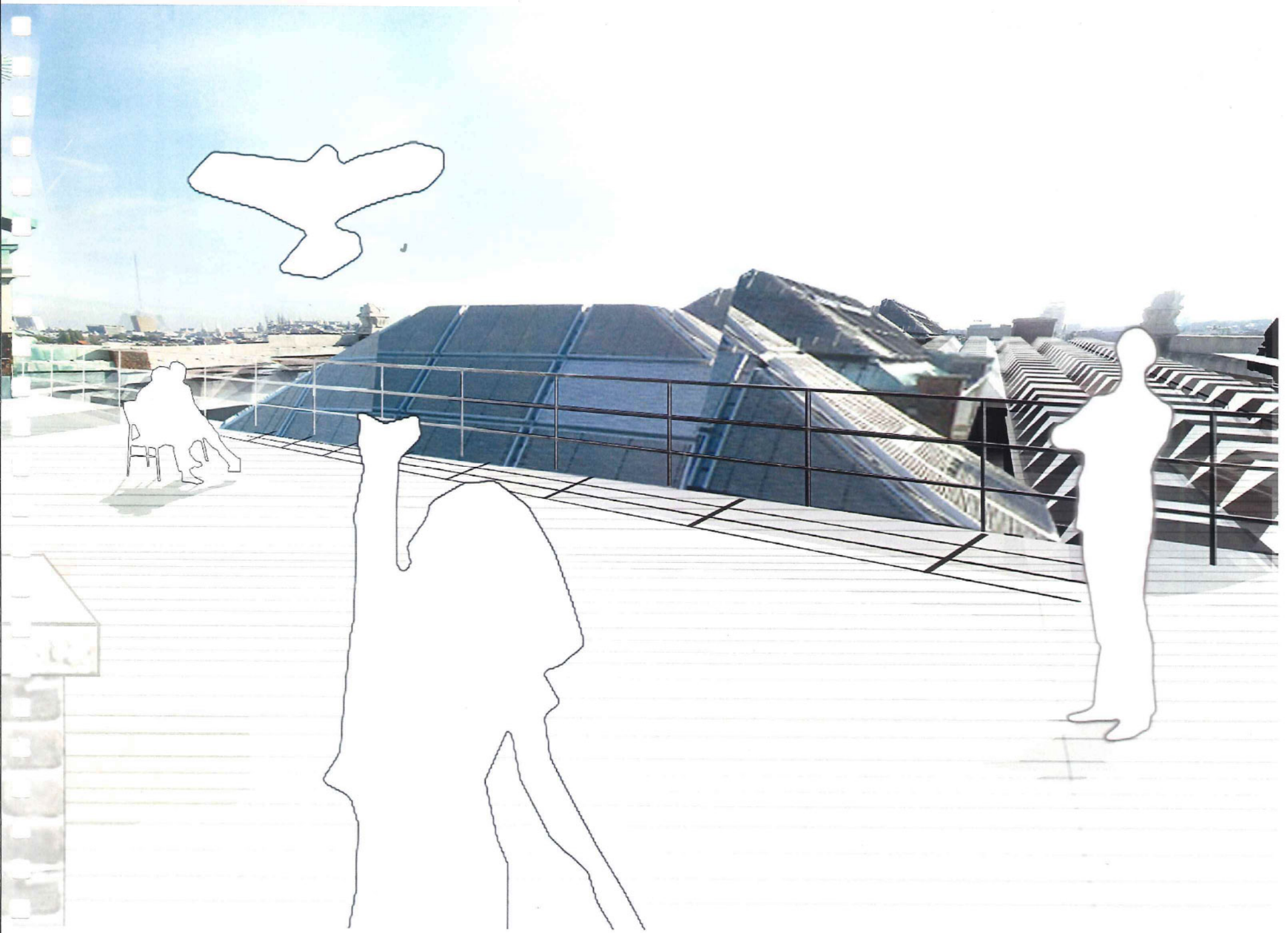

CLAUS EN KAAAN ARCHITECTEN

Claus en Kaan Architecten Rotterdam
Boompjes 55
3011 XB Rotterdam
The Netherlands
T +31 10 2060000
F +31 10 2060001
ckr@ckr.nl
www.clausenkaan.com

PROJECTTEAM

Kees Kaan
Dikkie Scipio
Eva Franch i Gilabert, Ralph de Schipper, Kim Sneyders,
Martin Zwinggi

CONCEPT

Ruud Brouwers
Kees Kaan
Joseph L.M. Neefjes

OPDRACHTGEVER

Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
FoCI-Fonds Culturele Infrastructuur - Brussel - België

BOUWFYSISCH ADVISEUR

Royal Haskoning, Delft
Ing H Besselink
Ing J Veerman, Ing I Castaño Rosario

ADVISEUR ELECTRA

Royal Haskoning, Delft

ADVISEUR BEVEILIGING

Royal Haskoning, Delft

KUNSTTOEPASSING

Loodwicks Press Images
Joseph L M Neefjes

FOTOGRAFIE

Loodwicks Press Images
Joseph L M Neefjes

PROJECTGEGEVENS

project: visie masterplan KMSKA
locatie: Antwerpen
ontwerp. 2003
oplevering. 2020
bvo: 19 000 m²

Op alle aan u verstrekte gegevens is het recht van copyright vastgelegd. Niets van deze gegevens mag worden verveelvoudigd, of openbaar gemaakt in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of anderszins, zonder onze voorafgaande schriftelijke toestemming van Claus en Kaan Architecten.

CLAUS EN KAAAN ARCHITECTEN